

lubelskie Smakuj życie!

KAJAKIEM PO BUGU

przewodnik turystyczny

Józef Tworek

KAJAKIEM PO BUGU

przewodnik turystyczny

Spis treści

Wprowadzenie	3
Walory krajoznawcze doliny środkowego Bugu	7
Charakterystyka rzeki Bug	45
Dostępność brzegowa i ograniczenia	51
Na wodach granicznych	59
Charakterystyka szlaku, nawigacja	69
Szczegółowy kilometraż szlaku	79
Lewobrzeżne dopływy Bugu granicznego	93
Bezpieczeństwo na spływach	101
Mapy szlaku	106
Informacje praktyczne	121
Literatura	128
Indeks	129

Wprowadzenie

Przewodnik po granicznym odcinku Bugu i jego lewobrzeżnych dopływach jest konsekwentną kontynuacją wieloletnich zainteresowań autora aktywną turystyką oraz fascynacji pięknem rzeki.

Zawarte w przewodniku informacje i wnioski powstały przede wszystkim w oparciu o osobiście zebrane materiały w terenie, ale także w dużym stopniu dzięki pomocy wielu ludzi z grona: organizatorów spływów, samorządów, funkcjonariuszy Straży Granicznej oraz pasjonatów i krajoznawców zakochanych w tej części naszego kraju.

Odkrywanie „egzotycznego” wschodu Polski staje się udziałem coraz większej liczby pasjonatów kajaków i miłośników obcowania ze specyficzną atmosferą nadbużańskich i poleskich klimatów, kontaktem z dziewiczą przyrodą i życzliwymi ludźmi. Przewodnik ma zarówno zachęcić do odkrywania tej niezwykłej części Polski, jak i ułatwić jej zwiedzanie oraz korzystanie z możliwości, które oferuje.

Ostatnie lata przyniosły ogromny postęp w rozwoju turystyki na przygranicznych obszarach Lubelszczyzny, co niewątpliwie wiąże się z dostrzeganiem wybitnych walorów przyrodniczo-krajozrazowych tego terenu, a także z coraz efektywniejszym procesem turystycznego zagospodarowania oraz tworzenia zróżnicowanych ofert.

Przewodnik adresowany jest do wszystkich miłośników turystyki kajakowej i zawiera niezbędne informacje oraz może być podstawą planowania pobytu na Bugu i jego dopływach zarówno dla klubów kajakowych, doświadczonych grup towarzysko-rodzinnych, jak i dla nowicjuszy, którzy mogą korzystać z oferty działających na tym terenie organizatorów spływów.

Ponieważ na tym świecie nic nie jest doskonałe, w przypadku zauważenia błędów oraz chęci podzielenia się uwagami lub sugestiami, autor prosi czytelników o przekazywanie ich na adres wydawnictwa.

Zapraszamy do lektury, a przede wszystkim do pływania kajakiem po Bugu i jego dopływach.

Oda do rzeki Bugu

Napisana po łacinie przez ks. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego
w przekładzie polskim Władysława Syrokomli

Nie nęci mej pieśni Salmacys zdradziecki,
Ni źródło święcone Wenerze:
Żaden zdrój łaciński lub grecki
Dziś ze mnie ofiary nie bierze.

Przebaczcie Paktolu i Cydnu zatoki
Że dla was strun moich nie trącę,
I ty, ojcze Tybrze głęboki,
Nie czekaj na pieśni gorące.

Ja będę opiewał Bug wrzący i skory,
Co Wisków od skwaru zaślania,
Co dżdżyste, jesienne wapory
Wyziewa lub nazad pochłania.

O Bugu! O czysty wód świętych kryształ!e!
Jakaż mi Pierys pozwoli
Bym konchą czerpnąwszy twą falę,
Ugaślił pragnienie do woli?

O Bugu! Którego głębiny nie mierza
Ni wiosło, ni śmiały bród ludzi,
Ni trzoda bliskiego pasterza
Swawolnem pływaniem się brudzi!

Nie pali twej wody od wierzchu do głębi
Spiekota w południa zacisze;
Mróz ciebie nie ściska, nie ziębi
Lecz wietrzyk ciepławy kołysz.

Gdy przecie na wiosnę szeroko rozlany
Wypłyniesz na środek zagonów,
I łąki wiskowskie i łąny
Użyźniasz do kwiatów i plonów,

Jak miło się wsłuchać w twój szelest
i gwary!
O rzeki najczystsze, najzdrowsze!
O Bugu i Narwi! Do pary!
I w parze opłynię Mazowsze.

Gdy wieszczbom Febowym dać wiarę
się godzi,
Zawierzcie, zawierzcie potomni!

Wkrótce się poeta narodzi
Co naszą piosenkę przypomni.

On wodom ojczystym wywiąże się z długu
I odda należny dank cześci,
On i was, o Narwi i Bugu!
Na lirze głośniejszej obwieści

Wśród mieszkańców nadbużańskich miejscowości (również w repertuarze ludowych zespołów śpiewaczych) niezwykłą popularnością cieszy się napisany przez inż. Stanisława Dzierżanowskiego liryczny utwór pt. „Samotny stoję nad Bugiem”. Autor, pochodzący z Warszawy inżynier budownictwa, był zatrudniony przed wybuchem II wojny światowej przy budowie lotniska w Małaszewiczach i zamieszkał z żoną Emilią w Terespolu. We wrześniu 1939 roku żona ewakuowała się do Brześcia, inżynier natomiast po kampanii wrześniowej wrócił do Terespolu. Rozdzieliła ich granica na Bugu.

Samotny stoję nad Bugiem

Stanisław Dierżanowski

Samotny stoję nad Bugiem
I patrzę na drugi brzeg.
Wiatr wieje chłodnym cugiem
I w oczy sypie mi śnieg.

Jak smutno stać nad tą rzeką
Co rozdzieliła kraj nasz.
Chociaż Ty tak niedaleko,
Do Ciebie nie puszcza straż.

Samotny stoję nad Bugiem
I patrzę na drugi brzeg,
Tam została moja ojczyzna
I mój kochany Brześć.

Z rozpaczą patrzę na rzekę
I serce ściska mi żal.
Jak ciężko przeżyć rozłąkę,
Kiedy zostanie ból.

Raz tylko w życiu kochałem,
Raz tylko mówiłaś mi,
Że zostaniemy razem
Do końca naszych dni.

Dziś stoję samotnie nad Bugiem
Tu ja, a tam Ty.
Wiatr wieje zimnym śniegiem
A w oczach kręcą się łzy.

Tak smutno jest nad rzeką
Co rozdzieliła kraj nasz.
Stoję samotnie nad Bugiem
Bo nie przepuszcza nas straż.

lubelskie *Smakuj życie!*

Walory krajoznawcze Doliny Środkowego Bugu

Rozdział 1

Podlaski Przełom Bugu, fot. Marek Pomietto

Bug to jedna z najpiękniejszych i najdłuższych rzek europejskich, dzisiaj niestety nieco już zapomniana. Niedługo, jak podaje Jan Długosz, piąta pod względem wielkości w ówczesnej Rzeczypospolitej po Wiśle, Odrze, Warcie i Dniestrze. Pod względem gospodarczym, będąc w całości (podobnie jak Wisła) w granicach Polski, miała wówczas duże znaczenie. Rozwój nowoczesnego transportu w XIX w. osłabił rolę rzek jako tanich dróg przemieszczania towarów handlowych, ale jeszcze nie spowodował ich całkowitego wyeliminowania. W dobie II Rzeczypospolitej rzeka Bug była spławna od Buska, a żeglowna od ujścia Raty. Z zaskoczeniem i niedowierzaniem przyjmuje się informacje, że w początkach II RP kursowały statki z pasażerami na trasie Dorohusk – Włodawa – Brześć. Była to „Bug Flotyła” powstała w XIX w. w Dorohusku. Jej kres przyniosła dopiero II wojna światowa. Od niepamiętnych czasów Bug dostarczał pożywienia w postaci ryb, poruszał mechanizmy licznych młynów położonych wzdłuż jego biegu. Rzeką spławiano tratwy z drewnem, w tym słynne sosny matczańskie na budowę masztów okrętowych. Kursowały nią aż do Gdańska statki zwane skutami, pod dowództwem doświadczonych szyprow, głównie z ładunkiem zboża, miodu i innych płodów Podola i Wołynia. W drodze powrotnej przywożono wyroby tkackie, towary kolonialne, wyroby rzemiosła i zbytku. O znaczeniu rzeki Bug jako drogi żeglownej świadczy uchwała Sejmu z 1548 r., która stanowiła: „Bug, począwszy od Sokala, nie może być nigdzie żadnymi groblami hamowany pod karą 200 marek srebrem”. Uchwała sejmowa wyznaczała termin wyburzenia istniejących tam. Wyjątkiem była tama w Kryłowie służąca do zabezpieczenia zamku, którego właściciel, Mikołaj Ostroróg, musiał zapewnić żeglowność rzeki. Wzdłuż Bugu kwitł handel, rozwijały się miasta i miasteczka, budowano spichlerze i magazyny, powstawały przystanie i porty rzeczne, takie jak np. w Horodle, Dubience, Dorohusku, Uhrusku, Orchówku, Włodawie, Kuzawce, Sławatyczach, Kodniu, Brześciu i wielu, wielu innych aż do ujścia.

Od zarania dziejów przyjmowano, iż Bug uchodzi do Wisły (550,5 km Wisły). Jeszcze w 1961 r. Informator Centralnego Urzędu Gospodarki

Wodnej podaje, iż pod Serockiem do Bugu uchodzi rzeka Narew, a na koniec w odległości 1 km poniżej Twierdzy Modlin Bug uchodzi do Wisły. Od 1962 r. Bug w swoim 772 kilometrze łączy się z Narwią, wpływając do Zalewu Zegrzyńskiego. Odcinek rzeki między Zalewem Zegrzyńskim a Wisłą określany jest najczęściej jako „Bug-Narew”. Bugiem można dopłynąć nie tylko do Morza Bałtyckiego, ale też do Morza Czarnego – poprzez Muchawiec i Kanał Królewski, rzekę Pinę i Prypec, która uchodzi do Zbiornika Kijowskiego na Dnieprze, i dalej Dnieprem do jego ujścia poniżej miasta Chersoń na zachód od Półwyspu Krymskiego. Bardzo ważnym i mało znanym faktem, który musi być brany pod uwagę przez organizatorów spływów Bugiem granicznym, jest to, iż Bug poniżej mostu drogowego w Terespolu (w tym ujście Muchawca) na długości 2 km przepływa przez terytorium Białorusi. Granicę państwową zaś stanowi niedrożny kanał graniczny pomiędzy terytorium Polski a wyspą i głównym nurtem Bugu na terytorium Białorusi. Organizatorzy spływów muszą zaplanować przemieszczenie kajaków drogą lądową. W praktyce – z powodu przepisów administracyjnych

o ochronie kompleksu przejść granicznych – w rejonie Terespolu z możliwością spływania Bugiem wyłączone jest 20 km szlaku pomiędzy Michalkowem i Kuzawką. Jedynie udrożnienie granicznego kanału może umożliwić udrożnienie tego odcinka dla turystyki kajakowej. Podobny problem występuje w rejonie przejść: kolejowego i drogowego

Alegoria rzeki Bug dłuta Ludwika Kaufmanna z 1855 r., fot. Józef Tworek

w Dorohusku – na tym odcinku kajakarze mogą swobodnie przepływać, lecz bez prawa wychodzenia również na polski brzeg w tej strefie.

2.1. Walory historyczne i geograficzne

Tereny obecnego pogranicza polsko-ukraińskiego i polsko-białoruskiego to wyjątkowe bogactwo wydarzeń i miejsc związanych z dziejami państwa polskiego, a także Ukrainy, Białorusi, Litwy, Rosji. Tutaj wiedzę o swoich dziejach mogą również czerpać w różnym zakresie Żydzi, Węgrzy, Wołosi, Tatarzy, Ormianie czy Niemcy.

Z Bugiem związana jest historia Podola, Galicji, Wołynia, ziemi chełmskiej, Podlasia, Mazowsza i innych dzielnic dawnej Rzeczypospolitej. Nadbużański tygiel narodów pozostawił trwałe ślady ludzi związanych z wyznaniem katolickim, prawosławnym, unickim, protestanckim, judaizmem, islamem. Te niezwykłe miejsca będziemy mieć w zasięgu ręki po wyjściu z kajaka, odwiedzając stary, zapomniany

cmentarz, podziwiając zabytki architektury, leżące na uboczu ruiny, zabytkowe parki lub przydrożne figury czy pomniki. Historia to nie tylko wielkie wydarzenia, to życie konkretnych ludzi, często bardzo znanych i zasłużonych dla Polski. Szczególną uwagę warto zwrócić na tereny pogranicza polsko-ukraińskiego, gdzie ciągle są widoczne w losach miejscowości i ludzi niezabliźnione rany tragicznych, nacechowanych niespotykanym okrucieństwem wydarzeń z czasów okupacji hitlerowskiej, która przyniosła zagładę ludności żydowskiej oraz wybuch okrutnego nacjonalizmu ukraińskiego.

Na każdym etapie wędrówki kajakiem granicznym Bugiem może wiele poznać wiele interesujących miejsc i miejscowości.

Gołębie – wieś w gm. Dołhobyczów, na styku granicy lądowej Polski z Ukrainą, wzmiankowana w 1485 r. Geograficznie leży w Kotlinie Hrubieszowskiej. Tereny na wschód (w tym Wareż, Krystynopol, Bełz - historyczna stolica województwa) należały do Polski zgodnie z regulacją granicy z ZSRR po II wojnie światowej. Właścicielem dóbr Hołubie był m.in. Franciszek Jeżewski, uczestnik powstania listopadowego. Po Jeżewskich dobra przejęli Świeżawscy i byli ich ostatnimi właścicielami, do II wojny światowej. We wsi zachował się zespół dworski z pozostałością zabytkowego parku. Stary dwór modrzewiowy, liczący według tradycji ponad 300 lat, z powodu zniszczenia został częściowo rozebrany i w 1902 r. do pozostałych zabudowań dobudowane zostało muro-

wane skrzydło (w części parterowe, a w części piętrowe). Autorstwo murowanego dworu przypisuje się znanemu architektowi Władysławowi Marconiemu. Podczas I wojny światowej dwór spłonął. Ocalała murowana część została odbudowana w okresie międzywojennym. Obecnie dwór ma prywatnego właściciela i widoczne są próby przywrócenia jego

Dwór w Gołębiach, fot. Józef Tworek

świątyni. Przed wojną większość mieszkańców wsi stanowili Ukraińcy, a w okresie okupacji hitlerowskiej była ona silnym ośrodkiem nacjonalistów. Pozostałym po wysiedlonych mieszkańcach śladem jest stary, pierwotnie unicki, a następnie prawosławny cmentarz.

Prehoryle – wieś wzmiankowana w 1473 r. Niegdyś przedmieście Kryłowa i własność Andrzeja Tęczyńskiego. W dobie I Rzeczypospolitej w granicach województwo bełskiego. Przed II wojną światową w połowie zamieszkała przez ludność polską, a w połowie przez ukraińską. W latach 1943-44 teren krwawych starć polsko-ukraińskich. Dzisiejsza rozproszona zabudowa to efekt wojennych zniszczeń.

Kryłów – od 1523 r. miasto-enklawa ziemi chełmskiej województwa ruskiego, wyspa z zamkiem w województwie wołyńskim, przedmieście Prehoryle w woj. bełskim. Pozostałości zamku Tęczyńskich i Ostrorogów na wyspie połączonej w 1987 r. z lądem od południa groblą, a od północy mostem. Pierwszy drewniany zamek zaczął wznosić Mikołaj Tęczyński. W 1498 r. zastąpiony murowaną, typowo kresową twierdzą. Po Ostrorogach jej właścicielem został osławiony Hieronim Radziejowski, skazany za konszachty z Kozakami na infamię, jeden z inicjatorów wyprawy Szwedów na Polskę. Miasto i zamek zostały zniszczone w 1655 r. przez Kozaków, następnie w 1656 r. przez Szwedów. Po kolejnym zniszczeniu w 1717 r. zamek nie został odbudowany. Kryłowska

Brama pałacowa w Kryłowie, fot. Daniel Dadun

twierdza jest przykładem kresowej budowli obronnej na rzucie trójkąta. Do dzisiaj zachowały się potężne mury bastii (widocznej z Bugu), obszerne podziemia i pozostałości murów oporowych.

W miejscowości z ciekawszych zabytków znajdują się jeszcze: neogotycki kościół katolicki z XIX w., cmentarz katolicki z kaplicą i mogiłami z XIX w. oraz mogiłami ofiar walk z UPA, ślady dawnego klasztoru reformatów z figurą św. Jana Nepomucena z XVIII w., pozostałości zespołu pałacowego Horodyskich z resztkami parku i neogotycką bramą, cmentarz unicki z XVIII-XIX w. znajdujący się przy drodze do Prehoryle. Kryłów prawa miejskie utracił w roku 1868. W pobliżu kościoła można zobaczyć pomnik zamordowanego w marcu 1945 r. przez UPA legendarnego por. Stanisława Basaja „Rysia”, nieustraszonego obrońcy polskiej ludności przed terrorem ukraińskim i niemieckim, żołnierza kampanii wrześniowej, dowódcy oddziału BCh, dowódcy oddziałów operacyjnych MO. Pomnik upamiętnia męczeńską śmierć „Rysia”, 18 młodych milicjantów i 25 cywilnych ofiar.

W pobliskiej wsi Kryłów-Kolonia, przy źródle mającym opinię cudownego, znajduje się figura św. Mikołaja i osobliwa, kamienna rzeźba siedzącego wilka.

Kosmów - wieś wymieniana w kronikach ruskich już w 1376 r. W 1944 r. miejsce krwawych starć polsko-ukraińskich. 7 km na zachód, w niewielkiej wsi Masłomęcz, odkryto ślady osady i cmentarzyska Gotów z II-IV w. Nad Bugiem znajduje się stary, pierwotnie unicki, później prawosławny cmentarz. Po dawnym majątku pozostał jedynie kamienno-ceglany budynek i resztki parku.

Ślipcze – wieś wymieniona w kronikach ruskich pod nazwą Śliepcze w 1376 r. Na skraju wsi można podziwiać piękny przełom Bugu i jego

kilkunastometrowej wysokości brzegi rozciągające się na długości 2 km. We wsi na uwagę zasługują pozostałości dawnego folwarku i pierwotnie unickiej cerkwi.

Czumów – wymieniony jako folwark szlachecki w 1400 r. Powracający do świetności po wielokrotnej dewastacji eklektyczny pałac z 2. poł. XIX w. z powiewającą na szczycie wieżyczki białą-czerwoną flagą doskonale widoczny jest z rzeki. Pierwotnie otaczający rezydencję park został zlikwidowany po zainstalowaniu w nim placówki Grenzschtzu na granicy niemiecko-radzieckiej w 1939 r. Od strony Bugu znajduje się w tym miejscu portyk z balkonem stanowiący taras widokowy na rzekę.

Pałac w Czumowie, fot. Józef Tworek

Gródek – wieś w widłach Bugu i Huczwy wzmiankowana w 1400 r. Nad brzegiem Huczwy było niegdyś grodzisko zwane Zamczyskiem, utożsamiane z potężnym grodem Wołyn, znanym z latopisów od 990 r., a istniejącym co najmniej od VIII w. jako jeden z głównych ośrodków plemiennych Wołynian, a następnie Grodów Czerwieńskich. Owalny majdan grodziska o wymiarach 40x60 m wyniesiony jest ok. 20 m nad poziom Huczwy. Naprzeciw grodziska, po drugiej stronie rzeki, znajduje się datowany na XI w. kurhan zwany Księżycową Mogiłą. Między Gródkiem a Czumowem warto zwrócić uwagę na bagniste obniżenie terenu zwane „Królewskim Kątem”, które niegdyś pokonywał Bolesław Chrobry w wyprawie na Kijów.

Rzeka Huczwa – lewobrzeżny dopływ Bugu, płynie przez Grzędę Sokalską, Padół Zamojski i Roztocze. Długość 74 km, pow. dorzecza 563 km², wypływa w okolicy Tomaszowa Lubelskiego. W pobliżu także źródła Sołokii i Wieprza. Ważniejsze miejscowości nad Huczwą: Werbkowice, Łaszczów, Tyszowie, Hrubieszów. Uchodzi do Bugu na wschód od Hrubieszowa (6 km do ujścia). Szlak kajakowy Huczwą od Łaszczowa do ujścia o długości 55 km.

Husynne (gm. Hrubieszów) – wieś wymieniona w 1400 r. 24 września 1939 r. największa na Zamojszczyźnie bitwa wojska polskiego z Armią Czerwoną. Istniejące we wsi zabudowania dworskie, a także cerkiewne (pierwotnie unickie, później prawosławne) uległy zniszczeniu bądź wyburzeniu. W odległym o 2 km od Husynnego Moroczynie znajdują się pozostałości zespołu dworskiego.

Strzyżów – wzmiankowany w kronikach ruskich z 1376 r. Późnobarokowy pałac wzniesiony w latach 1762-86 z późniejszymi zmianami, użytkowany przez cukrownię założoną w 1899 r. Po obu stronach

piętrowego pałacu można podziwiać oryginalne, ośmioboczne pawilony z 2. poł. XIX w. z kopulastymi dachami. Na uwagę zasługują także zabytkowy zespół zabudowań cukrowni z końca XIX w., dawna, drewniana cerkiew unicka z 1817 r. (od 1875 prawosławna, po 1947 r. przebudowana na kościół katolicki), drewniana dzwonnica z 1817 r. oraz drewniana plebania z 1925 r.

Pałac w Strzyżowie, fot. Józef Tworek

Zosin – zakole Bugu pod Zosinem stanowi najdalej wysunięty na wschód punkt terytorium Polski (24°8'42" długości geograficznej wschodniej). Położona najbliżej Bugu część Zosina nosi nazwę Komora – to pamiętka po dawnej komorze celnej pomiędzy Austrią i Rosją, a później pomiędzy Królestwem Polskim a cesarską Rosją. Na prawym, wyższym brzegu rzeki Uściąg znajdują się ślady jednej z najstarszych osad na Wołyniu przy ujściu rzeki Ługa. W Chełmie, historycznej stolicy ziemi chełmskiej, zachowała się Brama Uścihuska. Obecnie Zosin – Uściąg to międzynarodowe przejście drogowe pomiędzy Polską i Ukrainą.

Łuszków – wymieniona w dokumentach z 1444 r. wieś o ciekawym układzie przestrzennym owalnicy, zachowanym od XVI w., położona na krawędzi Grzędy Horodelskiej. Przy drodze do Strzyżowa pozostałość pierwotnie unickiego, a następnie prawosławnego cmentarza.

Horodło – siedziba UG, pow. hrubieszowski. Pierwsza wzmianka o wsi Horodło powstałej w miejscu zniszczonego, wcześniejszego grodu pochodzi z 1287 r. W 1382 r. Horodło wymienia się jako jeden z najpotężniejszych zamków na Rusi. Horodło znane jest jako miejsce zawarcia unii polsko-litewskiej w dniu 2 października 1413 r. Już w 1396 r. miejscowość wymieniona jako miasto, aczkolwiek prawa miejskie magdeburskie otrzymała dopiero w 1454 r. Utraciła je natomiast w 1869 r. wskutek represji carskich po upadku powstania styczniowego. Nad brzegiem Bugu znajduje się grodzisko z X-XIII w. wraz z pozostałościami drewnianego zamku z XIV w., zwane Wałami Jagiellońskimi – miejsce zjazdu rycerstwa polskiego i litewskiego oraz podpisania aktu unii horodelskiej. Zamek, siedziba królewskich starostów, wielokrotnie niszczone i odbudowywany, po najeździe Szwedów w 1702 r.

Horodło – kamienne lwy, fot. Józef Tworek

popadł w całkowitą ruinę i pod koniec XVIII w. przestał istnieć. Do dzisiaj dobrze zachował się układ urbanistyczny dawnego miasta z czworobocznym rynkiem, pośrodku którego, w miejscu zniszczonego przez Szwedów ratusza, ustawiono kamienny stół z ławą i rzeźby lwów, pochodzące prawdopodobnie ze zniszczonego zamku. Późnobarokowy kościół i klasztor dominikanów (obecnie parafialny pw. św. Jacka i Matki Bożej Różańcowej) wzniesiono w poł. XVIII w. na miejscu wcześniejszych, drewnianych budowli. Przy rynku znajduje się drewniana cerkiew unicka z 1932 r., w latach 1937-39 mieszcząca parafię neounicką, obecnie użytkowana przez kościół katolicki. Kościół polskokatolicki zbudowany w 1933 r. jest siedzibą jednej z ośmiu parafii tego wyznania na Zamojszczyźnie. Przy drodze do Strzyżowa znajduje się cmentarz katolicki (niegdyś również unicki i prawosławny) z zachowanymi nagrobkami z pocz. XIX w. Przed Horodłem od strony północnej (po lewej stronie szosy na Dubienkę i Dorohusk) został usypany podczas patriotycznej manifestacji 10 października 1861 r. kopiec Unii Horodelskiej. Zniszczony wkrótce potem przez władze carskie, został odbudowany dopiero w 1924 r.

Bereźnica – niewielka nadbużańska wieś wzmiankowana w 1444 r. jako nadanie dominikanom z Horodła. Na uwagę zasługuje drewniana kapliczka z przełomu XIX-XX w., a po zachodniej stronie wsi lasy Strzeleckiego Parku Krajobrazowego.

Matcze – wieś wymieniona w 1436 r., od 1581 r. własność Jana Zamojskiego. Kościół zbudowano po wojnie na miejscu cerkwi unickiej. We wsi znajduje się stary cmentarz z zachowanymi nagrobkami prawosławnymi i unickimi, zbiorowa ziemna mogiła żołnierzy z I wojny światowej oraz mogiły żołnierzy poległych w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 r., a także drewniany budynek dawnej szkoły z 1880 r. Przyległy do wsi kompleks Lasów Strzeleckich, które stanowiły część ordynacji Zamojskich, od 1983 r. objęty jest ochroną w ramach Strzeleckiego Parku Krajobrazowego.

Skryhiczyn – wieś wymieniona w dokumentach powiatu horodelskiego w 1472 r. Według legendy pierwsi mieszkańcy przypłynęli tu na lodowej krze (kryha). Ze Skryhiczynem związane są tragiczne losy ostatnich właścicieli majątku, Niemca Wilhelma Bergemana i Żyda Mordka Rottenberga, jednego z nielicznych żydowskich ziemian. Po obiektach dworskich nie ma śladów. Przy drodze znajduje się kapliczka-pomnik postawiona przez Wilhelma Bergemana w miejscu, gdzie piorun śmiertelnie poraził jego córkę.

Starosiele – miejscowość wypoczynkowa nad starorzeczem Bugu. We wsi znajdują się pozostałości starego parku, natomiast po zabudowaniach folwarku należącego przed II wojną światową do Suchodolskich nie pozostał żaden ślad. W kompleksie Lasów Strzeleckich, stanowiących przed wojną dobra ordynacji, znajduje się pałacyk myśliwski Zamojskich w Maziarni Strzeleckiej.

Dubienka – siedziba UG, pow. chełmski. Stara osada w widłach Wełnianki i Bugu, nazywana Dębniem lub Dubniem w księstwie, a następnie woj. bełskim z portem na Bugu (obecnie Dubienka położona jest nad starorzeczem, które wykorzystała rzeka Wełnianka). Prawa miejskie i przywileje otrzymała Dębno w 1588 r. Nazwa Dubienka pojawia się na początku XVIII w. W 1776 r. Dubienka stała się stolicą szczytkowego woj. bełskiego, potocznie nazywanego powiatem dubienieckim. Dubienka jest znana w historii z bitew: w 1792 r. w wojnie polsko-rosyjskiej w obronie Konstytucji 3 Maja oraz w 1794 r. podczas insurekcji kościuszkowskiej. Faktycznie bitwy rozgrywały się na północ od Dubienki pod miejscowością Uchańka. Wielonarodowa i wielokulturowa społeczność Dubienki

Kościół pw. św. Trójcy w Dubience, fot. Józef Tworek

zasłynęła z przywiązania do Rzeczypospolitej w dobie zrywów niepodległościowych. Problematyczna utrata praw miejskich Dubienki nastąpiła w 1939 r. z winy okupantów niemieckich, którzy spalili wszystkie dokumenty, w tym bezcenną kronikę miasta prowadzoną od XVIII w.

Dubienka zachowała częściowo charakter i układ XIX-wiecznego, kresowego miasteczka. Kościół katolicki pw. św. Trójcy wzniesiono w 1865 r. w stylu neobarokowym. Na uwagę zasługuje także nieczynna cerkiew prawosławna w stylu rusko-bizantyjskim wzniesiona w 1909 r., a także pomnik lekarza Rusina z Dubienki Mikołaja Nieczaję, inicjatora usypania kopca upamiętniającego bitwę z 1792 r., organizatora i dowódcy 400-osobowego oddziału, mianowanego na naczelnika powiatu w powstaniu styczniowym. Ciekawym obiektem jestczołg T-34 upamiętniający zwycięską ofensywę I Frontu Ukraińskiego, w tym I Armii WP w lipcu 1944 r. Przed miejscowym liceum znajduje się działo z tego okresu oraz izba tradycji walk w II wojnie światowej, w tym fragment poświęcony pochodzącemu z Dubienki, bohaterskiemu dowódcy ORP „Wilki” komandorowi Bogusławowi Krawczykowi.

Rzeka Wełnianka – lewobrzeżny dopływ Bugu, płynie przez Obniżenie Dubienki. Uchodzi do Bugu poniżej Dubienki, wykorzystując stare koryto Bugu. Przy wysokich i średnich stanach wody możliwość spływania do Bugu z Dubienki.

Uchańka – duża wieś założona w XVI w. na gruntach należących do Dubienki. Charakterystyczna „ulica stodolna” z ciągiem drewnianych stodoł od strony pół. Podczas wojny polsko-rosyjskiej 1792 r. na polach i łąkach na południe od wsi rozegrała się bitwa znana jako bitwa

Kopiec Kościuszki w Uchańce, fot. Józef Tworek

pod Dubienką. 18 lipca generał major Tadeusz Kościuszko, dowodząc dywizją w sile 6 tys. żołnierzy, przez 6 godzin powstrzymywał 30-tysięczny korpus wojsk rosyjskich, zadając mu straty liczące około 2 tys. zabitych (stracisz jednocześnie ok. 600 żołnierzy z własnej dywizji). W bitwie zginął

rosyjski generał Palembach. 3 czerwca 1794 r. podczas insurekcji kościuszkowskiej doszło prawie w tym samym miejscu, po rozbiciu rosyjskich placówek na przedpolu Dubienki, do starcia części korpusu gen. Zajączka w sile 6 tys. ludzi z dwukrotnie silniejszym, posiadającym ogromną przewagę artyleryjską przeciwnikiem.

Podczas wielkiej manifestacji patriotycznej w 1861 r. na miejscu, z którego dowodził Kościuszko, usypano kopiec ku jego czci. Kopiec Kościuszki był dwukrotnie niszczone i rekonstruowany (w 1918 i 1964 r.). Znajduje się na początku wsi (w pobliżu drogi Dubienka – Dorohusk).

Kolemczyce – niewielka wieś nadbużańska. Miejsce przeprawy i bitwy kilkusetosobowego oddziału partyzantów radzieckich, wspomaganego przez kompanię „Małego” 27 Wołyńskiej Dywizji AK z oddziałami SS-Galizen i Grenzschutzem w nocy z 4 na 5 kwietnia 1944 r. Brak śladów po pierwotnie unickiej, a później prawosławnej cerkwi zniszczonej w 1938 r. w ramach akcji rewindykacyjnej.

Husynne (gm. Dorohusk) – w przeszłości ośrodek prywatnych dóbr ziemskich. Po dawnym majątku pozostały jedynie nieliczne zabudowania gospodarcze, gorzelnia i zaniedbany park ze starodrzewiem, w tym okazy egzotyczne (tulipanowce) i pomnikowe (dęby, lipa, topole białe). Na cmentarzu warto zwrócić uwagę na kaplicę grobową Rulikowskich z XIX w.

Rzeka Udal – lewobrzeżny dopływ Bugu o długości 31,9 km, płynie przez obniżenie Dubienki. Uchodzi do Bugu na wysokości Dorohuska, zasilając pod Turką zbiornik rekreacyjny.

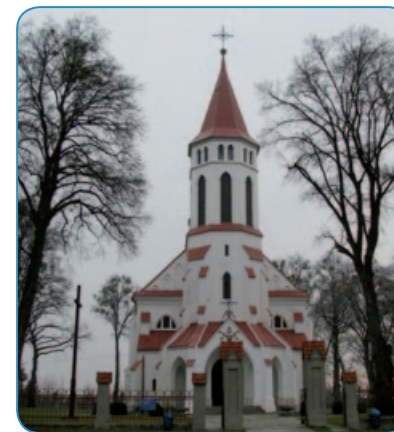
Dorohusk – siedziba Urzędu Gminy, pow. chełmski. Międzynarodowe przejście graniczne drogowe i kolejowe Dorohusk – Jagodzin pomiędzy Polską i Ukrainą. Stara osada należąca do Grodów Czerwieńskich na nadbużańskim szlaku handlowym z przeprawą przez Bug i przystanią rzeczną. Od XIX w. istniała tu przystań pod nazwą „Bug Flotylla”, czynna jeszcze po I wojnie światowej, która w czasie II wojny światowej uległa całkowitemu zniszczeniu. W przeszłości osadę nazywano: Dorohowsk, Dorohusko, Dorous, Drohiczyn

Pałac Suchodolskich w Dorohusku, fot. Józef Tworek

Chełmski. Do rangi miasta Dorohusk podniesiony został w 1750 r. staraniem Michała Maurycego Suchodolskiego, praw tych formalnie Dorohusk nigdy nie utracił. Miejscowość składa się z dwóch części: wsi i osady przy stacji PKP. Na wysokiej, nadbużańskiej skarpie znajduje się pałac Suchodolskich z XVIII w. na terenie słabo czytelną fortyfikacji dworu obronnego z XVI w. Warto zobaczyć także pozostałości parku angielskiego, grób rodziny Suchodolskich, posąg św. Barbary oraz neogotycki kościół katolicki wzniesiony w latach 1907-09 na miejscu rozebranej w 1818 r. kaplicy rodziny Suchodolskich z XVIII w. Nad Bugiem, pomiędzy mostami kolejowym i drogowym, postawiono pomnik w formie granitowego bloku upamiętniający miejsce sforsowania Bugu przez Armię Radziecką i I Armię WP 21 VII 1944 r.

Świerże – osada, dawne miasto (przywilej lokacyjny w 1443 r.) z licznymi jarmarkami i przystanią rzeczną. Czytelny pierwotny układ przestrzenny

Neogotycki kościół w Świerzach, fot. Józef Tworek

miasta z prostokątnym rynkiem i w większości drewnianą zabudową. Na nadbużańskiej skarpie znajduje się neogotycki kościół katolicki wzniesiony w latach 1905-07. W wyposażeniu obiektu z XVIII w. Neogotycka plebania z poł. XIX w. W pobliżu pomnikowe dęby oraz grabowa aleja do jednego z największych na Lubelszczyźnie zabytkowego parku (pozostałość po majątku ziemskim), w którym można podzi-

wiać liczne drzewa egzotyczne i pomnikowe oraz resztki budynków dawnego majątku (pałac Tarnowskich rozebrany po 1945 r.). Na terenie parku znajdują się także ślady wczesnośredniowiecznego grodziska.

Hniszów – położona w niewielkim oddaleniu (1,5 km) od Bugu wieś, w pobliżu której eksploatowano rudę darniową, słynie z pomnikowego dębu szypułkowego, którego sława sięga daleko poza Lubelszczy-

400-letni dąb „Bolko” w Hniszowie,
fot. Józef Tworek

znę. Po zabudowaniach dawnego folwarku zachowały się jedynie resztki fundamentów, wokół których rozciąga się niewielki, zabytkowy park z lipową aleją i pomnikowymi drzewami. Najcenniejszym okazem jest 400-letni dąb 30-metrowej wysokości o obwodzie pierśnicy dochodzącej do 9 m. Dąb, pod koroną którego odpoczywał według legendy

Bolesław Chrobry podczas wyprawy na Kijów, otrzymał imię „Bolko”. Corocznie w okolicach imienin Bolesława odbywa się pod nim festyn kulturalno-rekreacyjny zwany „Bolkowaniem” (organizowany przez społeczność gminy Ruda Huta), w ramach którego organizowane są też spływy kajakowe Uherką i Bugiem.

Siedliszcze – wieś położona przy ujściu do Bugu Uherki. W XVIII w. wchodziła w skład niegrodowego starostwa stuleńskiego w ziemi chełmskiej, związanego ze sławnym rodem Rzewuskich. Ich główna rezydencja znajdowała się właśnie w Siedliszczu pomimo posiadania wielu innych siedzib, w tym tak wspaniałej jak zamek w Podhorcach na Podolu.

Rzeka Uherka – lewobrzeżny dopływ Bugu, płynie przez Pagóry Chełmskie i Obniżenie Dubienki. Długość 44 km, pow. dorzecza 575 km². Wypływa spod wsi Zagroda na południe od Chełma. Dopływy prawe: Słyszówka, Gdola, dopływy lewe: Janówka, Garka, Lepietucha. Ważniejsze miejscowości nad Uherką: Chełm, Stańków, Zarzeczce, Ruda, Rudka, Siedliszcze. Uchodzi do Bugu poniżej wsi Siedliszcze przed Uhruskiem. Szlak kajakowy Uherką: Stańków – Zarzeczce – Siedliszcze o długości 28 km.

Uhrusk – miejscowość wymieniona po raz pierwszy w latopisie w 1204 r. jako obronna pod nazwą Uhrowesk. W XII w. Uhrusk był jednym z najważniejszych grodów księstwa halicko-włodzimierskiego. Tutaj Daniel Romanowicz w latach 1219-20 wybudował gród obronny i założył diecezję obrządku wschodniego, przeniesioną następnie w latach 1237-40 do Chełma po urządzeniu nowego, stołecznego grodu. Pierwotnie unicką cerkiew pw. Wniebowzięcia NMP w stylu klasycystyczno-bizantyjskim z 1849 r. przekształcono w 1875 r. na prawosławną. Kościół pw. św. Jana Chrzciciela wzniesiono w latach 1675-78 jako renesansowy, po pożarze został przebudowany w duchu klasycyzmu. Przy kościele otoczonym murem o charakterze obronnym znajduje się kaplica Dłużewskich z 1728 r. oraz dzwonnica z 1. poł. XIX w. Stary cmentarz prawosławny, dawniej unicki, można zobaczyć w pobliżu przystanku PKP,

Cerkiew pw. Wniebowzięcia NMP w Uhrusku,
fot. Olgierd Bielak

natomiast cmentarz katolicki przy skrzyżowaniu dróg. W pobliżu, w parku, znajduje się pozbawiony cech stylowych dawny dwór ostatnich właścicieli Niemiryczów z przełomu XIX i XX w. W XIX w. dobra należały do Kamieńskich: Henryka Ignacego, generała w powstaniu listopadowym, i jego syna Henryka Michała, znanego i cenionego filozofa i pisarza politycznego.

Wola Uhruska – siedziba Urzędu Gminy, pow. włodawski. Duża osada łącząca się od północy ze wsią Bytyń. Burzliwy rozwój wsi przeżywała w XIX w. z chwilą budowy nieczynnej już huty szkła „Nadbużanka”. Jako wieś letniskowa Wola Uhruska znana była już w dobie II Rzeczypospolitej. Nad bużyskiem, zasilanym niewielkim strumieniem, znajduje się miejsce rekreacyjno-wypoczynkowe. Z ciekawszych obiektów warto zwrócić uwagę na pozostałości drewnianego wiatraka-koźlaka z XIX w, a także na rzeźby miejscowego artysty ludowego Czesława Szczęcha i innych, znajdujące się zarówno w plenerze, jak i w kościele czy budynku Urzędu Gminy.

Stulno – wieś w XVII w. stanowiąca ośrodek niedużego, ale bardzo wpływowego starostwa niegrodowego ziemi chełmskiej. W 1771 r. starostą stuleńskim był wojewoda krakowski, hetman polny (później hetman wielki koronny) Wacław Rzewuski. Po nim starostwo objął znany targowiczanie, jego syn Seweryn. Dawna rezydencja Rzewuskich, a po nich Kunickich, znajdowała się w niedalekim Siedliszczu. Po byłym folwarku w Stulnie pozostało jedynie rumowisko z ceglany piwnicami.

Zbereże – wieś rozciągnięta wzdłuż drogi Wola Uhruska - Włodawa. Przed wojną duża wieś ukraińska. Na południowym skraju wsi tzw. Popówka z kaplicą rzymskokatolicką zbudowaną w miejscu wcześniejszej cerkwi, której część wyposażenia z XIX w. znajduje się w kaplicy.

Od Zbereża na zachód i północ rozciąga się teren Sobiborskiego Parku Krajoobrazowego z charakterystycznym krajobrazem i ekosystemami Polesia, największą w Europie populacją żółwia błotnego zagrożonego wyginieciem, bogactwem ornitofauny oraz ostoją łosia, bobra, wydry i wilka.

Zbereże to miejscowość, która posiada ogromną przyszłość w gospodarce turystycznej w związku z zaawansowanymi planami uruchomienia międzynarodowego, turystycznego przejścia granicznego Zbereże – Adamczuki (Ukraina). Umożliwi ono łatwy i szybki dostęp na tereny Szackiego Parku Narodowego, w tym nad słynne jezioro Świtaż.

Wołczyn – wyludniająca się wieś na skraju Lasów Sobiborskich, przed wojną zamieszkała przez ludność ukraińską. We wsi znajduje się kilka starych, drewnianych chat z okiennicami. Obecnie coraz częściej można zobaczyć tu domy letniskowe mieszkańców centralnej Polski.

Sobibór – malowniczo rozciągnięta w dolinie Bugu duża wieś, którą przed wojną niemal w całości zamieszkiwała ludność ukraińska. Śladem po niej jest charakterystyczny zespół drewnianej zabudowy zdobionej wycinanymi nad- i podokiennicami, okiennicami, ganczkami i zdobionymi szczytami. Na północnym krańcu Sobiboru (w najdogodniejszym miejscu na postój spływu) dawny folwark z zachowanym dworkiem z przełomu XIX i XX w.

Miejscowość kojarzona jest z hitlerowskim obozem zagłady, który usytuowany był ok. 5 km na zachód w bezpośrednim sąsiedztwie stacji kolejowej na linii Chełm – Brześć (Sobibór Stacja). W obozie od marca 1942 r. do października 1943 r. wymordowano ok. 250 tys. Żydów z Polski, ZSRR, Czechosłowacji, Francji i Holandii, a także Polaków i Cyganów. Po udanym buncie więźniów w październiku 1943 r. (pod dowództwem Aleksandra Peczerskiego) obóz zlikwidowano i podjęto działania mające na celu zacieranie śladów zbrodni. Teren byłego obozu upamiętniono symbolicznym pomnikiem, kopcem usypanym z prochów ofiar oraz stałą ekspozycją muzealną.

Dubnik – mała wieś między Bugiem a drogą do Włodawy. We wsi zachowało się kilka ładnych, drewnianych chałup z ozdobnymi nadokiennicami i okiennicami. Obecnie miejscowość kojarzona jest z tzw. „trójstykiem”, zbiegiem granic Polski, Ukrainy i Białorusi.

Drewniana zabudowa Dubnika, fot. Olgierd Bielak

Orchówek – wieś w gm. Włodawa w widłach Włodawki i Bugu. Miejscowość założona jako prywatne miasto w 1506 r. w ziemi chełmskiej jako konkurencyjne w stosunku do Włodawy. Komora celna pomiędzy Koroną i Litwą (tworzącymi Rzeczpospolitą Obojga Narodów) z granicą na rzece Włodawka. Utrata praw miejskich nastąpiła w 1869 r. Rozwój Orchówka i przejściowe włączenie do miasta Włodawa odbyły się po wybudowaniu w 1972 r. Nadbużańskich Zakładów Garbarskich. W Orchówku znajduje się obecnie

końcowa stacja linii kolejowej Chełm – Brześć, przerwanej obecną granicą na Bugu, kontynuowanej na linii Tomaszówka – Brześć na terytorium Białorusi. W pobliżu, przy ujściu Kanału Mościckiego do Bugu, zbiegają się granice Polski, Ukrainy i Białorusi.

Najcenniejszym zabytkiem w Orchówku jest późnobarokowy, pouagustiański kościół kapucynów wzniesiony w latach 1770-80. W kościele na uwagę zasługuje obraz Matki Boskiej Orchowskiej – pochodząca z przełomu XVI i XVII w. kopia obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej.

Rzeka Włodawka – lewobrzeżny dopływ Bugu, płynie przez Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie na Polesiu Zachodnim. Długość 31,5 km, wypływa ze zbiornika Wytyczno. Dopływy prawe: Krzemianka, Tarasienka, Więzienny Rów, dopływy lewe: Mietułka, Ulanówka. Ważniejsze miejscowości nad Włodawką: Kołaczce, Suchawa, Okuninka, Włodawa. W przeszłości (od 1387 r.) Włodawka była rzeką graniczną między Wielkim Księstwem Litewskim a Koroną. Szlak kajakowy Włodawką: Kołaczce - Suchawa - Włodawa o długości 22,5 km.

Włodawa – miasto powiatowe, siedziba starostwa, Urzędu Miasta i Urzędu Gminy Włodawa. Położony na Garbie Włodawskim przy ujściu Włodawki do Bugu stary, typowy gród pogranicza polsko-rusko-litewskiego w pierwchodził w skład Grodów Czerwieńskich, następnie w skład księstwa halicko-włodzimierskiego ze stolicą w Chełmie. W wyniku ekspansji litewskiej gród włodawski pozostał w Wielkim Księstwie i graniczył poprzez Włodawkę z Koroną. Prawa miejskie miejscowość uzyskała w 1534 r., potwierdzono je w 1540 r. Niegdyś miasto było znane z jarmarków i wielkich targów bydłem, dzisiaj słynie przede wszystkim jako ośrodek turystyczny i z komunikatów o stanie wody na Bugu. Włodawa zachowała niepowtarzalny urok kresowego, wielonarodowego, wielokulturowego i wielowyznaniowego miasteczka.

W mieście przetrwał późnobarokowy układ urbanistyczny z czworobocznym rynkiem. W miejscu dawnego ratusza stoi budynek zwany Czworobokiem – XVIII-wieczny, oryginalny zespół kramów i jatek z wewnętrznym dziedzińcem. Według miejscowej tradycji, na dziedzińcu Czworoboku odbył się słynny pojedynek Wołodyjowskiego z Kmicicem. Na wschód od rynku znajduje się zespół dawnych żydowskich budowli sakralnych z piękną barokową synagogą z 2. poł. XVIII w. fundacji Czartoryskich, w której usytuowane jest Muzeum Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego. Włodawska synagoga jest niezwykle cennym obiektem sakralnym judaizmu, jednym z nielicznych tak dobrze zachowanych w Polsce. Zespół pauliński to przede wszystkim cenny kościół pw. św. Ludwika według projektu Pawła Fontany wzniesiony w latach 1780-86. Nawa główna została zbudowana na rzucie elipsy według tzw. szkoły wiedeńskiej. Bardzo wartościowy rokokowy wystrój świątyni zdobi polichromia, sześć monumentalnych rzeźb Ojców Kościoła, XVIII-wieczne obrazy, intarsjowana stolarka. Pod kościołem rozległe podziemia z kryptami grobowymi. Obok budynku klasztoru paulinów zbudowany w latach 1711-17, a na jego tyłach nieduży budy-

Kościół we Włodawie nad Bugiem, fot. Józef Tworek

nek dawnej kuchni klasztornej. Cerkiew, pierwotnie unicka, wzniesiono w latach 1840-42, w 1875 przekształcono ją na prawosławną, a w 1888 r. przebudowano w stylu bizantyjsko-klasycystycznym. Obok niej znajduje się klasycystyczna plebania. Na północ od klasztoru paulinów warto zwrócić uwagę na Górę Zamkową, gdzie w XIII w. stał drewniano-ziemny gród księstwa halicko-włodzimierskiego. Na cmentarzu miejskim zwraca uwagę zbiorowa mogiła i pomnik powstańców z 1863 r. Z dwóch istniejących w przeszłości cmentarzy żydowskich zachowały się jedynie dwa nagrobki. Dawni, zadowoleni od wieków we Włodawie jej żydowscy mieszkańcy, zostali wymordowani w hitlerowskiej „fabryce śmierci” – Sobiborze.

Włodawska synagoga, fot. Józef Tworek

Będąc we Włodawie, należy koniecznie zobaczyć słynny wodowskaz na Bugu, który znajduje się 300 m poniżej ujścia Włodawki na przedłużeniu ul. Lubelskiej przy polskim słupie granicznym nr 1137. Jest tu jednocześnie zadaszone miejsce trasy rowerowej oraz piaszczysty brzeg Bugu – doskonałe miejsce na kajakowy przystanek.

Plany rozwoju Włodawy związane są z konsekwentnymi staraniami władz samorządowych o uruchomienie międzynarodowego przejścia granicznego Włodawa – Tomaszówka (Białoruś).

Suszno – niewielka wieś położona między drogą a Bugiem należąca w przeszłości wraz z majątkiem do Włodawy. W pobliżu Bugu znajdują się pozostałości dawnego folwarku. Z rzeki można zobaczyć doskonale widoczny ceglany komin dawnej krochmalni.

Różanka – duża wieś atrakcyjnie położona na wysokiej skarpie nadbużańskiej, lokowana w 1507 r. Utrata praw miejskich nastąpiła

już w XVII w., pozostała jednak Różanka ośrodkiem rozległych dóbr ziemskich, m.in. Pocijów, Flemingów, Czartoryskich, Zamoyskich. Po wspaniałej rezydencji magnackiej, zniszczonej doszczętnie w czasie I wojny światowej, pozostały jedynie zawalone ogromne piwnice, zniszczona kordegarda i pawilon pałacowy, resztki muru ogrodzeniowego oraz pozostałości zespołu zabudowań folwarcznych. Najcenniejszą pozostałością jest rozległy

Kościół w Różance, fot. Józef Tworek

park (12 ha) powstały w XVIII w. jako ogród francuski, a na początku XIX w. powiększony i przekomponowany na krajobrazowy. W parku można zobaczyć okazałe i egzotyczne drzewa: lipa, jesion, kasztanowiec, klon, wiąz, grab, akacja, świerk, sosna, modrzew, płatan klonolistny, miłorząb dwukłapkowy, trójglicznia ciernista, karagana syberyjska. W centrum wsi znajduje się neogotycki kościół fundacji Zamoyskich zbudowany w latach 1908-13. Miejsce użytkowane przez kajakarzy położone jest poniżej wysokiej skarpy dawnej posiadłości magnackiej, gdzie przed ostatnią wojną kursował prom przez Bug.

Stawki – niewielka wieś granicząca z Różanką. Na terenie dawnego folwarku znajduje się XIX-wieczny dworek, a w samej wsi wiele drewnianych zabudowań z przełomu XIX i XX w.

Dołhobrody – duża wieś rozciągnięta południkowo wzdłuż starorzecza. W XVIII w. należała do Radziwiłłów. Warto zobaczyć kościół z 1929 r. (z częścią wyposażenia po kościele unickim), drewniane domy z końca XIX w., wiatrak-koźlak, izbę regionalną zlokalizowaną w szkole. Wieś słynie z bogatej kultury ludowej.

Rzeka Hanna – lewobrzeżny, niewielki dopływ Bugu.

Hanna – siedziba Urzędu Gminy, pow. włodawski. Duża wieś nad rzeką Hanną, w latach 1546-1821 posiadała prawa miejskie. Oddalona od Bugu o ok. 3 km. Przy dawnym rynku znajduje się zabytkowy, drewniany zespół dawnej cerkwi unickiej wzniesiony w latach 1739-42. Cenny wystrój z oryginalną polichromią malowaną na płótnie, a następnie naklejaną na ściany i strop. W odległości 8 km od wsi znajduje się Romanów, gdzie w okazałym, klasycystycznym dworze mieści się Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego.

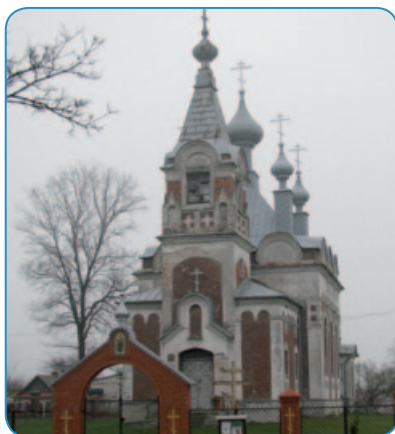

Kościół w Hannie, fot. Józef Tworek

Kuzawka (gm. Hanna) – stara wieś nadbużańska znana jako ośrodek tkactwa ludowego. Niegdyś przystań dla statków. Według tradycji właśnie stąd, drogą rzeczną, Tadeusz Kościuszko odpłynął do Gdańska, skąd udał się do Ameryki. We wsi znajdują się drewniane domy i wiatrak z 1870 r.

Sławatycze – siedziba Urzędu Gminy, pow. bialski. Tutaj znajduje się drogowe, międzynarodowe przejście graniczne Sławatycze – Domaczewo z Białorusią.

Od XV w. osada targowa nad Bugiem, prawa miejskie otrzymała jeszcze przed 1577 r., by w XIX w. je utracić. Dobrze zachował się układ miejski wraz

Cerkiew w Sławatyczach, fot. Józef Tworek

z wcześniejszej świątyni, w tym obrazy z XVII-XVIII w. W miejscowości są aż cztery cmentarze: katolicki, żydowski, unicki i prawosławny. Za Sławatyczami, przy skrzyżowaniu, stoją dwa wiatraki z przełomu XIX i XX w.; stąd biegnie szosa do przejścia granicznego i zaczyna się wieś Liszna.

z licznymi domami drewnianymi, głównie z pocz. XX w. W pobliżu rynku znajduje się cerkiew prawosławna i kościół katolicki. Cerkiew w stylu bizantyjskim wzniesiona została pod koniec XIX w. We wnętrzu warto zwrócić uwagę na elementy wystroju z XVIII w. Kościół o ciekawej bryle i detalach zbudowany został w latach 1913-19, we wnętrzu można podziwiać zabytki ruchome

Mościce Dolne – wieś rozrzucona wśród nadbużańskich łągów, do 1928 r. nosiła nazwę Kolonia Nejbrof. Założona w XVIII w. przez sprowadzonych osadników z Maklenburgii, których zadaniem było osuszanie terenów nadbużańskich, czego m.in. efektem była zmiana koryta rzeki. Bardzo ciekawa, drewniana zabudowa, w tym obiekty z końca XIX w. oraz chaty zbudowane na palach.

Jablęcza – wieś wzmiankowana w XV w. z wymienioną enklawą (oddzieloną Bugiem) prawosławnego klasztoru. We wsi znajduje się drewniany kościół, świątynia zbudowana w 1750 r. jako cerkiew unicka, w XIX w. przebudowana i zamieniona na cerkiew prawosławną, a od I wojny światowej katolicka. Przy świątyni są dwa murowane budynki z końca XIX w. We wsi znajduje się także kilka drewnianych domów z pocz. XX w. oraz dwa drewniane wiatraki-koźlaki.

Jablęcza znana jest przede wszystkim z zabytkowego zespołu cerkiewno-klasztornego, położonego nad Bugiem, oddalonego od wioski o 2 km. Klasztor – według legendy – powstał w miejscu, gdzie przypłynęła Bugiem ikona z wizerunkiem św. Onufrego. Klasztor istnieje co najmniej od XV w. Mnisi z Jabłecznej nigdy nie przystąpili, mimo nacisków, do unii kościelnej zwanej brzeską. Warto

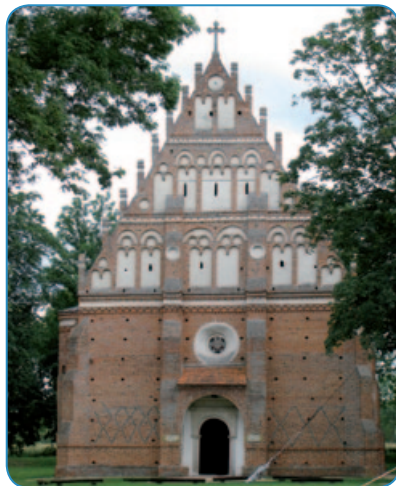
Cerkiew pw. św. Onufrego w Jablęcznej, fot. Józef Tworek

wiedzieć, iż do 1821 r. klasztor położony był na prawym brzegu Bugu, a koryto rzeki przebiegało pomiędzy klasztorem a wsią Jablęcza. Centralnym obiektem zespołu jest murowana cerkiew pw. św. Onufrego, zbudowana w latach 1839-40 na planie krzyża greckiego z przepięknym ikonostasem, a przede wszystkim z największą świętością, XV-wieczną ikoną św. Onufrego. Na dziedziniec cerkwi wchodzi się przez dzwonnicę-bramę. Obok znajduje się budynek klasztorny zbudowany wraz z cerkwią, cyklicznie rozbudowywany, a także drewniany dom o architekturze charakterystycznej dla centralnej Rosji. Całość zabudowań otoczona jest murem z dwoma bramami z namalowanymi wyobrażeniami św. Onufrego, a jej charakter uzupełniają dwie drewniane, położone na zewnątrz ogrodzenia kaplice z 1905-08 r. Bliżej klasztoru znajduje się kaplica pw. Zaśnięcia NMP, a dalej na wschód, na niewielkim kopcu, położona kilkanaście metrów od urwistego brzegu Bugu, wznosi się kaplica pw. Świętego Ducha. Mieniąca się w słońcu żywymi kolorami budowla jest wspaniale widoczna z rzeki i to ona zaprasza kajakarzy do cennego sanktuarium w Jablęcznej.

Szostaki – niewielka wieś przy drodze Włodawa – Terespol. We wsi kilka ciekawych przydrożnych, drewnianych krzyży.

Zalewsze – mała nadbużańska wioska, w której stoi drewniana kapliczka z końca XIX w.

Kodeń – siedziba UG, pow. bialski. Pierwsze wzmianki na temat Kodnia, który miał wcześniej nazywać się Todeń, pochodzą z XV w. Wtedy też powstała osada i młyny wodne. Pod koniec XV w. dobra nabył Iwan Sapieha. Ród możnych Sapiechów władał Kodniem przez trzy wieki. Lokacja miała

Kaplica zamkowa w Kodniu, fot. Józef Tworek

miejsce w 1511 r., a utrata praw miejskich nastąpiła w ramach carskich represji popowstaniowych w 1869 r. Na południowy wschód od centrum, za rzeczką Kałamanką, znajdują się pozostałości zamku Sapiechów. Zamek wzniesiony na początku XVI w. był obwiedziony fosą oraz chroniony przez Bug i jego dopływ Kałamankę. Po zamku pozostały zaledwie resztki parteru, natomiast w doskonałym stanie zachowała się dawna cerkiew zamkowa (obecnie katolicki kościół filialny), wzniesiona ok. 1540 r. Dawna cerkiew jest bardzo cennym zabytkiem, gdyż jest to jedyna w Polsce murowana cerkiew gotycka z wczesnorenesansowym portalem i elementami sakralnej architektury ormiańskiej. W bardzo skromnym wystroju świątyni znajduje się tablica nagrobna Iwana Sapiehy oraz XVII-wieczna ikona Chrystusa Pantokratora. Nieopodal, na piwnicach zamkowego arsenału wzniesiono XIX-wieczną kaplicę odpustową. Całość zespołu otacza park z cennym drzewostanem, a jego wyjątkowo oryginalnym elementem i ozdobą są drewniane rzeźby Tadeusza Niewiadomskiego, które tworzą Drogę Krzyżową.

Bezpośrednio przy rynku wznosi się najbardziej znany kodeński obiekt, piękny kościół pw. św. Anny, wzniesiony w latach 1629–36 w stylu barokowym, według wzoru bazyliki św. Piotra w Rzymie. Od 1923 r. kościół posiada tytuł bazyliki mniejszej. Pierwotne wyposażenie kościoła uległo zniszczeniu, pozostało natomiast bogactwo renesansowej sztukaterii, a uwagę przykuwa owalna kopuła świątyni. Najcenniejszą ozdobą i magnesem przyciągającym pielgrzymów jest słynny obraz Królowej Podlasia, Matki Boskiej Kodeńskiej, czyli Madonny de Guadelupe, którą wykradł z Watykanu Mikołaj Sapieha. Parafię katolicką w Kodniu prowadzą ojcowie misjonarze, oblaci, oni także opiekują się obrazem.

Z innych obiektów w Kodniu trzeba zobaczyć pałac Placencja, dawną oficynę pałacową, drewniany dworek z początku XX w., liczne drewniane domy i budynki gospodarcze z końca XIX i początku XX w., cmentarz z grobami powstańców 1863 r.

Okczyn – mała wieś nad zakolem Bugu. W zabudowie przeważają obiekty drewniane i o ścianach plecionych z wikliny lub pokryte strzechą. Uzupełnieniem architektury są też gęsto plecione płoty, spotykane również w innych nadbużańskich wioskach regionu.

Kostomłoty – duża wieś wzmiankowana po raz pierwszy w 1412 r. Miejscowość znana z czynnej, jedynej w Polsce parafii neounickiej. Drewniana cerkiew, wzniesiona ok. 1631 r. jako unicka, po likwidacji unii przemianowana na prawosławną, a w 1927 r. erygowana jako katolicka obrządku bizantyjsko-słowiańskiego, czyli neounickiego. Najcenniejszym elementem wyposażenia jest ikostas z ikoną św. Nikity, patrona cerkwi. Ikona patrona namalowana została w roku wzniesienia cerkwi, podobnie jak jeszcze trzy inne. Uwagę przykuwa też drewniana plebania z poł. XIX w. W Kostomłotach zachowało się także kilka drewnianych domów z przełomu XIX i XX w.

Neounicka cerkiew w Kostomłotach, fot. Józef Tworek

Żuki, Murawiec, Michalków – kolejne położone wzdłuż Bugu małe wioski przed Terespolem, z których Michalków zasługuje na szczególną uwagę jako doskonałe miejsce rekreacyjne mieszkańców Terespoła oraz jako przystanek spływów kajakowych. Na wysokości końca nasypu od drogi do miejscowości znajduje się praktycznie ostatni punkt etapowy spływów przed Terespolem. Ponadto z Żuków i Michalkowa warto wybrać się do oddalonego o około 5 km Lebidziewa.

Lebidziew – miejscowość znana z istniejącego tu cmentarza tatarskiego. W Lebidziewie Tatarzy polscy osiedleni zostali w 1679 r. Potomkowie osadzonych tu przez Jana III Sobieskiego Tatarów w czasie działań wojennych 1915 r. wyjechali w rejon Nowogródka. Nieliczni pozostali ulegli szybko asymilacji. Prawdopodobnie w 1915 r. spalony został przez Kozaków meczet istniejący tu od początku XVIII w. Na cmentarzu (mizarze) znajduje się kilkadziesiąt nagrobków, z których najstarszy pochodzi z 1704 r. i jak się sądzi, kryje prochy pułkownika Samuela Murzy Koryckiego, pierwszego tatarskiego osadnika w Lebidziewie. Mizar w Lebidziewie (a właściwie w nieopodal położonej wsi Zastawek) jest jednym z dwóch zachowanych na Podlasiu.

Terespol – siedziba Urzędu Miasta i Urzędu Gminy Terespol, pow. bialski. Znajduje się tutaj międzynarodowe drogowe i kolejowe przejście graniczne pomiędzy Polską i Białorusią z połączeniami do Moskwy:

- drogowe: Terespol – Brześć,
- drogowe (towarowe): Kukuryki – Kozłowice z nowoczesnym terminalem w Koroszczynie,
- kolejowe: Terespol – Brześć.

Pomnik budowy traktu Brześć – Warszawa w Terespolu, fot. Józef Tworek

Terespol jest miastem, które do dzisiaj żyje w cieniu wielkiego sąsiada Brześcia. Pierwsza wzmianka o miejscu, w którym znajduje się Terespol, pojawia się w 1512 r. i był to wówczas teren wsi Błotków. Swą nazwę Terespol zawdzięcza Teresie, żonie właściciela dóbr Józefa Bogusława Słuszki, który uzyskał w 1597 r. przywilej lokacyjny oraz ufundował kościół oraz klasztor dominikanów.

Rozkwit Terespolu nastąpił pod władzą Flemingów, którzy nabyli go od Pocijów. Po Flemingach miasto przeszło na własność Czartoryskich, poczynając od sławnej Izabeli z Flemingów. Po upadku powstania listopadowego miasto przeszło na własność rządu carskiego, który rozpoczął budowę potężnej twierdzy brzeskiej, co spowodowało odsunięcie miasta od Bugu. Pozostałościami Twierdzy są zachowane w różnym stanie forty w Łobaczewie, Koroszczynie, Kobylanach i Lebiedziewie. Najstarszym zabytkiem w Terespolu jest murowana cerkiew prawosławna (pierwotnie unicka), z końca XVIII w. Oryginalnym zabytkiem jest żeliwny obelisk z płaskorzeźbami z 1825 r., który upamiętnia budowę nowoczesnego traktu Brześć – Warszawa. Nazywany jest on pomnikiem pracy.

Dla kajakarzy zwiedzanie Terespolu jest utrudnione z powodu rozbudowanej infrastruktury wielkiego przejścia granicznego, dlatego wycieczkę do miasta najlepiej organizować z postoju w pobliskim Michalkowie.

Kuzawka (gm. Terespol) – niewielka wieś nad zakolem Bugu. Na południowym skraju wsi niewielki cmentarz żołnierzy polskich z 66. Kaszubskiego Pułku Piechoty, poległych w walkach z bolszewikami na linii Bugu w dniach 2-7 VIII 1920 r.

Neple – wieś założona przed 1430 r., położona po obu brzegach Krzyny w jej ujściowym odcinku, obecnie znana jako wieś letniskowa o pięknym położeniu. Była m.in. własnością Niemcewiczów (Julian Ursyn był tu kilkakrotnie) oraz słynnego budowniczego mostów, inżyniera Stanisława Kierbedzia. Z dawnego zespołu pałacowego w Neplach, zniszczonego pożarami i wojnami, przetrwały: neogo-

tycki lamus zwany Skarbcem, pawilon Biwak, w którym rezydował odwiedzający kilkakrotnie to miejsce car Aleksander I, budynek dawnej kuchni dworskiej, pawilon – dawna biblioteka, Biały Dworek, neogotycka kaplica Niemcewiczów z 1828 r. Po świetności dawnego majątku pozostał również 18-hektarowy park, w którym rośnie ponad 1000 drzew gatunków rodzimych (w wieku do 120 lat) oraz kilkanaście egzemplarzy sosny wejmutki. Na terenie parku znajduje się pomnikowy głaz narzutowy. Na północnym wschodzie od majątku, na szczycie pagórka, znajduje się słynna „kamienna baba” – wyciosany w kamieniu krzyż z prymitywnym rysunkiem twarzy.

Najkorzystniejszym dla kajakarzy wariantem zwiedzania Nepli jest wypłynięcie do Krzyny i dotarcie za most drogi Terespol – Janów do przystani po prawej stronie.

Neple są pierwszą miejscowością na terenie Parku Krajoznawczego Podlaski Przełom Bugu, który podziwiać możemy na lewym brzegu rzeki aż do Mężenina. Park o wybitnych walorach krajoznawczych, uformowanych w okresie lodowcowym, naturalnym biegu dzikiej rzeki Bugu z licznymi starorzeczami, dużymi kompleksami leśnymi, cenną florą i miejscem bytowania wielu (często bardzo rzadkich) gatunków zwierząt, dostarcza wspaniałych wrażeń każdemu turyście.

Rzeka Krzna – lewobrzeżny dopływ Bugu, płynie na Nizinie Południowopodlaskiej i Polesiu Podlaskim. Długość 119,9 km, powierzchnia dorzecza 3353,2 km². Początek Krzyny stanowią dwie strugi wypływające w podmokłych lasach na Równinie Łukowskiej (Krzna Północna na wys. 165 m n.p.m. i Krzna Południowa na wys. 169 m n.p.m.). W Międzyrzeczu Podlaskim strugi łączą się i dalej już jako Krzna płyną przez Zakłęstość Łomaską i Równinę Kodeńską. Ujście na wysokości 130 m n.p.m. poniżej wsi Neple. Kanał Wieprz – Krzna o długości 140 km łączy Borowicę nad Wieprzem z Międzyrzeczem Podlaskim. Główne miejscowości nad Krzną: Łuków, Międzyrzec Podlaski, Biała Podlaska. Szlak kajakowy Krzną: Biała Podlaska – Neple o długości 44 km. Przy wyższych stanach wody możliwość spływania z Międzyrzecza Podlaskiego.

Krzyczew – malowniczo położona wieś na skarpie Bugu, założona w 1. poł. XV w. Tutaj odkryto ślady osadnictwa z X-XII w. We wsi znajduje się niewielka drewniana cerkiew unicka z 1683 r. (obecnie kościół katolicki), położona bezpośrednio nad Bugiem, a także murowany dwór z początku XIX w. z oficyną usytuowaną obok. Na uwagę zasługują także drewniana zabudowa z pocz. XX w., w tym wiatrak-koźlak z 1921 r. oraz położony 60 m poniżej cerkiewki wodowskaz łątowy w Krzyczewie.

Cerkiew w Krzyczewie, fot. Józef Tworek

Łęgi – niewielka wieś na wysokiej skarpie w otoczeniu malowniczych łąk ze starorzeczami i charakterystycznych lasów łęgowych w zakolu Bugu. Wieś zachowała jednolitą, drewnianą zabudowę, a połowa budynków wzniesiona została na początku XX w.

Pratulim – wieś znana od 1478 r. jako Hornowo, obecną nazwę posiada od 1732 r. W roku 1754 Pratulim otrzymał prawa miejskie. Miejscowość jest znana przede wszystkim jako symbol oporu i prześladowania unitów, nawracanych przymusem na prawosławie. W 1874 r. carskie wojsko dokonało tu krwawego pogromu na opornych unitach, podczas którego zginęło 13 osób, a 180 zostało rannych. Tragedię upamiętnia pomnik z polnych kamieni i tablica pamiątkowa znajdujące się na zbiorowej mogile ofiar. W miejscu tym wzniesiono także pomnik męczenników z tablicą zawierającą nazwiska pomordowanych. W 1990 r. prochy męczenników przeniesiono do kościoła pw. św.

Dzwonnica w Pratulimie, fot. Józef Tworek

Piotra i Pawła. Klasycystyczny kościół z usytuowaną obok dzwonnica wzniesiono w 1838 r. W wyposażeniu na uwagę zasługuje ikona Matki Boskiej, namalowana w XVII w. Sanktuarium Męczenników otacza imponująca architektura stacji drogi krzyżowej. Na miejscowym cmentarzu znajduje się neogotycka kaplica grobowa Wierusz-Kowalskich, kopiec żołnierzy polskich z 1920 r. oraz kapliczka z rzeźbą św. Jana Nepomucena.

Zaczopki – wieś i folwark założone w XVIII w. Liczne przykłady budownictwa drewnianego i stara, murowana szkoła z pocz. XX w. Za wsią cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich z I wojny światowej.

Derło – wieś i folwark założone na początku XVI w. Pozostałość dawnego parku z XIX w.

Woroblin – wieś znana od XV w. Liczne przykłady budownictwa drewnianego, w tym z końca XIX w. Murowany dwór z 1858 r. w otoczeniu dużego parku krajobrazowego.

Wygoda – dawny folwark i osada biskupia. Warto wiedzieć, że to nie oddalony o 2 km Janów Podlaski, lecz położona bliżej Bugu Wygoda jest miejscem, gdzie znajduje się słynna na cały świat Stadnina Koni Janów Podlaski. Tutaj prowadzi się, z ogromnymi sukcesami, hodowlę koni czystej krwi arabskiej oraz koni półkrewi. Historia stadniny sięga roku 1817. Straty, które powstawały w wyniku I, a następnie II wojny światowej, były konsekwentnie, z uporem odbudowywane, czego efektem jest wyjątkowa i jak najbardziej zasłużona pozycja stadniny na świecie. Wrażeń estetycznych w czasie wizyty w stadninie dostarczą także jej zabytkowe budynki. Najstarsze stajnie – Zegarową i Czołową z 1845 r. – projektował Henryk Marconi. Natomiast murowane, Woroncowska i Wyścigowa, oraz dwie murowano-drewniane pochodzą z końca XIX w. Kolejne cztery, drewniane, wzniesiono na początku XX w. Do stadniny prowadzi brama wjazdowa z 1840 r. Całość zabudowań otacza rozległy park krajobrazowy z XVIII-XIX w.

Janów Podlaski – siedziba UG, pow. bialski. Osada, w przeszłości miasto (lokacja 1465 r.) z historią wzmiankowaną od 1423 r. Po dawnej świetności Janowa pozostały: zespół pokatedralny; kościół pw. św. Trójcy z 1714-35, dzwonnica z 1745 r., budynek dawnego seminarium duchownego, plebanii wraz z ogrodzeniem, kościół pw. św. Jana Chrzciciela zbudowany w latach 1790-1801, a obok późniejsze: dzwonnica-brama, plebania wraz z ogrodzeniem. Pozostałość znajdującego się w otoczeniu parku zespołu pałacowego biskupów to dwie oficyny z lat 1770-80. Grota Naruszewicza zbudowana została z polnych kamieni w 1796 r., łatwo odnaleźć także pozostałości obwarowań ziemnych z fosą i podjazdem.

Bubel Łukowska – wieś założona na przełomie XIII i XIV w., położona na wysokiej skarpie nadbużańskiej. Przy drodze do sąsiedniej wsi Buczyce Stare znajduje się wiatrak-koźlak.

Bubel Stary – wieś z przełomu XIII-XIV w. z potwierdzonym osadnictwem okresu brązu, wczesnej epoki żelaza i okresu rzymskiego. Drewniana cerkiew unicka z 1740 r. zamieniona na prawosławną w latach 1875-1944 – obecnie katolicki kościół filialny z wolno stojącą dzwonnica z XVIII w. Wieś o typowej zabudowie ulicówki z wieloma drewnianymi budynkami mieszkalnymi i gospodarczymi. Bubel Stary jest ostatnią lewobrzeżną miejscowością nad granicznym Bugiem.

Niemirów – pierwsza prawobrzeżna miejscowość leżąca na terytorium Polski w gm. Mielnik, pow. siemiatycki, woj. podlaskie. Pierwsze wzmianki o miejscowości, występującej wówczas pod nazwą Niwice, pochodzą z 1495 r. W 1691 r. Niemirów uzyskał prawa miejskie, które utracił dopiero w 1944 r. Zachował się miejski układ urbanistyczny z rynkiem (obecnie park). Klasycystyczny kościół ufundowali w 1780 r. Czartoryscy wraz ze stiukowymi dekoracjami. Do kościoła prowadzi dzwonnica-brama z 1823 r. Pół kilometra od Bugu znajduje się Góra Zamkowa – średniowieczne grodzisko. W miejscowości można odna-

Klasycystyczny kościół w Niemirowie, fot. Józef Tworek

leżać także pozostałości cmentarza żydowskiego z macewami, a także, z racji tego, że w Niemirowie od lat budowano promy, używane w wielu miejscach do przeprawy przez Bug, jedną z takich zabytkowych konstrukcji, czynną do dzisiaj.

Gnojno – wieś malowniczo położona u podnóża 30-metrowej nadbużańskiej skarpy była wzmiankowana w XVI w. jako miejsce przeprawy przez Bug oraz miejsce składowania towarów spławianych do Gdańska. Droga do rzeki nosi nazwę napoleońskiej – według tradycji przeprowadzał się tu w 1812 r. Napoleon Bonaparte. W 1863 r. w pobliżu przeprawy odbyła się bitwa powstańców z Rosjanami. We wsi znajduje się dawna cerkiew prawosławna w stylu rusko-bizantyjskim z 1875 r., zamieniona na kościół po I wojnie światowej. Drewniana kaplica cmentarna z pocz. XVIII w. to przebudowana w 1875 r. cerkiew unicka. We wsi zachowało się kilka drewnianych budynków mieszkalnych i gospodarczych z przełomu XIX i XX w.

Prawobrzeżny Niemirow w woj. podlaskim i lewobrzeżne Gnojno w woj. lubelskim to miejscowości najbliższej położone przy granicy rzecznej na Bugu z Białorusią. Dla turystyki kajakowej na Bugu mają podstawowe znaczenie jako miejsca kończenia spływów szlakiem Bugu granicznego i rozpoczęcia wędrówki na Bugu położonym w całości na terytorium Polski. Historycznie i współcześnie Niemirow i Gnojno utrzymują ożywione kontakty na wielu płaszczyznach, a symbolem ich współpracy jest przeprawa promowa łącząca od wieków obydwie miejscowości.

Kościół w Gnojni, fot. Józef Tworek

2.2. Walory przyrodnicze

Dziewanna kutnerowata, fot. Olgierd Bielak

Rzeka i dolina Bugu należą do najmniej przekształconych działalności człowieka w Europie. Wynika to zarówno z ich niedostępności na całym odcinku granicznym, jak też położeniu na obszarach dotychczas słabo zurbanizowanych. Niezwykłe walory przyrodnicze i krajobrazowe Bugu skłoniły naukowców do postulowania i wdrażania wszelkich możliwych form ochrony przyrody i krajobrazu. Na tym etapie ugruntował się program całościowej ochrony, który przybiera postać Transeuropejskiego Pasma Ochrony Środowiska Przyrodniczego wzdłuż górnego i środkowego Bugu na terytorium Ukrainy i Polski oraz Międzynarodowy Rezerwat Biosfery Polesie Zachodnie na terenie Polski (z Poleskim Parkiem Narodowym), Białorusi (Polesie Brzeskie) i Ukrainy (z Szackim Parkiem Narodowym). Celem tych przedsięwzięć jest wpisanie całej doliny rzeki Bug z jej niepowtarzalnym bogactwem i pięknem na listę Światowego Dziedzictwa Ludzkości i objęcie w całości ochroną prawną. Należy dodać, że bogactwo przyrodnicze doliny Bugu jest uwzględnione przy tworzeniu Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000. Nad Bugiem zaplanowano utworzenie trzech ostoi habitatowych o łącznej powierzchni 60 tys. ha. Prawie cała dolina Bugu została też zaplanowana jako ostoja ptactwa.

Te ambitne, międzynarodowe plany ochrony ekologicznej korytarza rzeki Bug poprzedzane są zmuszonym, długotrwałym procesem ochrony prawnej poszczególnych jego partii przez wewnętrzne ustawodawstwo Polski, Ukrainy i Białorusi. Najbardziej zaawansowane i najwcześniejsze projekty realizowane są w Polsce. Wzdłuż Bugu powstały: Dołhobyczowski Obszar Chronionego Krajobrazu, Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu, Strzelecki Park Krajobrazowy, Sobiborski Park Krajobrazowy, Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu (od ujścia Hanny do ujścia Krzny), planowany jako część Parku Krajobrazowego Dolina Środkowego Bugu, Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu, Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca, Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu (mazowiecki odcinek Bugu), Nadbużański Park Krajobrazowy.

Wielkich postępów w dziedzinie ochrony środowiska dokonuje Ukraina, która zresztą najbardziej przekształciła pierwotną dolinę Bugu na swoim terytorium (szczególnie na odcinku między Kamionką Buską a Czerwonogradem). Dla ochrony Polesia Szackiego utworzono Szacki Park Narodowy w Obwodzie Wołyńskim. W Obwodzie Lwowskim planowane są cztery parki krajobrazowe: Woroniacki (początek Bugu), Buski, Fiodorowka, Nadbużański, a Transeuropejskie Pasma Ochrony Środowiska Przyrodniczego w randze obszaru chronionego krajobrazu obejmie całą ukraińską dolinę Bugu.

Dotychczas najmniejsze zainteresowanie ochroną doliny Bugu wykazywała Białoruś, ale i tutaj następuje znaczący postęp. Utworzenie

parku, obejmującego częściowo dolinę Bugu i południowo-zachodni skrawek Polesia Brzeskiego stanowi białoruską część Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Polesie Nadbużańskie.

Wymienione wyżej obszary, poddane lub planowane do objęcia ochroną, nie uwzględniają bardzo licznych

rezerwatów i pomników przyrody w dolinie Bugu. Jest to jednak dostatecznie czytelna wskazówka dla zainteresowanych, z jakim bogactwem i osobliwościami krajobrazu, a także flory i fauny spotkają się turyści na kajakowym szlaku rzeką Bug.

Dla zaostrzenia apetytu prawdziwych krajoznawców i koneserów walorów przyrodniczych warto wskazać na niektóre chociażby perełki wzdłuż Bugu.

- Płaty roślinności stepowej w okolicach Gołębi i Kryłowa oraz rzadki suseł perełkowany.
- Przełomowy odcinek Bugu koła Ślipcza, Strzyżowa i Zosina (najbardziej na wschód położony punkt Polski, który „zaliczyć” mogą tak naprawdę tylko kajakarze) ze stromymi brzegami, gdzie gniazdują zimorodki i brzegówki. Od tego miejsca rozpoczyna się najdłuższe i największe królestwo bocianów. Znaczący przyrody spotkają tu niezwykle rzadkie w Polsce rośliny stepowe przyniesione wodami Bugu z dalekiego Podola.
- Potężny kompleks Lasów Strzeleckich ze słynną, strzelistą jak jodły, sosną matczańską, który jest siedliskiem rzadkich ptaków drapieżnych: orlika krzykliwego, kobuza, trzmielojada, jastrzębia, a w nadwodnych zaroślach błotniaków: popielatego i stawowego.
- Zbliżając się do granicy z Białorusią, docieramy do wielkiego kompleksu Lasów Sobiborskich. Wśród niedostępnych mokradeł tego terenu znajduje się jedna z największych w Europie kolonii chronionego zółwia błotnego, dla którego utworzono rozległy rezerwat. Spotkać tu możemy rzadkie gatunki ptaków: bielika, dudka,

Grażel, fot. Olgierd Bielak

derkacza, bociana czarnego, czaple siwą i białą. W ostatnich latach upodobał sobie te tereny i coraz bardziej daje o sobie znać pracowity bóbr, którego ekspansja na niespotykaną dotychczas skalę jest widoczna już w całej dolinie Bugu. Liczne zwalone przez bobry drzewa i pojawiające się niespodziewanie zatory na granicznym Bugu stają się poważnym problemem zarówno dla mniej doświadczonych kajakarzy, jak i dla instytucji odpowiedzialnych za stan granicy.

- Za Włodawą (ze słynnym na cały kraj wodowskazem) rzeka staje się coraz bardziej bogata w nowe elementy. Częściej pojawiają się pokryte zaroślami wyspy, brzegi z czystymi, piaszczystymi plażami zachęcające do przystanków na odpoczynek oraz kwieciste łąki z tysiącami owadów i płaty lasów łąkowych. Na tym terenie być może uda nam się dostrzec wydrę lub rzadkie ptaki, jak: remiz, wodnik, kokoszka wodna, sieweczka rzeczna, derkacz, dudek.
- Od ujścia Krzyny wpływamy do Szwajcarii Podlaskiej, rezerwatu w Parku Krajoznawczym Podlaski Przełom Bugu – miejsce w pełni zasługujące na nazwę, gdzie różnice wysokości w terenie dochodzą do 50 m. Podlaski Przełom Bugu to teren niezwykle atrakcyjny krajoznawczo. W okolicy Pratulina podziwiać możemy wspaniale zachowane nadrzeczne łągi, coraz liczniejsze starorzecza zwane bużyskami – otwarte i zamknięte, a które towarzyszą nam od Dubienki.
- Przemierzając się wzdłuż Bugu, warto przyjrzeć się terasom zalewowym i lokalizacji siedzib ludzkich. Mieszkańcy nadbużańskich miejscowości wiedzą o kapryśkach przyrody i jej prawach, dlatego swoje siedziby sytuują powyżej terasów, czego przykłady można podziwiać z wody, chociażby pałace lub ich pozostałości w Czumowie, Dorohusku, Różance.
- W dolinie Bugu lub w jej bezpośrednim sąsiedztwie nie brakuje występujących w ostępach leśnych dużych ssaków i całego bogactwa płazów i gadów, które trudno dostrzec z kajaka, ale już na postojach i biwakach lub nawet na wodzie trudno nie zauważyć przebogatej fauny, w tym fascynującego świata owadów, w którym królują ważki i motyle.
- Zwornikiem przyrodniczym na międzynarodową skalę jest Polesie Zachodnie, gdzie na naszych oczach powstaje Międzynarodowy Rezerwat Biosfery. Tutaj krzyżują się korytarze ekologiczne: na kierunku południkowym Bugiem i równoleżnikowym wyznaczonym przez Prypeć.
- Rezerwaty biosfery to obszary tworzone od

Orlik krzykliwy, fot. Olgierd Bielak

1971 r. w ramach programu UNESCO „Człowiek i Biosfera” (MaB). Jego celem jest badanie wzajemnych relacji pomiędzy człowiekiem a biosferą oraz wpływanie na nie w taki sposób, by miały charakter zrównoważony. Pełnią one trzy zasadnicze funkcje: zachowanie bioróżnorodności (ekosystemów, gatunków, genów), rozwój dla zrównoważonej przyszłości (humanistyczny i społeczny), badania, monitoring oraz wymiana informacji w ramach światowej sieci MaB. Siłą rzeczy rezerваты biosfery powstają na terenach o dobrze zachowanej przyrodzie i dużej wartości kulturowej. **Międzynarodowy Rezerwat Biosfery Polesie Zachodnie**, tworzony na terenie Polesia, na pograniczu polsko-białorusko-ukraińskim, obejmuje trzy rezerваты biosfery:

1. Polesie Zachodnie – utworzony w Polsce w 2002 r. na powierzchni prawie 140 tys. ha, obejmuje obszar Pojezierza Łęczynsko-Włodawskiego i terenów przyległych. W jego skład wchodzi: Poleski Park Narodowy, parki krajobrazowe: Sobiborski, Poleski i Pojezierze Łęczynskie; liczne rezerваты przyrody, pomniki i użytki ekologiczne. Bogactwem tego terenu są liczne jeziora, różne typy torfowisk, rzadkie gatunki, w tym zagrożone w skali Europy i świata: wodniczka, derkacz, podgorzałka oraz żuraw, bielik, cietrzew, wilk, a także największa w kraju populacja żółwia błotnego. Prócz tego występuje tutaj wiele rzadkich gatunków roślin bagiennych: brzoza niska, wierzba borówkolistna i lapońska, trzy gatunki rosiczek i wiele innych. Zabytki kultury to cerkwie w Kosyniu, Hańsku, Sosnowicy, Dratowie, wiatraki, drewniana zabudowa wsi i stare cmentarze.

2. Polesie Nadbużańskie – utworzony w 2006 r. na Białorusi na obszarze ponad 48 tys. ha. Najcenniejszą jego część stanowi zakaznik krajobrazowy Polesie Nadbużańskie. Rezerwat obejmuje głównie kompleksy leśne (prawie wszystkie typy lasów występujących na Białorusi), naturalną dolinę Bugu oraz zbiorniki wodne pochodzenia naturalnego i sztucznego, np. ponad stuletni kompleks stawów w Stradeczu. Jest to teren cenny dla ptaków, występują tutaj m.in. czaple białe, bieliki, łabędzie krzykliwe. Rosną także rzadkie gatunki storczyków, których populacje są jednymi z najliczniejszych na Białorusi (np. obuwik pospolity). Zabytki architektury to drewniane cerkwie (np. w Czersku – pocz. XVIII w., Miednej, Domaczewo, Dubok), cmentarze z I wojny światowej i drewniana zabudowa wsi.

3. Szacki – utworzony w 2002 r. na Ukrainie, obejmuje powierzchnię około 75 tys. ha. W jego granicach znajduje się Szacki Park Narodowy z kompleksem największych jezior na Ukrainie, z jeziorem Świtaż o pow. ponad 2500 ha, tereny torfowiskowe, źródłowy odcinek Prypeci oraz niewielki fragment doliny Bugu. Bogactwem tego terenu są rzadkie gatunki fauny: wilk, bocian czarny, żuraw, żółw błotny, a także rzadkie zbiorowiska leśne (np. świerczyna na torfie). Poza tym znajdują się tutaj malownicze drewniane i murowane cerkwie (Świtaż, Pulmo, Szack) oraz stara drewniana zabudowa wsi.

Tworzony Międzynarodowy Rezerwat Biosfery Polesie Zachodnie ma obejmować łącznie obszar 263 tys. ha.

Charakterystyka parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu

• Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu

Utworzony na terenie nadbużańskich gmin powiatu hrubieszowskiego w 1997 r. obejmuje obszar 11 970 ha. Obszar ma zapewniać względną równowagę ekologiczną, chroniąc głównie ekosystemy nieleśne w postaci muraw kserotermicznych, roślinność wodną i szuwarową w dolinie Bugu od Kryłowa do Horodła. W granicach chronionego obszaru znajdują się cenne ostoje flory i fauny wodno-błotnej i stepowej. Chronione jako użytek ekologiczny śródpolne jezioro Kacapka jest cenną ostoją ptaków. Najwartościowsze pod względem florystycznym i faunistycznym są tereny w okolicach Czumowa i Gródka posiadające także duże znaczenie historyczne i krajobrazowe. Istotne, cenne elementy tego obszaru to zabytki architektury i pozostałości parków podworskich.

Park położony jest na terenie gmin powiatu hrubieszowskiego: Mircze, Hrubieszów, Horodło.

• Strzelecki Park Krajobrazowy

Powstały w 1983 r. i powiększony w 1993 r. zajmuje powierzchnię 12 117 ha. Głównym przedmiotem ochrony jest kompleks Lasów Strzeleckich porastających płaski teren nadbużański. Pod względem fizjograficznym jego północna część znajduje się na Polesiu Wołyńskim (mezoregion Obniżenie Dubienki), a południowa na Wyżynie Zachodniowołyńskiej (Grzęda Horodelska). W obszarze Parku przeważają tereny płaskie, urozmaicone niewielkimi pagórkami. Od wschodu granicą parku jest naturalnie meandrująca, z licznymi zakolami i starorzeczami zwany mi bużyskami, rzeka Bug. W północnej części Parku wpada do Bugu Wełnianka, w południowej zaś Ubrodownica. 64% powierzchni parku stanowią lasy, tworząc zwarty kompleks urozmaicony w południowej części pięknymi łąkami. Wśród 12 typów siedlisk leśnych dominuje las świeży – około 70% całej powierzchni, a w składzie gatunko-

Rezerwat Liski, fot. Olgierd Bielak

Gniazdo bocianie, fot. Józef Tworek

wym przeważa sosna i dąb z domieszką brzozy, olszy, osiki, jesionu, jawora, lipy i modrzewia. W parku występuje lokalny ekotyp tzw. sosny matczańskiej. Wśród występującej roślinności 35 gatunków objętych jest ochroną. W runie leśnym rosną: obuwik pospolity, buławnik wielkokwiatowy i czer-

wony, lilia złotogłów, podkolan biały, wawrzynek wilczełyko, listera jajowata, liczne gatunki storczyków, a na łąkach: pełnik europejski, brzoza niska, zerwa kulista. Wśród bogatej fauny na tym obszarze w leśnych ostępach gnieźdzą się ptasie drapieżniki: orlik krzykliwy, myszołów zwyczajny, jastrząb gołębiarz, krogulec, a wśród nadbużańskich łąk: błotniak łąkowy i błotniak popielaty. W leśnych ostępach licznie występuje bocian czarny. W skarpach nad Bugiem gnieździ się zimorodek i brzegówka. Wśród owadów występują ciekawe gatunki motyli, w tym niezwykle rzadkie, chronione gatunki modraszków. W Parku znajdują się stanowiska żółwia błotnego, bobra i wydry. Na jego terenie ustanowiono dwa rezerваты przyrody: Siedliszcze i Liski. Cennym elementem architektury w kompleksie Lasów Strzeleckich jest pałac myśliwski Zamoyskich w Maziarni Strzeleckiej.

Park położony jest na obszarze gmin powiatu chełmskiego (Dubienka, Białopole) i powiatu hrubieszowskiego (Horodło, Hrubieszów).

● Chełmski Park Krajobrazowy

Park o powierzchni 14 325 ha utworzony został w 1983 r. W jego granicach znajdują się duże kompleksy leśne oraz podmokłe łąki i torfowiska węglanowe pomiędzy Chełmem a Sawinem. Leżący w zlewni Bugu Park odwadniany jest przez Kanał Świerżowski oraz Uherkę z jej dopływami: Gdolą i Lepietuchę. 44% powierzchni Parku zajmują lasy z dominującym typem siedliskowym lasów świeżych i mieszanych z udziałem dębu, sosny, jesionu, jaworu, klonu i lipy. Unikalne torfowiska, niskie na podłożu węglanowym, które porastają rzadkie zbiorowiska roślinne, wytworzyły się w obniżeniach pomiędzy wzgórzami z kredy piszącej. Na torfowiskach najczęściej spotykane są zespoły szuwarowe kłoci wiechowatej, a na jej obrzeżach występują zbiorowiska z rzadkimi gatunkami turzyc. Na niewielkich wyniesieniach terenu występuje roślinność kserotermiczna, w tym: oman wielkolistny, zawilec wielkokwiatowy, ostrożeń pannoński; zaś na zboczach kredowych ostańców zbiorowiska roślinności stepowej: miłek wiosenny, wisienka stepowa, dziewięciśń popłocholistny, goryczka krzyżowa, storczyk kukawka. Na obszarze Parku odnotowano występowanie 53 gatunków roślin objętych ochroną ścisłą i kilkanaście pod ochroną częściową. Wśród roślin chronionych występują m.in.: obuwik pospolity, ta-

jad dzióbaty, pluskwica europejska, naparstnica zwyczajna, orlik pospolity, parzydło leśne, a także: kosaciec syberyjski, kruszczyk błotny, gnidosz królewski, storczyk krwisty, listera jajowata, pełnik europejski, zerwa kulista, goździk pyszny. Na torfowiskach Parku stwierdzono występowanie ponad 150 gatunków ptaków, z tego około 90 lęgowych. Na szczególną uwagę zasługuje gniazdująca tu licznie, będąca na światowej liście gatunków zagrożonych, wodniczka oraz równie rzadkie: błotniak łąkowy, zielonka, żuraw, dubelt, rycyk, kulik wielki, brodziec krwawodzioby, sowa błotna, podróżniczek, dziwonia. Chełmskie Torfowiska Węglanowe uznane zostały za ostoję ptaków o randze europejskiej przez Bird Life International. Park to miejsce występowania około 800 gatunków motyli, znajduje się tu także duża, licząca około setki osobników, populacja żółwia błotnego. Na obszarze Parku utworzono 3 rezerваты przyrody (Bachus, Bagno Serebryskie, Brzeźno) oraz ustanowiono 53 pomniki przyrody. Cennym elementem na terenie Parku są zabytki kultury, wśród których wyróżniają się: pałac w Srebrzyszczu z XVIII w., drewniany kościół w Czuczycach (Przysiółek) oraz grodziska koło Stańkowa i Sajczyc.

Park położony jest w północno-wschodniej części powiatu chełmskiego w gminach: Dorohusk, Ruda-Huta, Chełm, Sawin.

● Sobiborski Park Krajobrazowy

Utworzony w 1983 r. na obszarze 10 000 ha Park położony jest we wschodniej części Polesia Zachodniego, chroni wyjątkowy w Polsce obszar związany z Polesiem wraz z jego charakterystycznymi krajobrazami i ekosystemami. Na wschód za Bugiem, w odległości kilku kilometrów rozciąga się obszar Szackiego Parku Narodowego na Ukrainie i m.in. wraz z nim oraz położonym na zachód Poleskim Parkiem Narodowym wchodzi w skład transgranicznego Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Polesie Zachodnie. Park obejmuje najcenniejsze partie Lasów Sobiborskich, które stanowią 85% jego powierzchni w postaci prawie

Ptaki żerujące na rozlewisku Bugu, fot. Olgierd Bielak

wszystkich typów borów niżowych. Dominują drzewostany sosnowe z domieszkami. Bardzo ważnym elementem Parku są wody, które, pomimo tego, że obejmują zaledwie 2% powierzchni, stanowią o niezwykłej wartości przyrodniczej tego obszaru. Charakterystyczną cechą jezior Parku jest niedostępność brzegów, powodowana położeniem wśród bagien i podmokłych lasów. Charakterystyczną formacją roślinną Parku są torfowiska, występujące tutaj we wszystkich ich typach. Na

Kosaciec żółty, fot. Józef Tworek

terenie Parku znajdują się relikty roślinności okresu polodowcowego: wierzbapapońska, wierzbaborówkolistna, rosziczka pośrednia, brzoza niska. Inne rzadkie gatunki roślin to: kosaciec syberyjski, pełnik europejski, widłaki (cztery gatunki), storczyki, lepnica litewska. Wyróżnikiem Parku jest największa w Europie

populacja żółwia błotnego. Inną osobliwością jest występowanie w dołynie Włodawki, Tarasience, jedyne w Europie stanowiska rzecznego ryby pod nazwą strzelba przekopowa – reliktu glacialnego. W Parku powszechnie występuje zwierzyzna płowa, dziki, bobry, a także łosie, wilki, żmije zygzagowate. Bogaty świat awiofauny Parku to m.in.: bielik, cietrzew, gadożer, orlik krzykliwy, bocian czarny, żuraw, gągoł, czaple siwa i biała. W Parku utworzonych zostało 6 rezerwatów przyrody: Żółtowie Błota, Trzy Jeziora, Brudzieniec, Jezioro Orchowe, Magazyn, Małoziemce. Przez teren Parku przebiega zbudowana w 1887 r. linia kolejowa Chełm – Włodawa – Brześć, przy której hitlerowcy zbudowali dla ludności żydowskiej z całej Europy obóz zagłady Sobibór. Teren dawnego obozu jest obiektem muzealnym.

Park znajduje się w granicach powiatu włodawskiego w gminach: Wola Uhruska, Włodawa, Hańsk.

● Szacki Park Narodowy (Ukraina)

Park utworzono w 1983 r. w celu ochrony jednego z najcenniejszych przyrodniczo i krajoznawczo terenów Polesia Wołyńskiego. Powierzchnia Parku wynosi 49 000 ha, z czego 10% objęto ochroną ścisłą. Szacki Park Narodowy leży na europejskim dziale wodnym, rozdzielając dorzecze Wisły i zlewisko Bałtyku od dorzecza Prypeci i zlewiska Morza Czarnego. Tereny objęte ochroną są równiną, która urozmaicona jest przez niewysokie garby wierzchowin. Najniższe miejsca wypełniają niecki torfowiskowe, kompleksy stawów, a głównie jeziora, których powierzchnia stanowi 14% Parku. Do największych i najbardziej znanych jezior należą: Świataż – 2 750 ha, Pulemieckie – 1 569 ha, Łukie – 673 ha, Lucymier – 443 ha. Połowę obszaru Parku zajmują lasy, wśród których przeważają różnego typu bory sosnowe. Bogactwo flory występującej w Parku odzwierciedla bytowanie blisko 800 gatunków roślin naczyn-

niowych, w tym cennych przedstawicieli relikwów polodowcowych i tundrowych: brzoza niska, rosziczki, okrężnica bagienna, żurawina drobnolistna, tłuścisz zwyczajny, kłoc wiechowata. W parku żyją przedstawiciele wielu gatunków świata zwierząt, spośród których na szczególną uwagę zasługuje awiofauna w liczbie 240 gatunków, w tym blisko 200 to gatunki lęgowe. Administracyjnie Park znajduje się w rejonie szackim w Obwodzie Wołyńskim.

● Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu

Utworzony w 1990 r. na powierzchni 11 340 ha obejmuje cenne przyrodniczo, krajoznawczo i historycznie tereny lewobrzeżnej doliny środkowego Bugu. Park chroni i podkreśla naturalny, zmienny charakter rzeki Bug, która jeszcze na tym terenie w dużej części płynęła innym korytem, czego przykładem jest zespół cerkiewno-klasztorny w Jabłecznej, który pierwotnie położony był na prawym brzegu rzeki. Kręty bieg Bugu z licznymi zakolami i starorzeczami (bużyskami), wyspami i naturalną, bogatą roślinnością stanowią o wartości tego terenu. Uroku temu obszarowi dodają także nadbużańskie wioski z wielowiekową historią i tradycyjną drewnianą zabudową. Duże powierzchnie obszaru zajmują pastwiska i murawy, z charakterystyczną dla doliny Bugu roślinnością. Na podkreślenie i uwagę zasługuje siedliskowe występowanie trzech gatunków ptaków związanych z korytem tej dużej, nieuregulowanej rzeki, a mianowicie: brodziec piskliwy, zimorodek i jaskółka brzegówka. Nieodłącznym elementem krajobrazu tego obszaru jest występujący tu bardzo licznie bocian biały, coraz powszechniejsze są też czaple siwa i biała.

Park rozciąga się wzdłuż Bugu od gminy Hanna w powiecie włodawskim i w powiecie bialskim, aż do granicy Parku Krajoznawczego Podlaski Przełom Bugu w gminach: Sławatycze, Kodeń, Terespol.

● Park Krajoznawczy Podlaski Przełom Bugu

Utworzony w 1994 r. na obszarze 30 904 ha celem zachowania w nie naruszonym stanie najcenniejszych pod względem przyrodniczym, krajoznawczym i kulturowym fragmentów lewobrzeżnej doliny Bugu od ujścia Krzny do doliny rzeki Toczna. Podstawowym walorem Parku jest nieregulowana, płynąca meandrującym korytem w szerokiej dolinie rzeka Bug. Malownicze terasy zalewowe i starorzecza w większości zarośnięte są roślinnością wodną i szuwarową. Wyżej położone są malownicze pagórki, wydmy

Trzciniczek, fot. Józef Tworek

Obszary objęte ochroną w województwie lubelskim

Parki narodowe

1. Poleski Park Narodowy
2. Roztoczański Park Narodowy

Parki krajobrazowe

1. Chełmski Park Krajobrazowy
2. Kazimierski Park Krajobrazowy
3. Kozłowiecki Park Krajobrazowy
4. Krasnobrodzki Park Krajobrazowy
5. Krzczonowski Park Krajobrazowy
6. Nadwieprzański Park Krajobrazowy
7. Park Krajobrazowy „Lasy Janowskie”
8. Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu”
9. Park Krajobrazowy „Pojezierze Łęczyńskie”
10. Park Krajobrazowy „Puszczy Solskiej”
11. Poleski Park Krajobrazowy
12. Południoworoztoczański Park Krajobrazowy
13. Skierbieszowski Park Krajobrazowy
14. Sobiborski Park Krajobrazowy
15. Strzelecki Park Krajobrazowy
16. Szczepreszyński Park Krajobrazowy
17. Wrzelowiecki Park Krajobrazowy

Obszary chronionego krajobrazu

1. Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu
2. Chodelski Obszar Chronionego Krajobrazu
3. Czerniejowski Obszar Chronionego Krajobrazu
4. Dołhobyczowski Obszar Chronionego Krajobrazu
5. Grabowiecko – Strzelecki Obszar Chronionego Krajobrazu
6. Kraśnicki Obszar Chronionego Krajobrazu
7. Łukowski Obszar Chronionego Krajobrazu
8. Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu
9. Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu
10. Obszar Chronionego Krajobrazu „Annówka”
11. Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Ciemięgi”
12. Obszar Chronionego Krajobrazu „Kozi Bór”
13. Obszar Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza”
14. Pawłowski Obszar Chronionego Krajobrazu
15. Poleski Obszar Chronionego Krajobrazu
16. Radzyński Obszar Chronionego Krajobrazu
17. Roztoczański Obszar Chronionego Krajobrazu

Charakterystyka rzeki Bug

Rozdział 2

lubelskie Smakuj życie!

Źródła Bugu na Ukrainie, fot. Lesław Flaga

Bug wypływa na wysokości 311 m n.p.m. na północnym skraju krainy Podola, na wschód od Lwowa. „Rz. Bug, dł. 822 km, powstaje z połączenia koło Kołtowa strumieni: Bużka Opackiego i Bużka Krychowskiego...” (A. Heinrich, 1935). Liczący 185 km długości od źródła do miejscowości Gołębie odcinek Bugu znajduje się w całości na terytorium Ukrainy. Od tej miejscowości do ujścia Kanału Mościckiego stanowi granicę między Polską a Ukrainą i dalej do Niemirowa (z wyłączeniem 2 km w rejonie Terespol – Brześć) między Polską a Białorusią. Odcinek graniczny według ogólnie dostępnych informacji geograficznych i encyklopedycznych liczy 363 km. Ostatni odcinek dolnego biegu rzeki o długości 223 km (od Niemirowa) znajduje się w całości na terytorium Polski. Geograficznie Bug łączy się z Narwią i uchodzi do Zalewu Zegrzyńskiego po przepłynięciu 772 km.

Bug stanowi część zlewni Morza Bałtyckiego. Powierzchnia dorzecza Bugu wynosi 39 420 km², z tego w Polsce 19 284 km². Średni przepływ w dolnym biegu wynosi 158 m³/s. Bug zbiera wody z kilku krain geograficznych. W biegu górnym odwadnia część Wyżyny Wołyńskiej i Małego Polesia wraz z przylegającymi strefami Podola i Rostocza. W tej części Bug zasilany jest głównie lewobrzeźnymi dopływami: Pełtew, Rata, Sołokija, Wareżanka, Huczwa. Wchodzące w skład Wyżyny Wołyńskiej: Grzęda Sokalska, Kotlina Hrubieszowska, Grzęda Horodelska są utworzone ze skał węglanowych (widoczne z rzeki na przełomie pod Ślipczami), które prawie w całości przykryte są lessami. Powstały w wyniku intensywnej gospodarki rolnej mursz spływa do Bugu, nadając jego wodom charakterystyczne, jasnobrązowe zabarwienie.

Od Horodła Bug wpływa w krainę Nizy Wschodniobałtycko-Białoruskiego. Aż do ujścia Krzny to Polesie, a dokładniej jego części: Obniżenie Dubienki i (od Świerż) Polesie Zachodnie. Na tym terenie prawobrzeżne dopływy to: Ługa, Topkij, Neretwa oraz lewobrzeżne: Wełnianka, Udal, Uherka, Włodawka, Hanna, Krzna.

Dalej Bug wpływa na Niż Środkowoeuropejski zasilany wcześniej przez prawobrzeżny Muchawiec. Rzeka przepływa tu przez dwie jednostki: Podlaski Przełom Bugu i Dolinę Dolnego Bugu. Część wschodnia, od ujścia Krzny do ujścia Nurca, tworzy charakterystyczny, malowniczy przełom o stromych zboczach wysokich na 30 m w okolicach Nepli i aż do 55 m w okolicach Mielnika. Na tym odcinku Podlaskiego Przełomu Bugu, rzeka zasilana jest dopływami z prawej; Leśna, Pulwa, Silna, Nurzec, i dopływami z lewej; Czyżówka, Myślna, Turna, Cetnia.

Na odcinku Doliny Dolnego Bugu to krajobraz zmieniających się przemiennie łągowych teras zalewowych, prostych odcinków z licznymi wyspami, piaszczystych teras wydmych. W tej części do Bugu wpadają z lewej: Buczynka, Kosówka, Ugoszcz, Liwiec, a z prawej: Pukawka, Brok, Tuchetka. Bug łączy się z Narwią, topiąc swe wody w rozlewiskach Zalewu Zegrzyńskiego.

W dobie I i II Rzeczypospolitej rzeka Bug w całości znajdowała się na terytorium Polski. Od 1944 r. jest rzeką związaną z terytorium: Polski, Ukrainy (Zachidnyj Buh) i Białorusi (Buh).

Górny Bug w całości znajduje się na Ukrainie (185 km), w Obwodzie Lwowskim (rejony: Złoczów, Busk, Kamionka Buska, Sokal), a przed wpłynięciem na granicę polsko-ukraińską oddziela też Obwód Lwowski od Obwodu Wołyńskiego. Graniczny odcinek z Polską to po stronie ukraińskiej Obwód Wołyński i jego rejony: Iwanicze, Włodzimierz Wołyński, Luboml, Szack. Ważniejszymi miejscowościami położonymi nad Bugiem w Ukrainie są: Busk, Kamionka Buska, Dobrotwór, Czerwonograd (d. Krystynopol), Sokal, Uściług.

Graniczny obszar Białorusi przylegający do Bugu to Obwód Brzeski, a najważniejszymi miejscowościami nad Bugiem w Białorusi są: Tomaszówka, Domaczewo, Stradecz, Brześć.

Pod Wotczynami, fot. Józef Tworek

Podana przez szereg publikacji geograficznych i encyklopedycznych długość granicznego odcinka Bugu, pokrywającego się prawie dokładnie z jego środkowym biegiem, wynosi 363 km, jednakże z wielu istotnych względów ten aspekt zagadnienia wymaga doprecyzowania. Długość 363 km szlaku żeglownego na tym odcinku potwierdza publikacja „Informator dróg wodnych śródlądowych żeglownych” Centralnego Urzędu Gospodarki Wodnej (Wyd. Komunikacji i Łączności, Warszawa 1961). Kilometraż na załączonyj mapie jest pochodną tych danych. Przedwojenny przewodnik „Szlaki wodne Polski” (A. Heinrich, 1935) podaje, iż odcinek Bugu między Gołębiami (zwanym wówczas Hołubiami) a Niemirowem

Rozlewisko przy ujściu Uherki, fot. Olgierd Bielak

wynosi 367 km. Organizatorzy spływów, wyznaczając punkty etapowe, kierowali się wiedzą zawartą w źródłach podanych wyżej.

Najnowsze pomiary długości granicy na rzece Bug z Ukrainą i Białorusią (oparte na nowoczesnej technice satelitarnej) uwzględniono w opracowaniu Wydziału Prezydzialnego Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej „Nadbużański Oddział Straży Granicznej im. 27 Wołyńskiej Dywizji Armii Krajowej”. Publikacja ta podaje, że długość granicy rzecznej na Bugu, która jest równocześnie od 1 V 2004 r. granicą Unii Europejskiej, wynosi 399 km 80 m, z czego z Ukrainą 227 km 770 m, a z Białorusią 171 km 310 m. Różnica jest więc niebagatelna i wynosi prawie 40 km, z powodzeniem wystarczyłaby na jeden przyzwoity etap spływu. Ten fakt bezwzględnie powinni brać pod uwagę organizatorzy spływów na granicznym Bugu. Tak zaskakująco duża rozbieżność w ocenie długości rzeki wynika przede wszystkim z niedokładności wcześniejszych pomiarów spowodowanych tym, iż tak duża rzeka jak Bug ulega ciągłym zmianom i przekształceniom. Początkowo z ciekawości i dla potrzeb organizacji spływów, a następnie w związku z niniejszym opracowaniem autor w latach 2009-10 dokonał pomiarów z użyciem GPS i potwierdziły one jednoznacznie wielkości podane w publikacji Straży Granicznej.

Szerokość koryta i głębokość rzeki są zmienne w różnych odcinkach jej biegu. Zmienność ta jest uzależniona od warunków pogodowych (ilości opadów) oraz terminu i tempa opróżniania zbiorników w Dobrotworze i Skoromorochach na Ukrainie. Średni roczny przepływ wody przy ujściu wynosi 158 m³/s. Maksymalna rozpiętość stanów wody dochodzi nawet do 5 m.

Spadki na Bugu:

- w biegu źródłowym 3,00 promila,
- w biegu górnym 0,55 promila,
- w biegu środkowym 0,19 promila,
- w biegu dolnym 0,10 promila.

Pomiary stanu wody na Bugu prowadzone są systematycznie. Ich wyniki podawane są na stronie www.pogodynka.pl przez Insty-

tut Meteorologii i Gospodarki Wodnej na wodowskazach znajdujących się w Strzyżowie, Wyszkowie i we Włodawie. Ponadto pomiarów można dokonywać na istniejących wodowskazach w Kryłowie, Dorohusku, Krzyczewie i Frankopolu. Z wymienionych obiektów pięć (Kryłów, Strzyżów, Dorohusk, Włodawa, Krzyczew) znajduje się na odcinku Bugu granicznego. Dla kajakarzy wodowskazy są nie tylko ciekawym elementem technicznych budowli na rzekach, ale przede wszystkim doskonałym punktem nawigacyjnym i źródłem wiedzy o warunkach panujących na szlaku.

Pod względem administracyjnym, na terytorium Polski, rzeka Bug związana jest z trzema województwami: lubelskim, podlaskim i mazowieckim. Wschodnia, przygraniczna część województwa lubelskiego to powiaty: hrubieszowski (gm.: Dołhobyczów, Mircze, Hrubieszów, Horodło), chełmski (gm.: Dubienka, Dorohusk, Ruda-Huta), włodawski (gm. Wola Uhruska, gm. i m. Włodawa, gm. Hanna), biański (gm.: Sławatycze, Kodeń, Terespol, m. Terespol, Rokitno, Janów Podlaski, Konstantynów). Południowa część woj. podlaskiego opiera się o prawobrzeżny Bug w powiatach: siemiatyckim (gm.: Mielnik, Siemiatycze, m. Drohiczyń, gm. Perlejewo) i wysokomazowieckim (gm. m. Ciechanowiec). Na tym odcinku Bug stanowi naturalną granicę woj. podlaskiego z woj. mazowieckim i aż do ujścia płynie przez województwo mazowieckie. Przepływając przez środkowo-wschodnią część woj. mazowieckiego, Bug opływa lub przepływa przez powiaty: łosicki (gm.: Sarnaki, Platearów), siedlecki (gm. Korczew), sokołowski (gm.: Repki, Jabłonna Lacka, Sterdyń, Cerańów, Kosów Lacki), węgrowski (gm.: Sadowne, Łochów), wołomiński (gm.: Dabrówka, Radzymin), ostrowski (gm.: Nur, Zaręby Kościelne, Małkinia Górna, Brok), wyszkowski (gm.: Brańszczyk, m. i gm. Wyszków, gm. Somianka) oraz legionski (gm.: Serock, Nieporęt).

Dla organizatorów spływów środkowym, granicznym odcinkiem Bugu istotne jest to, że ochrona granicy na rzece podlega komendzie Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej z siedzibą w Chełmie.

Stada czapli nad wodami Bugu granicznego, fot. Józef Tworek

GEOGRAFIA DORZECZA BUGU

	Wyżyna Wołyńsko-Podolska		granice prowincji
	Północne Podkarpacie		granice podprovincji
	Wyżyna Wschodnio-małopolska		granice makroregionów
	Polesie		granice mezoregionów
	Niziny Środkowopolskie		stolice regionów (województw, obwodów)
	Wyżyczyzny Podlasko-Białoruskie		siedziby powiatów i regionów, inne miejscowości

Dostępność brzegowa i ograniczenia

Kajakarze w okolicy Kodnia, fot. Józef Tworek

Dostępność szlaku kajakowego na granicznym odcinku Bugu warunkuje położenie rzeki na granicy państw. W praktyce oznacza to konieczność rozpoczęcia lub zakończenia spływu lub jego etapu na lewym brzegu oraz wyklucza nawet krótkie postoje przy brzegu prawym. Żartobliwie kajakarze na Bugu granicznym nazywani są „lewobrzeźnymi”. Łądowanie na prawym brzegu zawsze musi mieć precedensowy charakter: wywrotka, zagrożenie życia itp., a nawet tak skrajne sytuacje mogą rodzić komplikacje w zależności od oceny i decyzji Straży Granicznej co do charakteru zdarzenia. Warto wiedzieć, że do chwili obecnej uczestnikami imprez kajakowych są wyłącznie obywatele Polski lub cudzoziemcy przebywający legalnie na terenie naszego kraju. Do 1977 r. Bug graniczny był całkowicie niedostępny dla turystyki kajakowej. Dzięki staraniom PTTK od tego okresu wydawane były jednorazowe zezwolenia na odbywanie zorganizowanych spływów. Po wejściu Polski do Unii Europejskiej zliberalizowane zostały warunki uprawiania turystyki na Bugu, przede wszystkim zniesiony został obowiązek uzyskiwania zgody na spływanie kajakiem i zastąpiono go obowiązkiem zgłaszania odpowiednim placówkom Straży Granicznej takiego zamiaru. Do chwili obecnej Bugiem granicznym nie organizują spływów Ukraińcy i Białorusini, którzy mogą to robić wyłącznie po legalnym wjeździe do Polski i najczęściej są uczestnikami polskich imprez kajakowych na takich samych zasadach jak Polacy.

Kolejnym elementem odróżniającym Bug graniczny od innych śródlądowych szlaków są ograniczenia przy mostach drogowych. O ile na innych szlakach mosty są chętnie i namiętnie wykorzystywane przez kajakarzy do rozpoczęcia lub zakończenia spływu, o tyle na omawianym szlaku jest wręcz przeciwnie. Pomijając fakt, że na Bugu granicznym o długości prawie 400 km jest zaledwie 5 mostów drogowych (Zosin, Dorohusk, Sławatycze, Terespol, Koroszczyn), to wszystkie one stanowią element infrastruktury przejść granicznych Polski z państwami spoza Unii Europejskiej i strefy Schengen i podlegają specjalnej ochronie – nie mogą

więc stanowić elementu szlaku kajakarzy, wręcz przeciwnie. Na szczególną uwagę zasługują zespoły przejść drogowo-kolejowych w Dorohusku (z Ukrainą) i Terespol – Koroszczyn (z Białorusią). W Dorohusku przepisy administracyjne zabraniają przebywania turystów między mostem kolejowym i drogowym – w praktyce oznacza to możliwość swobodnego spływania kajakiem na tym odcinku, ale bez prawa wysiadania i przebywania nawet na lewym, polskim brzegu. Trudniejsza sytuacja kajakarzy jest w mieście Terespol, gdyż z powodu kompleksu przejść drogowo-kolejowych, podobnie jak w Dorohusku, zabronione jest przebywanie na lewym brzegu, ale niemożliwe jest również spływanie na tym odcinku w związku z przebiegiem granicy bezpośrednio za mostem drogowym w Terespolu. W tym miejscu Bug w całości znajduje się na terytorium Białorusi, a granica na odcinku 2 km przebiega niedrożnym kanałem (starorzecze i fosa twierdzy). W tej sytuacji na długości około 20 km (pomiędzy Michalkowem a Kuzawką) szlak jest niedostępny dla turystyki kajakowej. Pozytywne rozwiązanie tej sytuacji możliwe jest albo poprzez uzyskanie zgody Białorusi na przepływanie przez jej terytorium, co jest obecnie mało realne, albo udrożnienie kanału granicznego pomiędzy Polską a terytorium Białorusi (dawna Wyspa Lotników Twierdzy Brześć).

Marzeniem każdego kajakarza, a szczególnie organizatorów większych imprez, jest dobra droga dojazdowa do rzeki, płaska, dostatecznie duża powierzchnia do parkowania kajaków i łagodny (najlepiej piaszczysty) brzeg lub pomost do wodowania lub przybijania. Niestety, na całej długości Bugu granicznego są to obecnie tylko marzenia. Warunki dojazdu i dowozu sprzętu w poszczególne miejsca etapowe spływu są niezbyt przychylne. Najlepiej rozpocząć lub zakończyć spływ w miejscowościach Kryłów, Horodło, Czumów, Dorohusk, Świerże, Włodawa, Kuzawka (gm. Hanna), Sławatycze, Kuzawka (gm. Terespol), Krzyczew, Pratulín, Niemirów (prawy brzeg), Gnojno (lewy brzeg).

Dobre warunki dojazdowe i wodowania przy mostach znajdują się na ujściowych odcinkach niektórych dopływów Bugu: Uherka w Siedliszczu (800 m do ujścia) lub w Rudce (3 km); Włodawka we Włodawie z ul. Okunińskiej (1,5 km), Kałamanka w Kodniu z zalewu lub kempingu (600 m lub 300 m), Krzna z Nepli (2 km). Możliwe jest też wykorzystywanie na nieco dłuższych odcinkach Huczwy z Hrubieszowa, Wełnianki z Dubienki, Udału z Husynnego.

Wodowanie i ładowanie nie wszędzie jest możliwe – urwisty brzeg pod Ślipczami, fot. Mirosław Lelek

Kajakarze to ludzie zaradni, którzy wykorzystają wszystkie elementy linii brzegowej do wygodnego i bezpiecznego wodowania kajaków, dlatego bardzo szybko zaczęli używać pochylni wykonanych przez Straż Graniczną do wodowania łodzi motorowych np. w Horodle, Woli Uhruskiej, Dubniku (przepompownia). Nagminnie też przy wyższych brzegach wykorzystują stanowiska wędkarskie, często wykonane przez wycinanie schodków do lustra wody. Wszystkie jednak są to półśrodki, które w połączeniu z kiepskimi, gruntowymi drogami dojazdowymi nie zachęcają, a raczej zniechęcają do wyboru wielu atrakcyjnych miejsc na rozpoczynanie lub kończenie trasy spływu.

Ogromne znaczenie dostępności rzeki dla turystyki kajakowej mają uwarunkowania geologiczne i glebowe w połączeniu ze zmiennością stanu wody, który na Bugu jest wyjątkowo niestabilny. Najgorsze warunki brzegowe występują na odcinku powiatu hrubieszowskiego z powodu występującej tu gleby lessowej, podatnej na rozmiękanie. Nawet przy stosunkowo łagodnie schodzącym do wody brzegu należy liczyć się z wejściem po kolana w błoto. Od początku granicy na Bugu do Uchańki trzeba też brać pod uwagę problemy ze znalezieniem odpowiednich terenów z warunkami do przybycia do brzegu i wygodnego wyjścia na przerwę w trakcie spływania.

Niewątpliwą zaletą w zakresie ogólnej dostępności do szlaku kajakowego Bugiem granicznym jest sieć drogowa. Przy omawianiu dostępności szlaku szczególne znaczenie ma przebieg krajowej i wojewódzkiej sieci drogowej. Pod tym względem dostępność do szlaku jest wyjątkowo korzystna, a zapewnia ją przede wszystkim biegnąca wzdłuż Bugu z południa na północ droga wojewódzka nr 816 (od Zosina do Terespoła). Na północ od Terespoła przebiega droga wojewódzka nr 698 (z Terespoła do Janowa Podlaskiego), skąd można poruszać się drogą powiatową do Gnojna i Serpelic. Na południe od Zosina, na odcinku Zosin – Hrubieszów, dostępność zapewnia droga krajowa nr 74; jeszcze dalej na południe droga powiatowa z Hrubieszowa do Gołębi przez Kryłów. Dostęp z głębi kraju do wyżej wymienionych dróg nadbużańskich zapewniają następujące drogi krajowe, poczynając od początku szlaku: droga krajowa nr 74 do Hrubieszowa i Zosina, droga krajowa nr 12 do Dorohuska, droga krajowa nr 82 do Włodawy, droga krajowa nr 63 do Sławatycz, droga krajowa nr 2 do Terespoła. Na obecnym etapie roz-

woju transportu samochodowego marginalne znaczenie ma sieć kolejowa, która w niniejszym opracowaniu została pominięta.

Kluczowe znaczenie dla dostępności szlaku ma poprawa stanu dróg dojazdowych nad rzekę z dróg wojewódzkich oraz ich oznakowanie.

Sielski krajobraz pod Kuzawką, fot. Józef Tworek

Warunki dostępności w wybranych punktach etapowych szlaku przedstawiają się następująco:

Gołębie

Km 400,0 → 0,0 + 1,5

Gołębie – początek szlaku. Wodowanie alternatywne od punktu „0” – słup nr 820 tylko przy niskim stanie wody i małej liczbie kajaków, podobnie trudne dojście poniżej pałacu. Najkorzystniejsze warunki i dojazd połączoną drogą do przydrożnego krzyża pomiędzy słupami nr 822 i 823 (1,5 km od punktu „0”).

E: 50° 50' 622", N: 24° 04' 936"

Kryłów

Km 388,7 → 11,3

Miejsce wodowania na brzegu odnogi przy moście z lewej strony, odległość do środka Bugu od miejsca wodowania wynosi 300 m.

E: 50° 40' 971", N: 24° 03' 698"

Kosmów

Km 378,6 → 21,4

Wodowanie przy słupie nr 847. Dojazd z drogi asfaltowej Hrubieszów – Kryłów od przystanku autobusowego drogą utwardzoną i dalej połączoną w dobrym stanie (1000 m).

E: 50° 43' 019", N: 24° 02' 573"

Czumów

Km 358,6 → 41,4

Miejsce wodowania w zależności od stanu wody – przy pałacu lub 500 m poniżej pałacu za słupem nr 569. Dojazd do doskonale widocznego z strony pałacu drogą utwardzoną (500 m).

E: 50° 46' 530", N: 23° 58' 076"

Husynne (gm. Hrubieszów)

Km 346,9 → 53,1

Możliwość wodowania w zależności od stanu wody ze starorzecza, do którego wpływa Huska – odległość do Bugu wynosi 200 lub 700 m (za mostem). Nieco dalej, w okolicy słupa nr 881, możliwość wodowania bezpośrednio na Bugu.

Łukaszówka

Km 343,5 → 56,5

Możliwość wodowania na początku zabudowań wsi (od zachodu) po zjeździe z drogi 74 w okolicy słupa nr 883.

Strzyżów

Km 339,9 → 60,1

Wodowanie bardzo niewygodne i trudno dostępne, przy ujęciu wody i wodo-

wskazie znajdują się betonowe schodki. Wodowanie możliwe jedynie pojedynczo (uwaga: duża głębokość rzeki!).

E: 50° 50' 22", N: 24° 02' 09"

Horodło

Km 315,4 → 84,6

Miejsce wodowania na rozległej, trawiastej półce za wyspą i słupem nr 905. Z drogi asfaltowej w Horodle w miarę dobry dojazd drogą gruntową.

E: 50° 53' 870", N: 24° 02' 984"

Matcze

Km 306,4 → 93,6

Dogodny dojazd z centrum wsi (punkty charakterystyczne: pomnik, krzyż, remiza OSP) drogą asfaltową (800 m). Wygodne miejsce wodowania przed słupem nr 928.

Starosiele

Km 291,6 → 108,4

Trudny dojazd połączoną drogą z możliwością niezbyt wygodnego wodowania (2 km).

Dubienka

Km 288,5 → 111,5

Trudny dojazd połączoną drogą za mostem na Wełniance, wzdłuż jeziora Deusze i starorzecza (2 km). Trudne miejsce wodowania – wysoki brzeg.

Uchańka

Km 276,9 → 123,1

Komfortowe miejsce wodowania na starorzeczu. Rozległe, wysokie łąki pomiędzy końcem wsi z łagodnym zejściem. Ogólnodostępny dojazd na miejsce startowe – zjazd w prawo na końcu wsi drogą gruntową przez łąki (500 m). Dojazd może być utrudniony lub wręcz niemożliwy po obfitych bądź długotrwałych opadach. W takim wypadku należy przenieść kajaki lub wybrać wcześniejszy zjazd przez teren prywatny (po uzyskaniu zgody właściciela).

E: 51° 05' 529", N: 23° 51' 993"

Husynne (gm. Dorohusk)

Km 270,3 → 129,7

Możliwe miejsce wodowania w okolicy słupa nr 972. Dojazd – do końca wsi i na rozwidleniu w prawo, początkowo po płytach betonowych i dalej drogą przez łąkę. Ryzykowne wjeżdżanie samochodem osobowym.

Dorohusk

Km 256,7 → 143,3

Wodowanie na starorzeczcu bezpośrednio na ujściem Udału i przed wysokim brzegiem na zakolu Bugu. Wygodny dojazd z Dorohuska (wjazd ul. Wołyńską przy przydrożnym krzyżu).

GPS: E: 51° 09' 694", N: 23° 49' 465"

Okopy

Km 250,6 → 149,4

Niezbyt wygodny dojazd z Okop, wjazd na wysokości remizy OSP i dalej w prawo drogą gruntową przez łąki. Miejsce wodowania w okolicy słupa nr 993.

GPS: E: 51° 11' 456", N: 23° 46' 951"

Świerże

Km 240,5 → 159,5

Miejsce wodowania położone bezpośrednio nad rzeką – na końcu parku (od północy osady) znajduje się piętrowy budynek młyna, tuż za nim słup nr 1008. Miejsce lądowania znajduje się 100 m niżej. Z drogi wojewódzkiej 816 do miejsca wodowania odległość wynosi 750 m (do młyna 600 m ul. Młyńska).

GPS: E: 51° 13' 800", N: 23° 44' 369"

Możliwość wodowania przed parkiem w okolicy słupa nr 1007 po rozeznaniu aktualnych warunków dojazdu przez park.

Hniszów

Km 237,5 → 162,5

Miejsce wodowania poniżej lub powyżej słupa granicznego nr 1013 w zależności od stanu wody i brzegu.

GPS: E: 51° 15' 144", N: 23° 43' 462"

Dojazd z drogi nr 816 obok zabytkowego parku z dębem Bolko utwardzoną drogą do skrzyżowania i dalej w prawo do końca wsi, następnie drogą polną. Odległość od parku do miejsca wodowania: 1,6 km.

Siedliszcze (ujście Uherki)

Km 221,0 → 179,0

Poniżej ujścia Uherki słup graniczny nr 1027. Na lewym brzegu Uherki (bezpośrednio przed ujściem) znajduje się znak szlaku kajakowego „Uherka – 0,0 km” i graniczna tablica ostrzegawcza.

GPS: E: 51° 17' 466", N: 23° 38' 789"

Możliwy dojazd do ujścia Uherki z drogi nr 816 w Siedliszczu (naprzeciw kapliczki) niezbyt wygodną, polną drogą. 800 m w górę Uherki aż do mostu w Siedliszczu znajdują się dobre warunki przybijania oraz dojazdu z drogi nr 816 obok remizy OSP. Doskona-

łe warunki pobytowe (pole biwakowe przy Gminnym Centrum Kultury i Rekreacji) w Rudce (3,2 km w górę Uherki) przy moście drogi 816.

Wola Uhruska

Km 218,5 → 181,5

Dojazd do miejsca wodowania z drogi nr 816 między kościołem a osiedlem przy przydrożnym krzyżu (ul. Ogrodowa), drogą utwardzoną do mostu-przepustu na starorzeczcu (300 m) i dalej drogą polną do tablicy informacyjnej wzdłuż Bugu w prawo (500 m). Nie wielka pochylnia wodowania łodzi Straży Granicznej.

GPS: E: 51° 19' 116", N: 23° 38' 138"

Zbereże

Km 198,5 → 201,5

Dojazd z drogi nr 816 polną drogą, wjazd naprzeciw remizy OSP (300 m). Możliwość wodowania pojedynczo przy stanowisku wędkarskim.

GPS: E: 51° 23' 698", N: 23° 40' 650"

Na piaszczystej plaży za słupem nr 1050 znajduje się bardzo wygodne miejsce wodowania i lądowania (800 m w dół rzeki). Dojazd polną drogą wzdłuż Bugu. Alternatywnie polną drogą obok placówki SG do stupa nr 1054 (planowane miejsce budowy mostu i przejścia granicznego).

Wołczyn

Km 185,5 → 214,5

Rozległa łąka na północnym skraju wsi. Słup graniczny nr 1066 jest niewidoczny z rzeki; na betonowym słupku znajduje się tablica „Ujście wody do celów ppoż.” Od ostatnich zabudowań wsi polną drogą (500 m).

GPS: E: 51° 26' 709", N: 23° 39' 108"

Wjazd do Wołczyna z drogi 816 od strony południowej przy śródełsny parkingu.

Sobibór – dwór (d. szkoła)

Km 175,8 → 224,2

Słup graniczny nr 1079. Wygodne miejsce wodowania 100 m w górę rzeki. Dobry dojazd z drogi nr 816 do dworu widocznego z 816 i w prawo. Uwaga: teren prywatny.

Dubnik (trójstyk)

Km 171,5 → 228,5

Zadaszenie turystyczne, pochylnia wodowania łodzi SG, niżej konstrukcja ujścia wody – przepompownia. Dojazd z drogi 816 do stacji kolejowej, za torami na ostrym zakręcie wjazd na drogę żwirową (700 m) i dalej grun-

tową (bardzo nierówną) do zadaszenia i pochylni (600 m).

GPS: E: 51° 30' 646", N: 23° 37' 005"

Orchówek

Km 166,5 → 233,5

Przed kościołem od strony Włodawy rozległy, trawiasty teren z zagospodarowaniem turystycznym: zadaszenie i wieża widokowa. Poniżej, w pobliżu słupa nr 1133, w prześwicie nadrzecznych zarosli znajduje się zejście do wodowania.

Wjazd drogą z płyt betonowych (250 m) i dalej polną (500 m).

GPS: E: 51° 31' 899", N: 23° 34' 398"

Włodawa – wodowskaz

Km 162,2 → 237,8

Miejsce wodowania przy wodowskazie i nasypie po zniszczonym, przedwojennym moście drogowym. Dobry dojazd ul. Lubelską (koniec drogi 83) i na zakręcie gruntową drogą (100 m) – słup nr 1137

GPS: E: 51° 33' 05", N: 23° 33' 59"

Różanka

Km 152,4 → 247,6

Zadaszenie turystyczne, słup nr 1148. Szeroka półka u podnóża wysokiej skarpy zabytkowego parku i miejsce dawnej przeprawy promowej. Dojazd z asfaltowej drogi przez wieś naprzeciw kościoła. Zjazd do miejsca wodowania drogą z kostki brukowej (200 m). Droga ta może być zablokowana głazami narzutowymi – wówczas możliwy dojazd trudną drogą polną od rozwidlenia dróg asfaltowych od południowej strony w dół i w lewo wzdłuż Bugu.

GPS: E: 51° 36' 843", N: 23° 32' 510"

Kuzawka (gm. Hanna)

Km 130,1 → 269,9

Stary port rzeczny, przystań dla łodzi i kajaków. Zadaszenia i miejsce na ognisko. Dojazd od asfaltowej drogi biegnącej przez wieś przy remizie OSP. Bezpośrednio przy miejscu do wodowania słup graniczny nr 1177.

GPS: E: 51° 44' 167", N: 23° 31' 866"

Sławatycze

Km 126,3 → 273,7

Rozległa łąka (nieużytki) między Bugiem a zabudową Sławatycz. Wjazd przy cerkwi drogą utwardzoną i dalej polną (500 m) do miejsca wodowania przy słupie granicznym nr 1182.

GPS: E: 51° 49' 680", N: 23° 33' 490"

Jabłeczna

Km 114,3 → 285,7

Do miejsca wodowania od zespołu cerkiewnego drogą gruntową (450 m). Wodowanie może być nieco uciążliwe w zależności od stanu wody. Ostatni odcinek dojazdu trudny z powodu kolein i nierówności, a po obfitych opadach lub roztopach niemożliwy do przejazdu samochodem osobowym.

GPS: E: 51° 48' 491", N: 23° 38' 221"

Kodeń (koło drogi krzyżowej)

Km 95,9 → 304,1

Miejsce wodowania za obiektami dawnego zamku. Zjazd w Kodniu między bazyliką a remizą OSP przez most na Kałamance. Po objeździe terenów dawnego zamku polną drogą (ok. 500 m), w pobliżu słupa nr 1224 (miejscowa nazwa „koło drogi krzyżowej”).

GPS: E: 51° 54' 785", N: 23° 37' 000"

Kodeń (ujście Kałamanki)

Km 93,1 → 306,9

Istnieją trzy możliwości wpływania na Bug z Kałamanki: Z zalewu przy zamku – wygodne wodowanie, ale bardzo uciążliwe przenoszenie kajaków przez próg piętrzący. Z kempingu (dojazd przez park) – do ujścia 350 m i niski, drewniany mostek (przenoszenie niekłopotliwe). Z ostatniego mostku (300 m Kałamanką do Bugu). Dojazd za parkiem w prawo do końca ulicy (drewniana brama), stąd 50 m do mostku (uwaga: teren prywatny). Teoretycznie można wodować jeszcze na końcu Kodnia – dobry dojazd, wysoki brzeg.

Okczyn

Km 85,6 → 314,4

Miejsce wodowania na wysokości niewidocznego z rzeki słupa nr 1234. Z Okczyna 300 m polną drogą (wjazd na wprost budynku nr 22).

GPS: E: 51° 57' 310", N: 23° 38' 118"

Michalków

Km 70,6 → 329,4

Dojazd z drogi asfaltowej (naprzeciw wjazdu do Michalkowa) bezpośrednio przy wale nasypu od strony południowej polną drogą (700 m) na wysokości niewidocznego z rzeki słupa nr 1254, bezpośrednio przed czołem nasypu ziemnego. Dojazd może być bardzo trudny, szczególnie po intensywnych opadach. Ostatecznie można jechać wałem nasypu (wyjazd tyłem!).

Uwaga! Opis dotyczy raczej dojazdu po uczestników spływu niż miejsca wodowania.

GPS E: 52° 03' 069", N: 23° 39' 272"

Kuzawka (gm. Terespol)

Km 52,5 → 347,5

Miejsce wodowania na początku wsi od strony południowej – za budynkiem nr 4 po lewej (świetlica) i małym cmentarzem z drewnianym krzyżem poległych żołnierzy polskich w 1920 r. Stąd już tylko 50 m do brzegu rzeki. Dojazd z drogi nr 698 do centrum wsi i na skrzyżowaniu w prawo do końca.

GPS E: 52° 05' 562", N: 23° 32' 919"

Neple (ujście Krzny)

Km 49,0 → 351,0

Wodowanie przy moście drogi 698 (do ujścia Krzny 2 km). Można rozpocząć spływ z kempingu prowadzonego przez Caritas (wjazd w pobliżu mostu w górę Krzny przez ośrodek Caritas, dojazd przez park należy uzgodnić z Caritas).

Krzyczew

Km 45,0 → 355,0

Na wysokości słupa nr 1290 drewniana cerkiew widoczna z rzeki, poniżej wodowskaz łątowy. Najlepsze miejsce wodowania 800 m niżej, przy słupie nr 1291. Z centrum wsi wjazd koło gospodarstwa agroturystycznego z polem namiotowym (100 m) i dalej połą

drogą (400 m) do miejsca wodowania.

GPS E: 52° 09' 054", N: 23° 29' 279"

Pratulín

Km 34,0 → 366,0

Z sanktuarium Męczenników Unickich prosto (200 m), na skrzyżowaniu w lewo, połą drogą za słupem nr 1305 (300 m).

GPS E: 52° 10' 322", N: 23° 25' 863"

Wygoda

Km 16,0 → 384,0

Z Wygody, przy stadninie, połą drogą (ok. 1000 m). W miejscu wodowania wydzielony teren biwakowy z zadaszeniem turystycznym. Około 300 m poniżej słupa nr 1332 pochylnia (wykonana do wodowania łodzi SG). Miejsce biwakowe za pasem nadbrzeżnych łóz i drzew, na skraju Łęgów Janowskich. Uwaga – trudny lub niemożliwy (szczególnie po opadach) dojazd samochodem osobowym.

Niemirów

Pierwsza polska miejscowość na prawym brzegu i koniec szlaku. Przy przystani promowej wygodne miejsce przybijania i wodowania. Zadaszanie ze stółami na ładnej polanie.

Gnojno

Pierwsza miejscowość na lewym brzegu po opuszczeniu granicy na Bugu. Wygodne miejsce przybijania i wodowania, rozległa łąka i zadaszanie turystyczne. Do wsi 2 km.

Opisany w niniejszym przewodniku stan dostępności szlaku ustalony został z końcem 2010 r. W związku z intensywnymi staraniami samorządów województwa lubelskiego w najbliższych latach należy przewidywać znaczącą poprawę opisanego stanu i zagospodarowanie szlaku zgodnie z potrzebami i oczekiwaniami turystów.

Na środku Bugu też można się opalać..., fot. arch. PTTK Włodawa

Na wodach granicznych

Rozdział 4

Spływ Bugiem granicznym należy zakończyć minimum pół godziny przed zachodem słońca, fot. © Irishka103

Dla zdecydowanej większości mieszkańców Polski, nie mówiąc o obywatelach innych państw Unii Europejskiej, nasza wschodnia granica kojarzona jest z niedostępnością lub zgoła egzotyką cywilizacyjną.

W środowisku aktywnych turystycznie kajakarzy znajomość tematu przedstawia się nieco korzystniej m.in. dzięki omawianiu go na ogólnopolskich zlotach i naradach oraz poprzez wymianę doświadczeń. Jednak znajomość samej rzeki oraz uwarunkowań uprawiania turystyki na granicznym odcinku Bugu pozostawia wiele do życzenia.

Warto na wstępie zaznaczyć, że graniczny odcinek Bugu to nie tylko granica Polski z powstałymi w 1992 r. Ukrainą i Białorusią, ale od 1 V 2004 r. zachodnia granica Unii Europejskiej. Ważnym elementem określającym swobodny dostęp do uprawiania turystyki kajakowej na rzece Bug przez obcokrajowców było wejście naszego kraju 21 XII 2007 r. do strefy Schengen.

Organizacja spływów na granicznym, środkowym biegu Bugu wymaga znajomości i przestrzegania przepisów związanych z ochroną granicy państwa. Przepisy te powinny znać zarówno organizatorzy, jak i uczestnicy spływu, gdyż udział w takiej imprezie odbiega znacznie, z powodu ograniczeń, od spływania rzekami w głębi kraju czy na wodach granicznych z innymi sąsiadami jak: Niemcy, Czechy, Słowacja, Litwa. Zmiana tego stanu rzeczy może nastąpić w przyszłości, pod warunkiem wstąpienia Ukrainy i Białorusi do Unii Europejskiej oraz objęcia tych państw układem z Schengen.

Umowy, rozporządzenia, definicje

Podstawowymi dokumentami zawierającymi regulacje prawne obszarów granicznych są umowy między graniczącymi ze sobą państwami. Dotyczą one przebiegu, oznakowania i utrzymania granicy, a także działalność międzypaństwowych Komisji Granicznych, pełnomocników granicznych, sposobu użytkowania wód granicznych i wszystkich urzędzeń przecinających linię granicy (linie kolejowe, drogi, zapory, jazy itp.), działalności gospodarczej i ochrony środowiska. Ponieważ Polska poprzez Bug graniczy z dwoma państwami,

wymienione wyżej sprawy powinny regulować oddzielne umowy. Umowę między RP a Ukrainą sporządzono w Kijowie 12 I 1993 r., jej treść opublikowana została w Dz.U.94.63.267. Bardziej skomplikowana jest sprawa umowy granicznej z Białorusią. Do dzisiaj Polska takiej umowy z Białorusią nie podpisała. W tej sytuacji obie strony honorują i stosują w praktyce postanowienia umowy między PRL a ZSRR zawartej w Moskwie 15 II 1961 r. (Dz.U.61.47.253).

Dla kajakarzy znajdujących się na wodach granicznych istotne jest określenie linii granicznej. Umowy stanowią, iż na granicznych wodach płynących linia granicy przebiega ich środkiem albo środkiem głównego nurtu odnogi. Główną odnogą jest ta, która przy średnim stanie wody wskazuje większy przepływ. W przypadkach występowania zatok stosuje się tzw. linię wyrównaną, jednakowo oddaloną od odpowiednio wyrównanych linii brzegów. Wyspy na rzekach granicznych należą do terytorium jednej lub drugiej strony w zależności od ich położenia w stosunku do linii granicy (głównego nurtu rzeki) i są ujęte w dokumentacji granicznej. Nie jest to więc wiedza dostępna turystyce, dlatego w praktyce opływamy wyspy, trzymając się odnogi głównego nurtu jako linii granicznej, natomiast w przypadku wątpliwości płyniemy lewą odnogą rzeki. W przypadku rzek nieżeglownych (a takim jest Bug na odcinku granicznym) obiekty pływające nie mogą przekraczać linii granicy.

Ważną informacją, wynikającą z umów międzypaństwowych, jest zagadnienie przybijania (dopływania) do brzegu sąsiedniego państwa. W świetle zawartych umów taka sytuacja jest dopuszczalna wyłącznie w przypadku wyższej konieczności (sytuacje zagrożenia życia i zdrowia). Trzeba o tym pamiętać, szczególnie że władze graniczne powinny w myśl przepisów okazać poszkodowanemu pomoc. Niedopuszczalne jest natomiast nadużywanie tej możliwości. Wówczas przybicie do zagranicznego brzegu może zostać potraktowane jako nielegalne (umyślne lub nieumyślne) przekroczenie granicy państwowej, a ono podlega już sankcjom karnym.

Dla właściwego planowania etapów spływu konieczna jest znajomość przepisu mówiącego o tym, iż obiekty pływające nie mogą pływać na wodach granicznych w porze nocnej, zaczynającej się pół godziny przed zachodem słońca, a kończącej się pół godziny po jego wschodzie. Organizatorzy spływu, planując jego etapy na granicznym Bugu, nie mogą więc dopuścić do sytuacji, w której uczestnicy dopłyną na metę etapu później niż pół godziny przed zachodem słońca.

Podstawowym aktem prawnym regulującym sprawę ochrony granicy państwa jest ustawa z 12 X 1990 r. o ochronie granicy państwowej (Dz.U. Nr 78, poz. 461 z późniejszymi zmianami: z 1997 r. Nr 6, poz. 31 i Nr 43, poz. 271, z 2000 r. Nr 12, poz. 136 i Nr 120, poz. 1268 oraz z 2001 r. Nr 45, poz. 498 – tekst jednolity Dz. U. z 2005 r. Nr 226, poz. 1944).

Bardzo ważnym uzupełnieniem przepisów, wynikających bezpośrednio z umów międzypaństwowych i ustaw, są rozporządzenia wydane przez odpowiednie polskie organy. Są to:

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 21 II 2008 r. w sprawie warunków uprawiania turystyki, sportu, polowań i połowu ryb w strefie nadgranicznej (Dz.U. z 2008 r. Nr 80, poz.481),

Rozporządzenie Nr 203 Wojewody Lubelskiego z 8 XI 2002 r. w sprawie wprowadzenia zakazu przebywania na niektórych odcinkach pasa drogi granicznej. (Dz.Ur.z.Woj.Lub.02.143.3133),

Rozporządzenie Nr 204 Wojewody Lubelskiego z 8 XI 2002 r. w sprawie przepisów porządkowych obowiązujących w pasie drogi granicznej i w strefie nadgranicznej na terenie województwa lubelskiego (Dz.Ur.z.Woj.Lub.02.143.3134).

Powołane wyżej przepisy zawarte w umowach i ustawach są obligatoryjne i nie podlegają żadnym wyjątkom czy też uzgodnieniom. Do tego typu nakazów i zakazów traktowanych jako karalne wykroczenia należą również przepisy wprowadzające ograniczenia w pasie drogi granicznej i w strefie nadgranicznej (tym bardziej na obszarze wód granicznych). Przepisy te zabraniają:

- umieszczania napisów i rysunków na znakach i urządzeniach granicznych lub samowolnego ustawiania, niszczenia, uszkodzenia, usuwania, zmiany położenia lub czynienia ich niewidocznymi,
- fotografowania obiektów, znaków i urządzeń granicznych oraz terenów poza linią granicy państwowej,
- bezpośredniego komunikowania się przez granicę państwową oraz przerzucania lub przejmowania przez linię graniczną jakichkolwiek przedmiotów,
- ustawiania przeszkód, kopania dołów lub rowów w pasie drogi granicznej.

Do katalogu zakazów zaliczyć należy również te, które powinny być indywidualnie i szczegółowo uzgodnione przez organizatorów spływu granicznym Bugiem z Nadbużańskim Oddziałem SG. Mianowicie:

- zakaz przebywania w niektórych odcinkach pasa drogi granicznej, związanych przede wszystkim z istniejącą infrastrukturą i ochroną przejść granicznych,
- kąpiel w rzece granicznej Bug podczas etapu i w miejscach biwakowych,
- organizacja (co do miejsca i czasu) ognisk turystycznych uczestników imprezy,
- lokalizacja miejsc biwakowych oraz przekazywanie Straży Granicznej informacji o osobach, pojazdach itp. przebywających w porze nocnej w obozowisku,
- przekazywanie informacji dotyczących liczby kajaków i osób przebywających na wodach granicznych podczas spływania.

Rozporządzenie MSWiA w sprawie warunków uprawiania turystyki nakłada na organizatorów (lub osoby fizyczne) obowiązek powiadomienia właściwego miejscowo komendanta placówki Straży Granicznej o planowanych czynnościach lub imprezach nie później niż 2 godziny przed ich rozpoczęciem. O ile przepis ten jest praktyczny i wygodny dla organizatorów i osób planujących w porze dziennej (wg wyżej podanej definicji) imprezę sportową, wędkowanie lub polowanie, o tyle

w przypadku wieloetapowych spływów kajakowych jest niewygodny i niepraktyczny zarówno dla kajakarzy, jak i Straży Granicznej. Przepisy dotyczące sposobu, a przede wszystkim czasu powiadomienia Straży Granicznej o spływach, nie bez powodów są kontestowane i mogą w najbliższym czasie ulec zmianie.

Dobre, odpowiedzialne przygotowanie wielodniowego spływu kajakowego wymaga znacznie bardziej wyprzedzającego w czasie uzgadniania niezbędnych spraw formalnych i organizacyjnych. Przede wszystkim trzeba o spływie powiadomić komendę Nadbużańskiego Oddziału SG w Chełmie, która przekaże informacje właściwej placówce SG, z której funkcjonariuszami spotkamy się już na trasie. Należy również uwzględnić fakt, iż polska Straż Graniczna powiadamia swoich odpowiedników na Ukrainie (Lwowski Oddział Państwowej Służby Granicznej: od znaku nr 638 do 950 oraz Łucki OPSG: od znaku nr 950 do 1084) i Białorusi (86 Grupa Graniczna Państwowej Służby Granicznej w Brześciu – od znaku nr 1123 do 1346) nie tylko o samej imprezie, ale też o niektórych jej aspektach. Z tego powodu w swoich postępowaniach przygotowawczych organizatorzy spływów powinni być odpowiedzialnym i przewidywalnym partnerem. Podane wyżej uwarunkowania organizacji spływów kajakowych na granicznych wodach rzeki Bug wymagają też od organizatorów zapoznawania się z aktualnie obowiązującymi przepisami w tym zakresie. Ułatwia to strona internetowa Straży Granicznej www.strazgraniczna.pl.

Logo Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej

Konieczna dla turysty jest znajomość zakresu uprawnień funkcjonariuszy SG, których m.in. uprawnienia policyjne nie ograniczają się tylko do samej granicy, ale rozciągają się w całej strefie nadgranicznej i dlatego nie powinien zaskakiwać nas widok patrolu drogowego SG.

Wśród „lewobrzeżnych” kajakarzy na granicznym Bugu dość popularne jest żartobliwe powiedzenie, że Straż Graniczna jest dla nich jak ojciec i matka - gdy zasłużymy, to skarci, ale gdy jesteśmy w potrzebie, to udzieli nam niezbędnej pomocy.

Nadbużański Oddział Straży Granicznej

Ochrona granicy jako jednej z podstawowych funkcji państwa uregulowana jest ustawą z 12 X 1990 r. o Straży Granicznej (Dz. U. 1990 r. Nr 78, poz. 462 z późniejszymi zmianami). Do realizacji zadań określonych ustawą powołano jednolitą, umundurowaną i uzbrojoną formację – Straż Graniczną. Na mocy ustawowej delegacji Zarządzeniem nr 6/91 z 14 II 1991 r. Komendant powołał 11 komend oddziałów Straży Granicznej, w tym Nadbużański Oddział Straży Granicznej im. 27 Wołyńskiej Dywizji Armii Krajowej w Chełmie. NOSG ochrania zewnętrzną granicę Unii Europejskiej o długości 467,570 km, z czego:

granice rzeczna na Bugu z Białorusią o długości 171,310 km, granice rzeczna na Bugu z Ukrainą o długości 227,770 km oraz granice lądową z Ukrainą o długości 68,490 km. Teren odpowiedzialności NOSG rozciąga się na północy do Placówki SG w Mielniku podlegającej Podlaskiemu Oddziałowi SG, a na południu do Placówki SG w Horyńcu podlegającej Bieszczadzkiemu Oddziałowi SG. Komendzie NOSG

Funkcjonariusze SG to widok codzienny na Bugu granicznym, fot. arch. UKS KIKO Zamość

podlega 18 Placówek SG. Należy wspomnieć, że powstanie w Chełmie formacji powołanej do ochrony granicy sięga 1945 r., kiedy utworzone zostały Wojska Ochrony Pogranicza (WOP). Przed ostatecznym zastąpieniem i rozwiązaniem formacji wojskowej, jakim był WOP, w Chełmie stacjonowały:

Nadbużańska Brygada Wojsk Ochrony Pogranicza (31 V 1976 – 30 X 1989) i Nadbużański Batalion Bieszczadzkiej Brygady Wojsk Ochrony Pogranicza (31 X 1989 – 15 V 1991).

KOMENDA NADBUŻAŃSKIEGO ODDZIAŁU STRAŻY GRANICZNEJ IM. 27 WOŁYŃSKIEJ DYWIZJI ARMII KRAJOWEJ W CHEŁMIE

✉ 22-100 Chełm, ul. Trubakowska 2
☎ tel. centrala: 82 568 50 00, Sekretariat Komendanta Oddziału:
tel. 82 568 50 02, fax: 82 568 57 00
🌐 www.nadbuzanski@strazgraniczna.pl
✉ e-mail: nadbuzanski@strazgraniczna.pl

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W HREBENNEM

✉ 22-681 Hrebennie, ul. 3 Maja
☎ tel.: 84 667 45 00
✉ e-mail: hrebennie@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 16,70 km i jest to wyłącznie granica lądowa z Ukrainą.

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Horyńcu (Bieszczadzki Oddział SG w Przemyślu), a od północy z rejonem Placówki w Łaszczowie. Na odcinku tej granicy znajdują się dwa przejścia graniczne: drogowe i kolejowe w Hrebennem.

Gminy w strefie nadgranicznej: Tomaszów Lubelski (m.), Tomaszów Lubelski, Bełżec, Lubycza Królewska, Jarczów.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W ŁASZCZOWIE

✉ 22-650 Łaszczów, ul. Lwowska 29
☎ tel.: 84 661 22 00
✉ e-mail: laszczow@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 16,04 km i jest to wyłącznie granica lądowa z Ukrainą.

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Hrebennem, a od północy z rejonem Placówki w Chłopiatynie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Jarczów, Łaszczów, Ulhówek, Lubycza Królewska.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W CHŁOPIATYNIE

✉ 22-540 Dołhobyczów, Chłopiatyn 41A
☎ tel.: 84 643 91 25
✉ e-mail: chlopiatyn@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 19,962 km i jest to wyłącznie granica lądowa z Ukrainą.

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Łaszczowie, a od północy z rejonem Placówki w Dołhobyczowie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Dołhobyczów, Telatyn, Ulhówek, Łaszczów.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W DOŁHOBYCZOWIE

✉ 22-540 Dołhobyczów, ul. Partyzantów 15
☎ tel.: 84 653 14 00, fax: 84 653 14 05, tel. IP: 6638400
✉ e-mail: dolhobyczow@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 15,79 km i jest to wyłącznie granica lądowa z Ukrainą (od słupa nr 766 do słupa nr 820 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Chłopiatynie, a od północy z rejonem Placówki w Kryłowie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Dołhobyczów, Mircze, Telatyn.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W KRYŁOWIE

✉ 22-530 Mircze, ul. Hrubieszowska 7
☎ tel.: 84 651 83 00, fax: 84 651 83 05, tel. IP: 66383
✉ e-mail: krylow@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 27,82 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Ukrainą (od słupa nr 820 do słupa nr 853 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Dołhobyczowie, a na północy z rejonem Placówki w Hrubieszowie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Dołhobyczów, Hrubieszów, Werbkowice, Mircze.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W HRUBIESZOWIE

✉ 22-500 Hrubieszów, ul. Wyzwolenia 56
☎ tel.: 84 6697 56 00, fax: 84 697 56 05, tel. IP: 6630300
✉ e-mail: hrubieszow@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 26,65 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Ukrainą (od słupa nr 853 do słupa nr 882 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Kryłowie, a od północy z rejonem Placówki w Horodle.

Na odcinku tej granicy znajdują się dwa przejścia graniczne: drogowe w Zosinie i kolejowe w Hrubieszowie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Werbkowice, Trzemeszany, Hrubieszów, Hrubieszów (m.).

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W HORODLE

✉ 22-523 Horodło, ul. Piłsudskiego 112
☎ tel.: 84 651 75 00, fax: 84 651 75 05, tel. IP: 6637500
✉ e-mail: horodlo@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 38,566 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Ukrainą (od słupa nr 882 do słupa nr 931 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Hrubieszowie, a na północy z rejonem Placówki w Skryhiczynie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Uchanie, Hrubieszów, Horodło.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W SKRYHICZYNIE

✉ 22-145 Dubienka, Skryhiczyn 69
☎ tel.: 82 566 74 00, fax: 82 566 74 05, tel. IP: 6637400
✉ e-mail: skryhiczyn@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 29,89 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Ukrainą (od słupa nr 931 do słupa nr 966 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Horodle, a od północy z rejonem Placówki w Dorohusku.

Gminy w strefie nadgranicznej: Dubienka, Białopole, Żmudź, Horodło.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W DOROHUSKU

 22-175 Dorohusk
 tel.: 82 566 62 00, fax: 82 566 62 75, tel. IP: 6621200
 e-mail: dorohusk@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 36,23 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Ukrainą (od słupa nr 966 do słupa nr 1010 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Skryhiczynie, a od północy z rejonem Placówki w Woli Uhruskiej.

Na odcinku tej granicy znajdują się dwa przejścia graniczne: drogowe i kolejowe w Dorohusku

Gminy w strefie nadgranicznej: Dorohusk, Kamień, Chełm (m.), Chełm.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W WOLI UHRUSKIEJ

 22-230 Wola Uhruska, ul. Turystyczna 10
 tel.: 82 591 72 00, fax: 82 591 72 05, tel. IP: 6637200
 e-mail: wolauhruska@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 32,11 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Ukrainą (od słupa nr 1010 do słupa nr 1041 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Dorohusku, a na północy z rejonem Placówki w Zbereżu.

Gminy w strefie nadgranicznej: Wola Uhruska, Ruda Huta, Sawin, Dorohusk.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W ZBEREŻU

 22-320 Wola Uhruska, Zbereże 30
 tel.: 82 591 75 00, fax: 82 591 75 05, tel. IP: 66365005
 e-mail: zbereze@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 36,69 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Ukrainą (do zbiegu granic: polskiej, ukraińskiej i białoruskiej – od słupa nr 1041 do słupa nr 1083 włącznie i nr 1123).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Woli Uhruskiej, a od północy z rejonem Placówki we Włodawie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Hańsk, Włodawa, Wola Uhruska.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ WE WŁODAWIE

 22-200 Włodawa, ul. Wojska Polskiego 18
 tel.: 82 572 74 00, fax: 82 572 74 05, tel. IP: 66364005
 e-mail: wlodawa@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 16,95 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Białorusią (od zbiegu granic: polskiej, ukraińskiej i białoruskiej – od słupa nr 1123 do słupa nr 1147 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Zbereżu, a od północy z rejonem Placówki w Dołhobrodach.

Gminy w strefie nadgranicznej: Włodawa (m.), Włodawa, Wyrki.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W DOŁHOBRODACH

 22-220 Hanna, Dołhobrody 58a
 tel.: 83 379 94 00, fax: 83 379 94 05, tel. IP: 6636300
 e-mail: dolhobrody@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 22,05 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Białorusią (od słupa nr 1147 do słupa nr 1176 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki we Włodawie, a od północy z rejonem Placówki w Sławatyczach.

Gminy w strefie nadgranicznej: Sosnowka, Hanna, Włodawa.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W SŁAWATYCZACH

 21-515 Sławatycze
 tel.: 83 376 82 00, fax: 83 376 82 05, tel. IP: 6636200
 e-mail: slawatycze@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 27,79 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Białorusią (od słupa nr 1176 do słupa nr 1211 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Dołhobrodach, a od północy z rejonem Placówki w Kodniu.

Na odcinku tej granicy znajduje się drogowe przejście graniczne w Sławatyczach.

Gminy w strefie nadgranicznej: Sławatycze, Tucznia, Sosnowka, Kodeń, Hanna.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W KODNIU

 21-509 Kodeń, ul. 1 Maja 18
 tel.: 83 376 95 00, fax: 83 376 95 05, tel. IP: 66315005
 e-mail: koden@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 33,10 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Białorusią (od słupa nr 1211 do słupa nr 1254 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Sławatyczach, a od północy z rejonem Placówki w Terespolu.

Gminy w strefie nadgranicznej: Kodeń, Piszczac, Terespol.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W TERESPOLU

 21-550 Terespol, ul. Wojska Polskiego 184
 tel.: 83 377 23 00, fax: 83 377 23 05, tel. IP: 668736
 e-mail: terespol@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 16,36 km i jest to wyłącznie granica rzeczna z Białorusią (od słupa nr 1254 do słupa nr 1278 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Kodniu, a od północy z rejonem Placówki w Bohukałach.

Na odcinku tej granicy znajdują się cztery przejścia graniczne: drogowe w Terespolu, kolejowe w Terespolu, drogowe w Kukurykach połączone drogą celną o długości 5,2 km z nowoczesnym terminalem w Koroszczynie.

Gminy w strefie nadgranicznej: Terespol, Zalesie, Biała Podlaska.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W BOHUKAŁACH

 21-550 Terespol, Bohukały 33
 tel.: 83 375 81 20, fax: 83 375 81 25, tel. IP: 6631320
 e-mail: bohukaly@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 28,86 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Białorusią (od słupa nr 1278 do słupa nr 1313 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Terespolu, a od północy z rejonem Placówki w Janowie Podlaskim.

Gminy w strefie nadgranicznej: Rokitno, Leśna Podlaska, Terespol, Zalesie, Biała Podlaska.

PLACÓWKA STRAŻY GRANICZNEJ W JANOWIE PODLASKIM

 21-505 Janów Podlaski, ul. Brzeska 71
 tel.: 83 341 62 00, fax: 83 341 62 05, tel. IP: 66312005
 e-mail: janowpodlaski@strazgraniczna.pl

Placówka chroni granicę na odcinku 25,96 km i jest to wyłącznie granica na rzece Bug z Białorusią – do Niemirowa (od słupa nr 1313 do słupa nr 1346 włącznie).

Placówka styka się na południu z rejonem Placówki w Bohukałach, a od północy z rejonem Placówki w Mielniku (Podlaski Oddział SG w Białymstoku).

Gminy w strefie nadgranicznej: Konstanyńów, Janów Podlaski.

Wędrując kajakiem wzdłuż naszej wschodniej granicy, powinniśmy kierować się odpowiedzialnością i zdrowym rozsądkiem, pamiętając, że:

- spływ należy zgłosić Straży Granicznej,
- bezpośrednio przed wodowaniem wykonujemy telefon do Placówki SG, podając liczbę płynących osób i kajaków (w przypadku wpływania na Bug z dopływu, zatrzymujemy spływ przy ujściu i kontaktujemy się z Placówką SG),
- po zakończeniu etapu informujemy telefonicznie Placówkę SG,
- w przypadku biwakowania nad rzeką oprócz uzgodnień z właścicielem terenu informujemy o tym również Straż Graniczną (posiadamy listę uczestników oraz samochodów na miejscu biwakowania).

Informacje praktyczne dla organizatorów spływów

Punkty etapowe – Placówki SG (zgłaszanie spływów)

Lp.	Km	Miejscowość	Placówka Straży Granicznej NOSG	
1	398,5	Gołębie, gm. Dołhobyczów	Kryłów	84 653 14 00
2	388,7	Kryłów, gm. Mircze	Kryłów	84 653 14 00
3	378,6	Kosmów, gm. Hrubieszów	Kryłów	84 653 14 00
4	358,6	Czumów, gm. Hrubieszów	Hrubieszów	84 697 56 00
5	346,9	Husynne, gm. Hrubieszów	Hrubieszów	84 697 56 00
6	324,9	Zosin-Komora, gm. Horodło	Horodło	84 651 75 00
7	321,5	Łuszków, gm. Horodło	Horodło	84 651 75 00
8	315,4	HORODŁO	Horodło	84 651 75 00
9	306,4	Matcze, gm. Horodło	Horodło	84 651 75 00
10	291,6	Starosiele, gm. Dubienka	Skryhiczyn	82 566 74 00
11	288,5	DUBIENKA	Skryhiczyn	82 566 74 00
12	276,9	Uchańka, gm. Dubienka	Skryhiczyn	82 566 74 00
13	270,3	Husynne, gm. Dorohusk	Dorohusk	82 566 62 00
14	256,7	DOROHUSK	Dorohusk	82 566 62 00
15	250,6	Okopy, gm. Dorohusk	Dorohusk	82 566 62 00
16	240,5	Świerże, gm. Dorohusk	Dorohusk	82 566 62 00
17	237,5	Hniszów, gm. Ruda-Huta	Wola Uhruska	82 591 72 00
18	221,0	Siedliszcze, gm. Wola Uhruska	Wola Uhruska	82 591 72 00
19	218,5	Wola Uhruska	Wola Uhruska	82 591 72 00
20	198,5	Zbereże, gm. Wola Uhruska	Zbereże	82 591 75 00
21	185,5	Wolczyny, gm. Włodawa	Zbereże	82 591 75 00
22	175,8	Sobibór (dwór), gm. Włodawa	Zbereże	82 591 75 00
23	172,2	Dubnik – trójstyk, gm. Włodawa	Włodawa	82 572 74 00
24	162,2	Włodawa – wodowskaz, m. Włodawa	Włodawa	82 572 74 00
25	152,4	Różanka, gm. Włodawa	Dołhobrody	83 379 94 00
26	145,2	Pawłuki, gm. Włodawa	Dołhobrody	83 379 94 00
27	130,1	Kuzawka, gm. Hanna	Sławatycze	83 376 82 00
28	126,3	Sławatycze	Sławatycze	83 376 82 00
29	114,3	Jableczna, gm. Sławatycze	Sławatycze	83 376 82 00
30	93,1	Kodeń	Kodeń	83 376 95 00
31	84,0	Kostomłoty, gm. Kodeń	Kodeń	83 376 95 00
32	73,6	Żuki, gm. Terespol	Kodeń	83 376 95 00
33	70,6	Michalków, gm. Terespol	Kodeń Terespol	83 376 95 00 83 377 23 00
34		Terespol – odcinek wyłączony 16,360 km	Terespol	83 377 23 00
35	52,5	Kuzawka, gm. Terespol	Bohukały	83 375 81 20
36	49,0	Nepłe – ujście Krzyny, gm. Terespol	Bohukały	83 375 81 20
37	45,0	Krzyczew, gm. Terespol	Bohukały	83 375 81 20
38	34,0	Pratulín, gm. Rokitno	Bohukały	83 375 81 20
39	16,0	Janów-Wygoda, gm. Janów Podlaski	Janów Podlaski	83 341 62 00
40	1,0	Bubel Stary, gm. Janów Podlaski	Janów Podlaski	83 341 62 00
41	0,0	Niemirów, gm. Mielnik	Podlaski OSG PSG Mielnik	85 655 92 20
42	223-1,5	Gnojno, gm. Konstantynów	Janów Podlaski	83 341 62 00

lubelskie *Smakuj życie!*

Charakterystyka szlaku, nawigacja

Rozdział 5

Malowniczy przełom Bugu pod Królewskim Kątem, fot. Józef Tworek

Większość dotychczasowych opracowań przewodnikowych określa szlak Bugiem jako łatwy i nieuciążliwy. Z doświadczeń uprawiania turystyki kajakowej na tej rzece, a przede wszystkim na odcinku granicznym, zalecać należy jednak ostrożność co do tak jednoznacznej kwalifikacji. Wynika to z kilku powodów:

- Bug jest jedną z niewielu nieregulowanych, tak dużych rzek europejskich, silnie meandrującą, o zmiennej szerokości i głębokości, a tym samym o zmiennym nurcie,
- na odcinku Gołębie – Dorohusk mogą okresowo występować tak zwane „przerwańce” i zatory na całej szerokości rzeki (w sezonie 2010 r. odnotowano cztery takie zatory), w tym poniżej Uchańki na głębokości około 50 m,
- w nurcie, szczególnie w pobliżu brzegów, występują konary lub całe zwalone do rzeki drzewa, które znalazły się w niej w wyniku podmywania brzegów lub w wyniku pracy bobrów, stanowiąc niebezpieczną pułapkę,
- przy niższym stanie wody liczne są zwary informujące przede wszystkim o zalegających pod powierzchnią zatopionych drzewach i konarach,
- długie odcinki posiadają niedostępne lub bardzo trudno dostępne brzegi z powodu wysokości lub zakrzaczenia, niejednokrotnie także te, wydawałoby się, łatwe do wysiadania są często nieprzyjemnie błotniste i grząskie,
- na Bugu musimy się liczyć z bardzo szybkimi i znaczącymi zmianami stanu wody (nawet do 5 m) w wyniku intensywnych opadów, wiosennych roztopów bądź opróżniania zbiorników w Dobrotworze i Skomorochach na Ukrainie bez uprzedzenia odpowiednich władz polskich,
- dla kajakarzy, niekoniecznie nowicjuszy, którzy po raz pierwszy znaleźli się na szlaku granicznego Bugu, dużą trudność sprawia planowanie długości etapów i nawigacja, gdyż wszystkie dotychczasowe publikacje przewodnikowe nie są wiarygodne w określaniu odległości, a rozbieżność między stanem faktycznym granicy (399 km) a publikacjami (363 km) wynosi aż 36 km.

Ponadto publikowane dotychczas mapy w skali 1:100 000 nie uwzględniają przenumerowania słupów granicznych. Wszystkie to w połączeniu z niewielką ilością stałych punktów orientacyjnych w postaci mostów i charakterystycznych budowli (na prawym brzegu występują one bardzo rzadko) oraz sporadycznym kontaktem z ludnością (wędkarze) podnosi trudność w pokonywaniu szlaku,

- ostatnim, ale wcale nie marginalnym utrudnieniem dla kajakarza jest graniczny charakter rzeki i wynikające z tego utrudnienia, takie jak chociażby obowiązek trzymania się na lewo od środka rzeki (gdy tymczasem np. nurt przechodzi pod prawy brzeg), wybór właściwej drogi przy wyspach, ograniczenia czasowe (zakaz pływania na pół godziny przed zachodem słońca), zakaz przebywania na łądzie w rejonie mostów (prześć granicznych) i inne.

ZNAKI INFORMACYJNO-OSTRZEGAWCZE na szlakach kajakowych

Rys.1. Znak główny Rys.2. Pole białkowe Rys.3. Granica woda Rys.4. Osobliwość (zakręty) przy szlaku

Rys.5a. 5b. Miejsce wodowania Rys.6a. 6b. Miejsce dobiegania (ładowania)

Rys.7. Wyjście rzeki (kanał) z zaporą (zlewiszcze) Rys.8. Niebezpieczeństwo Rys.9. Paie w drze Rys.10. Pływające pale

Rys.11. Zwisająca linia Rys.12. Nie do przepływania Rys.13. Zapora nie do przepływania Rys.14. Zapora ewentualnie do przepływania

Rys.15. Wodowzrost Rys.16. Elektrownia Rys.17. Zakaz pływania Rys.18. Drogi

Rys. 19. Ostrzeżenie przed nieuprawnionym wplywaniem na wody graniczne - granica Stryly Schengen Rys. 20. Drogowskaz

Stosując pewną asekurację, możemy zatem przyjąć, że podstawowe kryteria szlaku kajakowego na odcinku granicznym są następujące:

DO MOSTU DROGOWEGO W DOROHUSKU:

Trudność – ZW B: szlak nieco trudny, prąd słaby, sporadyczne przeszkody i zjawiska lekko podwyższające trudność. Wskazana obecność na spływie osoby posiadającej doświadczenie.

Uciążliwość – U 2: szlak nieco uciążliwy, przeszkody łatwe do ominięcia.

OD MOSTU DROGOWEGO W DOROHUSKU DO NIEMIROWA:

Trudność – ZW A: szlak łatwy, dostępny dla wszystkich. Wskazane, by opiekun spływu posiadał doświadczenie.

Uciążliwość – U 1: szlak nieuciążliwy, brak przeszkód i przenoszek.

Malowniczość: (*)** szlak bardzo malowniczy na całej długości.

Szerokość rzeki:

- na odcinku Gołębie – Dorohusk: 25-40 m,
- na odcinku Dorohusk – Niemirów: 40-80 m.

Długość szlaku: 380 km (400-20).

Parametry stanu wody we Włodawie:

- strefa stanów niskich: do 128 cm,
- strefa stanów średnich: 128 – do 209 cm,
- strefa stanów wysokich: 209 – do 250 cm,
- stan ostrzegawczy: 250 cm,
- stan alarmowy: 350 cm,
- średni poziom wieloletni: 156 cm.

Przepływ:

- we Włodawie: w strefie stanów niskich około 50 m³/s, w górnej strefie stanów wysokich około 100 m³/s,
- przy ujściu: średnioroczny 158 m³/s.

Średni spadek: 0,19‰ (w biegu środkowym rzeki).

Szybkość nurtu: 0,3-0,5 m/s (średnio szybki).

Realne tempo: 5-6 km/h.

Szlak Bugu granicznego Gołębie – Niemirów to bardzo ważna i ciekawa część rzeki, która bierze swój początek na Ukrainie w paśmie Woroniackim we wsi Werchobuż koło Złoczowa (na północny wschód od Lwowa). Długość Bugu na Ukrainie wynosi 185 km i w dobie I i II Rzeczypospolitej określano ją jako spławną od Buska i żeglowną od ujścia Raty. Obecnie organizowane spływy na ukraińskim odcinku rzeki rozpoczynają się zwykle pod Dobrotworem i kończą w Starhorodzie (około 70 km). Dolny bieg Bugu od Niemirowa do połączenia z Narwią jest dobrze znany, opisany i intensywnie użytkowany przez kajakarzy. Długość tej części szlaku oznakowanego jako żeglowny wynosi 223 km. Nieskrępowane spływanie poza granicą możemy rozpoczynać z prawego brzegu w Niemirowie lub z lewego w Gnojnie (221,5 km).

Najmniej znany i najrzadziej wykorzystywany przez kajakarzy, jednocześnie jednak najciekawszy jest Bug na odcinku Gołębie – Niemirów liczący w zaokrągleniu 400 km.

Obecna granica rzeczna z Ukrainą i Białorusią jest pochodną jej przebiegu bezpośrednio przed rozpadem w 1991 r. ZSRR i powstaniem nowej, aktualnie istniejącej sytuacji. Warto jednak wiedzieć, że granica z ZSRR nie była tak stabilna. Od 1945 r. granica z ZSRR na odcinku ukraińskim przebiegała ujściowym odcinkiem Sołokii i dalej Bugiem. W granicach Polski znajdowały się więc takie miejscowości jak historyczny Bełz (dawna stolica ziemi i województwa bełskiego), Wąreż, Uhnów, Krystynopol, a także lewobrzeżna część Sokala (Żwirka) z kościołem pw. Matki Boskiej Pocieszenia i klasztorem Bernardynów. Wymiana terytoriów pomiędzy Polską a ZSRR (umowa z 15 II 1951 r.) dotyczyła obszaru 480 km², w zamian Polacy otrzymali „tereny ropo-nośne” z Ustrzykami Dolnymi. Istnieją też nieporozumienia na temat wyspy z ruinami zamku w Kryłowie. Formalnie wyspa nie była nigdy w granicach ZSRR, a jedynie nie było do niej bezpośredniego dostępu. Umowa graniczna z ZSRR była jednak tak skonstruowana, że bez uzgodnienia ze wschodnim sąsiadem nic na polskim brzegu nie można było zrobić. Zakazane było umacnianie brzegów bez porozumienia, budowa mostu itp. Dopiero w latach 1987-88 wyspę z łądem połączono groblą od południa, a od północy zbudowano most, ponadto polski brzeg został umocniony granitowymi blokami. Prowadzący spływ pilot przed tym okresem miał zawsze dylemat, którą odnogą płynąć.

Znacznie trudniejsza sytuacja dla kajakarzy ma miejsce do dzisiaj w rejonie Teresopola. Tam umowa graniczna z ZSRR stanowiła, że granicy za mostem drogowym wcale nie stanowi rzeka Bug, ale płytki kanał (fosa) dawnej twierdzy i częściowo starorzecze. Rzeka Bug w całości na odcinku 2 km znajduje się na terytorium Białorusi (w tym ujście Muchawca), podobnie Wyspa Lotników Twierdzy. Ponieważ kanał jest niedrożny, a strefa lądowa w rejonie przejść granicznych jest niedostępna, do czasu rozwiązania tego problemu należy pogodzić się z faktem, że ze szlaku wypada 20 km pomiędzy Michalkowem a Kuzawką.

Do 2002 r. poniżej Wyspy Lotników (za drugim mostem kolejowym) funkcjonował jaz szandorowy i niezbędna była niezbyt kłopotliwa przenoska. Jaz, który utrzymywał w wyniku piętrzenia Bugu szlak żeglugowy od ujścia Muchawca do Kanału Królewskiego, zostaje powoli zapomniany. Sytuację powinna rozstrzygnąć umowa graniczna z Białorusią, której do tej pory nie ma i na słowo obowiązuje stara umowa graniczna zawarta pomiędzy ZSRR a PRL.

Z powodu granicznego charakteru środkowego Bugu (od 1944 r.) na prawym brzegu zniknęły zabudowania położonych nad nim od wieków miejscowości, a w ich miejscu pojawiły się topole, wierzby i gęste łązy oraz charakterystyczne dla upadłego imperium zaskieki z kolczastych drutów, które do dzisiaj zadziwiają wszystkich nowicjuszy na białoruskim odcinku tego szlaku. Również na lewym, polskim brzegu zaszły ogromne zmiany. Ludność ukraińska została przesiedlona, a samo położenie względem innych części kraju spowodowało masowy odpływ młodszej części społeczeństwa. Licznie za to pojawiają się tutaj działki rekreacyjne i obiekty letniskowe. Zatarciu i zapomnieniu ulegają miejsca, gdzie funkcjonowały młyny, porty, bindugi, regularnie kursowały promy i użytkowano brody. W ich miejscu pojawiły się

numerowane graniczne słupy, które (według zgodnej opinii kajakarzy) są obecnie podstawą nawigacji od Gołębi do Niemirowa. Nim szczególnie zajmiemy się granicznymi słupami, warto przypomnieć inne powszechnie rozpoznawalne i widoczne z wody obiekty, do których zaliczamy mosty, wodowskazy, ujścia dopływów, charakterystyczne budowle (szczególnie kościoły i cerkwie).

Mosty są świętymi punktami pozwalającymi odnaleźć się w terenie, fot. Józef Tworek

Niebezpieczny element starego mostu kolejowego w Dorohusku, fot. Józef Tworek

Mosty. Na 400 km granicznej rzeki jest zaledwie 9 mostów, z tego 5 drogowych i 4 kolejowe:

Km 354,4 → 45,6

most kolejowy linii LHS, kolejowe przejście graniczne Hrubieszów z Ukrainą, słup graniczny nr 972,

Km 326,1 → 73,1

most drogowy, drogowie przejście graniczne Zosin z Ukrainą, słup graniczny nr 901,

Km 253,3 → 146,7

most kolejowy, kolejowe przejście graniczne Dorohusk z Ukrainą, słup graniczny nr 988,

UWAGA! Pod mostem rumowisko mostu poprzedniej konstrukcji (ostre bloki i elementy metalowe). Bezpieczne przepływanie przy stanie wody min. 200 cm na wodowskazie w Dorohusku (górną granicą podstawy filaru mostu).

Km 252,6 → 147,4

podwójny most drogowy (dwa pasma ruchu), drogowie przejście graniczne

Dorohusk z Ukrainą, słup graniczny nr 989,

Km 126,3 → 273,7

most drogowy, drogowie przejście graniczne Stawątycze z Białorusią, słup graniczny nr 1186,

Km 72,5 → 327,5 –

Km 52,5 → 347,5

na tym 20-kilometrowym odcinku rzeki (Michalków – Kuzawka), niedostępnym dla kajakarzy, znajdują się cztery mosty i przejścia graniczne z Białorusią. Kolejno: most drogowy (drogowe przejście osobowe Terespol) – słup nr 1260, dwa mosty kolejowe – słup nr 1267 i nr 1268, most drogowy (dwapasmowy – drogowie przejście towarowe Kukuryki) – słup nr 1276. To na tym odcinku Bugu (poniżej drugiego mostu kolejowego) znajduje się nieczynny (po uszkodzeniu barłą w 2002 r.) jaz szandorowy.

Kajakarze w okolicy Krzyczewa, fot. Marek Pomietło

Wodowskazy. Warto wiedzieć, że wodowskazy są nie tylko elementem ułatwiającym nawigację, ale także ciekawymi obiektami budowli hydrotechnicznych oraz źródłem wiedzy o stanie wody w rzece. Od Gołębi do Kryłowa zbudowano pięć wodowskazów, z których najciekawszy i najbardziej znany jest ukośny, o ponad 100-letniej historii wodowskaz włodawski, którego wskazania podawane są w codziennych komunikatach radiowych. Wskazania wodowskazów we Włodawie i Strzyżowie są dostępne na oficjalnej stronie internetowej Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej (www.pogodynka.pl), zaś pozostałych na stronie Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego (www.lublin.uw.gov.pl);

Km 389,7 → 10,3

wodowskaz łatowy w Kryłowie (przed groblą na wyspę),

GPS E: 50° 40' 38", N: 24° 03' 64"

Km 339,9 → 60,1

wodowskaz łatowy w Strzyżowie (przy ujściu wody cukrowni i betonowych schodkach),

GPS E: 50° 50' 22", N: 24° 02' 09"

Km 252,6 → 147,4

wodowskaz łatowy w Dorohusku (pomiędzy filarami i jezdniami podwójnego

go mostu drogowego),

GPS E: 51° 11' 04", N: 23° 48' 25"

Km 162,2 → 237,8

wodowskaz ukośny (schodkowy) we Włodawie (300 m poniżej ujścia Włodawki – słup graniczny nr 1137),

GPS E: 51° 33' 05", N: 23° 33' 59"

Km 45,0 → 355

wodowskaz łatowy w Krzyczewie (60 m poniżej kościoła – dawnej cerkwi).

GPS E: 52° 08' 49", N: 23° 29' 57"

Dopływy. Lewobrzeżne dopływy Bugu stanowią także doskonałe miejsce odkrywania nowych, ciekawych szlaków tej części kraju. Z powodu trudnego dostępu do Bugu, na niektórych odcinkach mogą one także ułatwić rozpoczynanie lub kończenie odcinków etapowych spływów. Wszystkie główne, lewobrzeżne dopływy (Huczwa, Uherka, Włodawka i Krzna) są dość powszechnie wykorzystywane przez kajakarzy nawet podczas trzydniowych wędrowek. Dla mało doświadczonych kajakarzy ujścia dopływów są słabo rozpoznawalne z powodu wpływania pod kątem ostrym do Bugu, a także z powodu zakrzaceń, licznych starorzeczy, których bliskość przy ujściu dopływu może zmylić nawet doświadczonych turystów. Podanie lokalizacji dopływów w tym przypadku ma przede wszystkim ułatwić planowanie lub wymuszone zakończenie (przerwanie) wędrowki w bezpiecznych i łatwo dostępnych z brzegu warunkach.

Km 352,4 → 47,6

Ujście Huczwy (słup nr 875). Huczwą możemy rozpocząć wędrowkę w Hrubieszowie (6 km) lub Gródku (1 km). Dla krajoznawców zalecane wpływanie do Gródka – bezpośrednio sąsiedztwo grodziska – bardzo błotnisty brzeg. Huczwa jest wykorzystywana z Łaszczowa jako szlak o długości 55 km.

Km 278,9 → 121,1

Ujście Wełnianki (słup nr 962). Wełnianką możemy rozpoczynać wę-

drowkę z Dubienki w dwóch miejscach: od mostu drogi wojewódzkiej nr 816 oraz od mostu w pobliżu kościoła. Ujściowemu odcinek Wełnianki wraz ze starorzeczem i jeziorem Deusze może stanowić atrakcyjny, choć uciążliwy etap spływu na jeden dzień.

Km 256,7 → 143,3

Ujście Udału. Udał daje możliwość rozpoczynania wędrowki przy moście drogi nr 816 (poniżej zbiornika rekreacyjnego). Odległość do ujścia 3 km (Dorohusk przy buchcie).

Km 221,0 → 179,0

Ujście Uherki (słup nr 1027). Dobrze czytelne ujście i widok wsi Siedliszcze. W górę rzeki do mostu (800 m) dobry dojazd z drogi nr 816. Uherka jest wykorzystywana ze Stańkowa jako oznakowany szlak o długości 28 km.

Km 162,5 → 237,5

Ujście Włodawki. Włodawką można wpływać (lub rozpocząć spływ) do mostu na Grobli (700 m – trudne wyjście) lub 1,5 km do mostu drogi nr 816 (ul. Okunińska). Przy ujściu Włodawki planowany jest kompleks obsługi turystyki wodnej. Włodaw-

ka jest wykorzystywana jako szlak (22,5 km) z miejscowości Kołacz.

Km 93,1 → 306,9

Ujście Kałamanki, słabo czytelne (za trzecią wyspą). Wpływanie Kałamanką daje możliwość łatwego dostępu do kempingu (350 m, jeden mostek) i centrum Kodnia (drugi mostek i konieczność przenoski przez próg).

Km 49,0 → 351,0

Ujście Krzyny. Do mostu drogi nr 698 i miejsca dostosowanego dla potrzeb kajakarzy w Neplach 2 km. Stąd dobre warunki startowe na Bug. Krzyna jest wykorzystywana z Międzyrzecza Podlaskiego jako szlak o długości 70 km.

Kajaki to świetna zabawa zarówno dla najmłodszych, jak i dla najstarszych miłośników aktywnego wypoczynku, fot. © LUGO

Każdą wędrowkę kajakiem urozmaicają ciekawe, często historyczne i zabytkowe budowle architektoniczne. Do niedawna takim atrakcyjnym elementem były głównie wieże kościołów i cerkwi, niestety coraz częściej w tym krajobrazie można zobaczyć wysokie maszty przekątnikowe telefonii komórkowych, sygnałów radiowych oraz telewizyjnych. Nowicjusze na granicznym Bugu powinni zwrócić uwagę na ustawienie operatora swoich telefonów komórkowych, gdyż może się okazać, że połączenia telefoniczne będą realizowane przez Ukrainę. Wszystkie charakterystyczne budowle przy szlaku (z wyłączeniem masztów) zostały opisane w części dotyczącej opisu technicznego z kilometrażem. Z powodu odległości od koryta rzeki oraz zadrzewień i zakrzaceń, wyjątkowo oczom wędrowców ukazują się całe miejscowości, takie jak np. Uchańka, Włodawa, Sławatycze. Należy też zwrócić uwagę na informacje dotyczące przechodzących nad rzeką kabli telefonii przewodowej – są to bezpośrednie połączenia polskich placówek Straży Granicznej z ich odpowiednikami na prawym brzegu Bugu.

Na koniec omawiania problematyki nawigacji na granicznym Bugu szczegółowo zajmiemy się słupami granicznymi. Przede wszystkim trzeba wiedzieć, że słupy rozłożone są parami na wprost siebie po obydwu stronach granicy (rzeki), a, co najważniejsze, mają te same numery ewidencyjne. Nieważne, czy jest słup, najważniejszy jest jego numer. Druga istotna uwaga dotyczy przenumerowania polskich słupów na granicy z Ukrainą o -39 jako skutek realizacji umowy granicznej pomiędzy Polską a Ukrainą z 1993 r. Uwaga ta jest o tyle istotna, że dotychczas

wydane mapy w skali 1:100 000 nie uwzględniają tego niuansu i jeśli mamy mapę ze starym numerowaniem, to trzeba szybko nauczyć się przeliczać (numeracja na mapach jest wyższa o 39 od faktycznej). Kolejna uwaga dotyczy odległości między słupami. Niektórzy wyobrażają sobie, że słupy graniczne są tożsame ze słupkami kilometrowymi na drodze i to jest oczywiście błąd. Na odcinku granicy z Ukrainą pierwszy słup nad Bugiem posiada nr 820, a końcowy nr 1083 – średnia odległość (rzeką) między słupkami wynosi około 0,87 km. Na odcinku z Białorusią pierwszy słup posiada nr 1123, a ostatni nad Bugiem nr 1346 – średnia odległość (rzeką) między słupami wynosi około 0,78 km. Przy omawianiu numeracji słupów granicznych trzeba wrócić do tzw. trójstyk granic Polski, Ukrainy i Białorusi. Punkt zbiegu tych granic znajduje się pośrodku Bugu na wprost wylotu Kanału Mościckiego. Na polskim brzegu następuje przeskok numeryczny słupów z 1083 na 1123. Do chwili obecnej punkt trójstyk jest w zasadzie nieczytelny; słupy graniczne są niewidoczne, a ujście kanału nieczytelne. Trzeba naprawdę dobrze znać miejsce i rzekę, by precyzyjnie wskazać punkt przekroczenia granicy z Ukrainą na granicę z Białorusią. Sytuacja ma ulec zmianie po realizacji planów zagospodarowania i oznakowania szlaku. Przy nawigacji na podstawie numeracji słupów granicznych należy brać pod uwagę ich lokalizację. Najczęściej słupów nie widać z rzeki (szczególnie przy niskich stanach wody w Bugu), a nawet jeśli są widoczne, trudno odczytać ich numery. Najbardziej czytelne są numery na słupach białoruskich, najmniej na ukraińskich. Można oczywiście posilkwować się lornetką lub aparatem fotograficznym z dużym zoomem. Numeracja słupów granicznych odgrywa na granicznym Bugu jeszcze jedną, bardzo ważną, praktyczną rolę – jest ona niezbędna często do efektywnego określania swojego położenia w kontaktach ze Strażą Graniczną.

Ponieważ coraz częściej zdobywcze cywilizacyjne wkraczają w nasze życie, dla ułatwienia nawigacji w opisie technicznym podane zostały współrzędne ważniejszych punktów trasy z dokładnością co do sekundy.

W 2010 r. powstał projekt zagospodarowania turystycznego szlaku kajakowego w województwie lubelskim od Gołębi do Gnojna i jeśli będzie

Transport kajaków nad Bug niejednokrotnie przysparza wielu problemów, fot. shaunl

on konsekwentnie realizowany, w najbliższym czasie powstanie szereg obiektów ułatwiających kajakową wędrówkę tym atrakcyjnym odcinkiem Bugu. Mogą również pojawić się typowe dla szlaków kajakowych oznakowania, które radykalnie poprawią warunki nawigacji i umożliwią bezpieczniejsze spływanie nawet mniej doświadczonym kajakarzom.

Spływowe pamiątki, fot. Krzysztof Kowalczyk

lubelskie *Smakuj życie!*

Szczegółowy kilometraż szlaku

Rozdział 6

Wiosenne rozlewiska pod Siedliszczem, fot. Olgierd Bielak

W praktyce kajakowej, według ustalonych standardów, opis szlaku dotyczy całej dostępnej jego długości oraz podawania kilometrażu malejąco do ujścia rzeki. Biorąc pod uwagę wielokrotnie podkreślaną wyjątkowość odcinka granicznego Bugu, w niniejszym opracowaniu odstąpiono od tej zasady, przyjmując kryterium, iż szlak „Bug graniczny” rozpoczyna się w miejscowości Gołębie (od styku granicy lądowej i rzecznej z Ukrainą), a kończy w Niemirowie (pierwszej miejscowości po wpłynięciu rzeki na terytorium Polski za stykiem granicy rzecznej i lądowej z Białorusią). Z Niemirowa do połączenia z Narwią, Bug jest rzeką żeglowną i stosownie do tego faktu oznakowaną.

Sposób przedstawienia w tej publikacji kilometrażu szlaku jest również podyktowany względami praktycznymi. Po pierwsze, podkreśla faktyczną jego długość opublikowaną po raz pierwszy w wydawnictwie Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej, a sprawdzonej przez autora w terenie poprzez pływanie z GPS. Po drugie, zawiera wszystkie elementy do nawigacji i planowania etapów bez dodatków w postaci opisów historycznych, przyrodniczych, informacji, które zawarte zostały w innych częściach przewodnika, a podawany kilometraż skupia się na faktycznie użytecznych (i sprawdzonych) do wodowania lub przybijania miejscach, a nie np. na początku miejscowości. Podane w przewodniku miejsca wodowania (przybijania) są również brane w pierwszej kolejności do zagospodarowania i oznakowania w ramach rodzącego się planu zagospodarowania szlaku. Nowością, mogącą ułatwić nawigację, jest podanie współrzędnych geograficznych wybranych miejsc szlaku. Dodatkowo, w związku z podawaniem numerów słupów granicznych (czytanych przez autora z rzeki), w trakcie spływu przydaje się dobry wzrok, lornetka lub aparat fotograficzny z opcją przybliżania.

Km 400,0 → 0,0

Gołębie – początek granicy państwowej pomiędzy Polską a Ukrainą na Bugu od słupa granicznego nr 820. Dotarcie do styku granicy lądowej i na rzece bardzo utrudnione, możliwe wodowanie pojedynczo niewielkiej liczby

kajaków i przy niskich stanach wody. Miejsce podlega nadzorowi przez Placówkę Straży Granicznej w Kryłowie.

Km 398,5 → 1,5

Gołębie. Najkorzystniejsze warunki wodowania pomiędzy słupami nr 822 i 823 (1,5 km od punktu „0”), dojazd

pełną drogą od przydrożnego krzyża.

GPS E: 50° 38' 622", N: 24° 04' 936"

Km 398,1 → 1,9

Słup nr 823.

Km 396,2 → 3,8

Słup nr 825.

Km 395,2 → 4,8

Słup nr 826.

Km 394,5 → 5,3

Prehoryle - na wprost ceglana stodoła. Słup nr 827.

Km 393,9 → 6,1

Bużysko z lewej, główny nurt w prawo.

Km 393,3 → 6,7

Słup nr 830, na wprost zabudowania wsi Prehoryle, maszt wieży przekaźnikowej.

Km 393,0 → 7,0

Słup nr 831, wysoki brzeg z gniazdami brzegówek.

Km 391,0 → 9,0

Widok czubka wieży kościoła w Kryłowie.

Km 390,3 → 9,7

Słup nr 833, widoczna wieża kościoła w Kryłowie.

Km 389,7 → 10,3

Kryłów – wodowskaz, brzeg opada pod kątem ok. 45°.

GPS E: 50° 40' 38", N: 24° 03' 64"

Wieża kościoła w Kryłowie, fot. Józef Tworek

Km 388,7 → 11,3

Kryłów. Miejsce przybijania na lewym brzegu odnogi przed mostem (z rzeki w lewo). Od środka Bugu do miejsca lądowania 300 m.

GPS E: 50° 40' 971", N: 24° 03' 698"

Most na wyspę w Kryłowie, fot. Józef Tworek

Km 386,8 → 13,2

Słup nr 837.

Km 386,1 → 13,9

Słup nr 838.

Km 385,6 → 14,4

Słup nr 839.

Km 384,8 → 15,2

Na wprost zabudowania ze stalowym kominem.

Km 384,5 → 15,5

Słup nr 840.

Km 381,8 → 18,2

Na wprost widok kopuły (kolor niebieski) cerkwi w Leżnicy (Ukraina), powyżej wierzchołków drzew.

Zwienieczenie cerkwi w ukraińskiej Leżnicy, fot. Józef Tworek

Km 380,9 → 19,1

Słup nr 844.

Km 380,1 → 19,9

Słup nr 845.

Km 378,6 → 21,4

Kosmów, słup nr 847.

GPS E: 50° 43' 019", N: 24° 02' 573" Odległość od drogi asfaltowej Hrubieszów – Kryłów 1000 m, od przystanku autobusowego drogą utwardzoną i dalej polną w dobrym stanie.

Km 377,8 → 22,2

Słup nr 848.

Km 376,3 → 23,7

Na lewym brzegu, blisko zabudowania z czerwonym dachem.

Km 373,1 → 26,9

Słup nr 853.

Km 371,1 → 28,9

Na lewym brzegu domostwo: biały dom z brązowym dachem.

Km 370,7 → 29,3

Miejsce na postój (wysokość Ślipcza), przed słupem nr 855.

Km 368,5 → 31,5

Słup nr 857, wysoki lewy brzeg;

początek przełomu pod Ślipczami – koniec przełomu po 2 km.

Przełom Bugu pod Ślipczami, fot. Józef Tworek

Km 366,5 → 33,5

Koniec wysokiego brzegu (przełomu Bugu).

Km 364,0 → 36,0

Słup nr 862, na prawym brzegu budowlą z jasnego kamienia.

Km 363,0 → 37,0

Słup nr 864.

Km 359,7 → 40,3

Słup ukraiński nr 866.

Km 358,6 → 41,4

Czumów. Miejsce lądowania (wodownia) 500 m poniżej pałacu. Słup nr 869.

GPS: E: 50° 46' 530", N: 23° 58' 076"

Km 354,7 → 45,3

Widok na most kolejowy.

Km 354,4 → 45,6

Most kolejowy (przejście graniczne kolejowe Hrubieszów).

Km 353,7 → 46,3

Dogodne miejsce postojowe. Słup nr 873.

Km 353,2 → 46,8

Słup nr 847.

Km 352,4 → 47,6

Ujście Huczwy, słup nr 875.

Km 350,5 → 49,5

Słup nr 877.

Km 349,2 → 50,8

Słup nr 878.

Km 347,9 → 52,1

Słup nr 879.

Km 347,4 → 52,6

Widok młyna w Husynnem.

Km 346,9 → 53,1

Husynne. Z lewej starorzecze, ujście rzeki Huski. Możliwość wpływaną i przybijania w zależności od stanu wody 200 lub 700 m (po prawej).

Km 346,2 → 53,8

Między słupami nr 880 i 881 dobre miejsce etapowe.

Km 344,2 → 55,8

Blisko masz wieży telefonii.

Km 343,5 → 56,5

Łukaszówka, początek zabudowań. Dogodne miejsce przybijania.

Km 343,0 → 57,0

Widok kominia cukrowni w Strzyżowie.

Budynki cukrowni w Strzyżowie, fot. Józef Tworek

Km 342,2 → 57,8

Słup nr 885.

Km 340,5 → 59,5

Budynki cukrowni z kominem.

Km 339,9 → 60,1

Strzyżów – ujęcie wody cukrowni, wodowskaz, a przy nim betonowe schodki.

GPS: E: 50° 50' 22", N: 24° 02' 09"

Km 338,2 → 61,8

Dogodne miejsce postojowe przed słupem nr 889.

Km 336,3 → 63,7

Słup nr 891.

Km 333,4 → 66,6

Słup nr 892.

Km 332,9 → 67,1

Słup nr 892.

Km 331,8 → 68,2

Słup nr 894.

Km 331,2 → 68,8

Ładny, wysoki, prawy brzeg z brzegówkami.

Km 330,9 → 69,1

Słup nr 895.

Km 329,4 → 70,6

Słup nr 897.

Km 328,4 → 71,6

Słup nr 898.

Km 327,7 → 72,3

Słup nr 899. Widok mostu drogowego.

Km 326,1 → 73,1

Most drogowy przejścia Zosin-Uściąg.

Most na Bugu w Zosinie, fot. Józef Tworek

Km 326,5 → 73,5

Słup nr 902.

Km 324,9 → 75,1

Zosin-Komorą. Najdalej położony na wschód punkt granicy Polski.

GPS: E: 240 08' 424", N: 500 51' 563"
Po 200 m bardzo słabo czytelne ujście prawobrzeżnej Ługi.

Km 323,9 → 76,1

Słup nr 905.

Km 322,9 → 77,1

Lewy brzeg z gniazdami brzegówki.

Km 321,5 → 78,5

Łuszków, zabudowania za słupem nr 907.

Km 321,2 → 78,8

Słup nr 908.

Km 319,2 → 80,8

Napowietrzna linia telefoniczna nad rzeką. Słup nr 911.

Km 318,9 → 81,1

Widok zabudowań Horodła.

Km 318,0 → 82,0

Słup nr 912.

Km 317,1 → 82,9

Słup nr 913.

Km 315,9 → 84,1

Początek wyspy. Główny nurt prawą odnogą. Zabudowania Horodła.

Km 315,4 → 84,6

Horodło. Miejsce przybijania za wyspą i słupem nr 905.

GPS: E: 50° 53' 870", N: 24° 02' 984"

Km 313,0 → 87,0

Słup nr 919.

Km 311,5 → 88,5

Słup nr 921.

Km 310,9 → 89,1

Słup nr 922.

Km 310,3 → 89,7

Bereźnica. Zabudowania, maszt wieży przekaźnikowej. Dobry punkt lądowania przed słupem nr 923.

Km → 308,0 → 92,0

Napowietrzna linia telefoniczna nad rzeką i wzdłuż polskiego brzegu z biegiem Bugu.

Km 307,0 → 93,0

Początek wsi Matcze. Charakterystyczne uprawy pięknego jasia, maszt wieży przekaźnikowej.

Km 306,4 → 93,6

Matcze. W miarę wygodne miejsce etapowe, przed słupem nr 928. Dogodny dojazd z centrum wsi (pomnik, krzyż, remiza OSP) drogą żwirową 800 m.

Km 390,3 → 95,7

Słup nr 931.

Km 303,5 → 96,5

Słup nr 932.

Km 302,4 → 97,6

Słup nr 934.

Km 301,8 → 98,2

Koniec napowietrznej linii telefonicznej wzdłuż lewego brzegu. Słup nr 935.

Km 301,0 → 99,00

Słup nr 936.

Km 297,7 → 102,3

Słup nr 940.

Km 296,9 → 103,1

Widoczny kompleks Lasów Strzeleckich.

Km 291,6 → 108,4

Możliwość przybijania z dojazdem do Starosiela połą drogą ok. 2 km (wskazana asekuracja z brzegu).

Km 290,3 → 109,7

Wysokość niewidocznego z wody ośrodka rekreacyjnego w Starosielu.

Km 288,5 → 111,5

Wysokość wsi Dubienka. Do Dubienki 2 km połą drogą. Starorzecze i jezioro Deusze (miejsce słabo czytelne, wskazana asekuracja z brzegu).

Km 284,8 → 115,2

Słup nr 955.

Km 282,8 → 117,2

Z lewej bużysko.

Km 280,3 → 119,7

Słup nr 960.

Km 278,9 → 121,1

Ujście rzeki Wetnianka.

Km 276,9 → 123,1

Uchańka. Wieś doskonale widoczna z brzegu Bugu. Komfortowe lądowanie na prawym brzegu po wpłynięciu do bużyska.

GPS: E: 51° 05' 529", N: 23° 51' 993"
Rozległe, wysokie łąki pomiędzy końcem wsi, Bugiem od wschodu i starorzeczem od północy. Wygodny, łagodnie schodzący brzeg starorzecza. Do początku wsi (od strony rzeki) drogą gruntową przez łąki 500 m. Dojazd do miejsca przybijania może być utrudniony lub wręcz niemożliwy po obfitych lub długotrwałych opadach, pozostaje wówczas noszenie kajaków lub wcześniejszy zjazd przez teren prywatny po uzyskaniu zgody właściciela. Najbliższy słup graniczny nr 966, poniżej miejsca przybijania.

Starorzecze – Uchańka, fot. Marzena Kalinowska

Km 274,9 → 125,1

Kolemczyce. Z rzeki widoczne zabudowania.

Km 272,1 → 127,9

Graniczny słup ukraiński nr 970.

Km 271,2 → 128,8

Słup ukraiński nr 971.

Km 270,3 → 129,7

Husynne. Możliwe miejsce wodowania, okolice słupa nr 972.

Km 264,8 → 135,2

Nad rzeką, po stronie ukraińskiej, przewody linii elektryczne niskiego napięcia widoczne na długości ok. 200 m.

Km 263,7 → 136,3

Ukraiński słup nr 978.

Km 262,5 → 137,5

Wysoki, opadający pod kątem ok. 60°, piaszczysty prawy brzeg, przy brzegu linia elektryczna, widoczna na długości ok. 100 m, a za nią sosnowy las.

Km 261,5 → 138,5

Polski słup nr 980.

Km 256,7 → 143,3

Dorohusk. Ujście rzeki Udal. Wpływanie do starorzecza bezpośrednio za ujściem Udal i przed wysokim brze-

giem na zakolu Bugu. Wygodny dojazd z Dorohuska.

GPS: E: 51° 09' 694", N: 23° 49' 465"

Km 255,1 → 144,9

Ukraiński słup nr 986.

Km 254,4 → 145,6

Widok masztu radiostacji SG w Dorohusku.

Km 253,3 → 146,7

Dorohusk – most kolejowy. Na prawym brzegu charakterystyczna pomnikowa rzeźba w jasnym kolorze. Uwaga – przy średnich i niskich stanach wody przepływanie pod mostem jest niebezpieczne lub niemożliwe ze względu na pozostałości w dnie rzeki elementów starego, zburzonego w czasie II wojny światowej mostu.

Przed mostem kolejowym w Dorohusku, fot. Józef Twarek

Km 252,6 → 147,4

Dorohusk – most drogowy, dwujezdniowy. Pomiędzy filarami i jezdniami podwójnego mostu wodowskaz łatowy w Dorohusku.

GPS: E: 51° 11' 04", N: 23° 48' 25"

Km 250,6 → 149,4

Okopy – słup graniczny nr 993. Ewentualne miejsce przybijania.

GPS: E: 51° 11' 456", N: 23° 46' 951"

Km 249,5 → 150,5

Bardzo wysoki prawy brzeg o długości 300 m z sosnowym lasem, wyspa – płynąć prawą odnogą.

Km 244,9 → 155,1

Słup nr 1001. Między słupem 1001 a następnym 1002 wygodne piaszczyste miejsca na postój.

Km 243,9 9156,1

Widok zabudowań Świerż, słup nr 1003.

Km 243,1 → 156,9

Widok wieży neogotyckiego kościoła w Świerżach (spadziasty dach koloru ceglanego), za chwilę po minięciu kościoła początek parku.

Km 240,5 → 159,5

Świerże. Bezpośrednio nad rzeką, na końcu parku, piętrowy budynek mły-

Wielka kościół w Świerżach, fot. Marzena Kalinowska

na, tuż za nim słup nr 1008, miejsce lądowania 100 m niżej. Do drogi wojewódzkiej 816 z miejsca przybijania 750 m (od młyna 600 m ul. Młyńska). Możliwość (po rozeznaniu aktualnych warunków dojazdu) przybijania przed parkiem w okolicy słupa nr 1007.

GPS: E: 51° 13' 800", N: 23° 44' 369"

Km 240,0 → 160,0

Blisko rzeki, na lewym brzegu, zabudowania – dach z czerwonej dachówki.

Km 238,5 → 161,5

Słup ukraiński nr 1011.

Km 237,5 → 162,5

Hniszów. Miejsce przybijania poniżej lub powyżej słupa granicznego nr 1013 w zależności od stanu wody i dogodności brzegu (wskazana asenkuracja z brzegu).

GPS: E: 51° 15' 144", N: 23° 43' 462"

Do dębu Bolko 1,6 km: początkowo polną drogą przez łąki, dalej utwardzoną przez wieś, na skrzyżowaniu w lewo.

Km 234,0 → 166,0

Z przodu, na prawym brzegu nad koronami drzew niebieska kopuła cerkwi we wsi Guszczka (Huszczka), po 0,5 km stalowy komin.

Km 231,9 → 168,1

Z prawej odnoga starorzecza opływająca dużą wyspę ukraińską. Główny nurt lewą odnogą (prosto).

Km 230,6 → 169,4

Na prawym brzegu, obok słupa granicznego, turystyczne zadzienie.

Km 227,5 → 172,5

Bużysko na prawo.

Km 222,5 → 177,5

Na wprost widok wsi Siedliszcze.

Km 221,0 → 179,0

Ujście Uherki, Siedliszcze

Poniżej ujścia Uherki słup graniczny nr 1027. Na lewym brzegu Uherki (bezpośrednio przed ujściem) znak szlaku kajakowego „Uherka – 0,0 km” i graniczna tablica ostrzegawcza.

GPS: E: 51° 17' 466", N: 23° 38' 789"
Możliwy dojazd do ujścia Uherki z drogi nr 816 w Siedliszczu (naprzeciw kapliczki) niezbyt wygodną, polną drogą. W górę Uherki 800 m do mostu w Siedliszczu – dobre warunki przybijania oraz dojazd do drogi nr 816 obok reżymu OSP.

Ujście Uherki w Siedliszczach, fot. Marzena Kalinowska

Km 218,5 → 181,5

Wola Uhruska

Dojazd do miejsca przybijania z drogi nr 816 między kościołem a osiedlem przy przydrożnym krzyżu, drogą utwardzoną do mostu-przepustu na starorzeczcu 300 m i dalej 500 m polną drogą wzdłuż Bugu do tablicy informacyjnej w prawo.

GPS: E: 51° 19' 116", N: 23° 38' 138"

Km 216,6 → 183,4

Bytyn – wysokość ośrodka rekreacyjnego na starorzeczcu. Obecnie możliwość wpływania tylko przy bardzo wysokich stanach wody.

GPS: E: 51° 19' 598", N: 23° 38' 223"

Km 213,8 → 186,2

Piaszczysty, wysoki brzeg prawy, las sosnowy, słup ukraiński.

Km 212,7 → 187,3

Polski słup graniczny nr 1037.

Km 211,2 → 188,8

Na prawym brzegu łąka, za nią las i słup ukraiński. Po 200 m połączenie ze starorzeczem.

Km 210,2 → 189,8

Prawy brzeg wysoki, urwisty, lewy płaski, plaża.

Km 206,9 → 193,1

Polski słup nr 1043.

Km 205,6 → 194,4

Zabudowania ukraińskiej wsi Zabuże, charakterystyczny metalowy komin.

Km 204,4 → 195,6

Z prawej ujście kanału, szary budynek przemysłowy.

Km 203,7 → 196,3

Polski słup nr 1046.

Km 202,8 → 197,2

Polski słup nr 1047 przy sosnowym zagajniku.

Km 200,8 → 199,2

Widoczne zabudowania Zbereża.

Km 198,5 → 201,5

Zbereże. Dojazd z drogi nr 816 polną drogą 300 m – wjazd naprzeciw remizy OSP. Możliwość wodowania pojedynczo przy stanowisku wędkarskim.

GPS: E: 51° 23' 698", N: 23° 40' 650" Bardzo wygodne miejsce wodowania i przybijania w odległości 800 m w dół rzeki, za słupem nr 1050 (niewidoczny z rzeki), na piaszczystej plaży. Dojazd polną drogą wzdłuż Bugu.

Km 196,5 → 203,5

Maszty telefonii komórkowej i Placówki SG.

Km 196,1 → 203,9

Polski słup nr 1054 – wysokość placówki SG.

Km 194,8 → 205,2

Polski słup nr 1056, w tle trzy maszty.

Km 191,6 → 208,4

Z prawej widoczna ukraińska wieś Grabowo, lewy wysoki brzeg z gniazdami brzegówki, sosnowy las, słup nr 1060.

Km 189,9 → 210,1

Bużysko – ujście strumienia z prawej, widoczne zabudowania Grabowa (Ukraina).

Km 185,5 → 214,5

Wołczyn - rozległa łąka na północnym skraju wsi. Słup graniczny nr 1066, niewidoczny z rzeki. Tablica na betonowym słupku „Ujście wody do celów ppoż.” Do pierwszych zabudowań wsi 500 m polną drogą przez łąkę.

GPS: E: 51° 26' 709", N: 23° 39' 108"

Miejsce przybijania w Wołczynach, fot. Józef Tworek

Km 180,7 → 219,3

Ładny, wysoki, piaszczysty, długi (ok. 200 m) brzeg. Gniazda brzegówki.

Km 176,4 → 223,6

Widok bloków dawnego PGR-u w Sobiborze. Maszty telefonii komórkowej.

Km 175,8 → 224,2

Sobibór – dwór, dawna szkoła. Słup graniczny nr 1079 100 m na północ, niewidoczny z rzeki. W miarę wygodne miejsce przybijania, do pojedynczego wysiadania. W miarę wygodny dojazd do drogi nr 816 obok dworu. Uwaga: między rzeką a drogą teren prywatny.

Km 174,8 → 225,2

Słup graniczny nr 1080.

Km 172,2 → 227,8

Trójstyk granic Polski, Ukrainy i Białorusi. Niewidoczny z wody słup graniczny nr 1123 (zarówno polski, jak i pierwszy białoruski słup niewidoczne z rzeki, podobnie nieczytelne ujście przedwojennego Kanału Mościckiego z prawej). Uwaga: na trójstyku przeskok numeracji słupów granicznych – z Ukrainą ostatni nr 1083, z Białorusią pierwszy – nr 1123.

Bug poniżej trójstyku polsko-ukraińsko-białoruskiego, fot. Józef Tworek

Km 171,5 → 228,5

Dubnik. Zadaszenie turystyczne, pochylnia wodowania łodzi SG, niżej konstrukcja ujęcia wody – przepompownia. Wygodne (pojedynczo) warunki przybijania (pochylnia z płyt betonowych). Dojazd z drogi nr 816 i dalej w kierunku stacji kolejowej.

GPS: E: 51° 30' 646", N: 23° 37' 005"

Km 170,9 → 229,1

Na wprost słabo widoczna (w konarach drzew) białoruska wieża strażnicza.

Km 169,9 → 230,1

Białoruski słup nr 1125.

Km 169,4 → 230,6

Polski słup graniczny nr 1126.

Km 168,8 → 231,2

Bardzo wysoki, wapienny prawy brzeg.

Km 167,7 → 232,3

Pozostałość mostu kolejowego z XIX w. linii Chełm – Brześć. Na na-

sypie słup graniczny nr 1130 (numer niewidoczny z rzeki).

Km 167,0 → 233,0

Z prawej ujście szerokiego, zakratowanego kanału. Przez kanał most drogowy. Za ujściem kanału słup graniczny nr 1031.

Km 166,5 → 233,5

Orchówek. Wysokość słupa nr 1133. W przecinkach widoczny słup białoruski i polski. Przybijanie w zależności od stanu wody na wysokości słupa lub nieco w górę rzeki. Z miejsca ustawienia słupa 500 m do zadaszenia. Widok kościoła nad starorzeczem.

GPS: E: 51° 31' 899", N: 23° 34' 398"

Km 165,8 → 234,2

Widok kopuł cerkwi we Włodawie, a następnie cerkiew i kościół. W tle zabudowa miasta.

Km 162,5 → 237,5

Ujście Włodawki.

GPS: E: 51° 32' 950", N: 23° 33' 880"

Km 162,2 → 237,8

Włodawa – wodowskaz – słup graniczny nr 1137.

Wygodne miejsce lądowania i wodowania przy wodowskaziu i nasypie po zniszczonym, przedwojennym moście drogowym. Z miejsca przybijania 100 m gruntową drogą do ul. Lubelskiej.

GPS: E: 51° 33' 05", N: 23° 33' 59"

Kościół we Włodawie, fot. Józef Tworek

Km 159,1 → 240,9

Suszno – widok z rzeki ceglanego kominu dawnej krochmalni.

Km 157,4 → 242,6

Wyspa, płynąc lewą odnogą.

Km 156,0 → 244,0

Białoruski słup nr 1145, po polskiej stronie ładna plaża na postój.

Km 154,6 → 245,4

Wyspa, płynąc lewą odnogą.

Km 154,2 → 245,8

Widok wieży kościoła w Różance.

Km 152,4 → 247,6

Różanka – zadaszenie turystyczne, słup graniczny nr 1148. Doskonałe miejsce na postój (miejsce przedwojennej przeprawy promowej) – szeroka półka u podnóża wysokiej skarpy z zabytkowym parkiem i pozostałościami zespołu pałacowego.

GPS: E: 51° 36' 843", N: 23° 32' 510"

Miejsce przybijania w Różance, fot. Józef Tworek

Km 151,4 → 248,6

Wyspa, płynąc lewą odnogą.

Km 151,2 → 248,8

Widoczne zabudowania wsi Stawki.

Km 145,2 → 254,8

Zabudowania wsi Pawluki. Bardzo ładna, piaszczysta plaża na polskim brzegu. Ogrodzone pastwisko. Słup nr 1156.

Km 144,1(255,9)

Z prawej zakratowane ujście kanału z mostem. Ogrodzenie graniczne po stronie białoruskiej – wysokość miejscowości Charsy.

Km 142,3 → 257,7

Duża wyspa, płynąc prawą odnogą.

Km 141,1(258,9)

Dwie wyspy po lewej i prawej głównego nurtu.

Km 140,4 → 259,6

Kabel linii telefonicznej przez rzekę (wysokość wsi Dołhobrody).

Km 139,3 → 260,7

Wysoki, piaszczysty brzeg z prawej, na lewym brzegu ładna, piaszczysta plaża.

Km 132,4 → 267,6

Ujście rzeki Hanna, początek wsi Kuzawka i wyspy Bąja z lewej.

Km 130,1 → 269,9

Kuzawka. Stary port rzeczny. Przystań dla łodzi i kajaków. Zadaszenia i miejsce na ognisko. Dojazd od asfaltowej drogi biegnącej przez wieś przy remizie OSP.

Bezpośrednio przy miejscu przybijania słup graniczny nr 1177 (białoruski widoczny, polski niewidoczny z rzeki).

GPS: E: 51° 44' 167", N: 23° 31' 866"

Km 129,1 → 270,9

Kuzawka Kolonia. Z rzeki widoczna tablica drogowa szosy biegnącej równoległe do rzeki.

Km 126,3 → 273,7

Sławatycze. Rozległa łąka (nieużytki), widok na zabudowania, wśród których dominują kościoły i cerkwie. Do centrum Sławatycz połączy drogą ok. 500 m. Miejsce przybijania przy słupie granicznym nr 1182. Rozległy teren trawiasty z pojedynczymi drzewami.

GPS: E: 51° 49' 680", N: 23° 33' 490"

Km 124,1 → 275,9

Widok masztu telefonii.

Km 122,8 → 277,2

Most drogowy – przejście graniczne Sławatycze – Domaczewo.

Most graniczny łączący Sławatycze z Domaczewem, fot. Józef Tworek

Km 120,1 → 279,9

Mościce – wieś niewidoczna z rzeki. Do miejscowości połączy drogą około 500 m. Przy brzegu piaszczysta łąka.

Km 119,4 → 280,6

Na lewym brzegu ładna, piaszczysta plaża.

Km 118,7 → 281,3

Lewy brzeg niski z piaszczystą plażą, na prawym, wyższym, na długości ok. 50 m białoruskie ogrodzenie graniczne.

Km 117,3 → 282,7

Wysepka, płynąc prawą odnogą.

Km 116,7 → 283,3

Z prawej bużysko, za nim wysoki, urwisty, piaszczysty brzeg na długości około 300 m – na początku białoruski słup nr 1195. Lewy brzeg niski, piaszczysty, wygodny na postój.

Km 115,3 → 284,7

Na prawo wysoki, piaszczysty brzeg z sosnowym lasem na długości około 200 m.

Km 114,7 → 285,3

Pośród drzew widoczna kopuła kapliczki św. Ducha, następnie złoc-

na kopuła cerkwi i zespołu obiektów prawosławnych w Jabłecznej.

Km 114,3 → 285,7

Jabłeczna – zespół obiektów cerkiewnych. Miejsce lądowania niezbyt wygodne. Do cerkwi i klasztoru połączy drogą 450 m.

GPS: E: 51° 48' 491", N: 23° 38' 221"

Kapliczka nad rzeką w Jabłecznej, fot. Józef Tworek

Km 114,0 → 286,0

Wyspa, płynąc lewą odnogą.

Km 110,8 → 289,2

Dobrze widoczny białoruski słup nr 1202.

Km 110,5 → 289,5

Wyspa, płynąc lewą odnogą.

Km 109,7 → 290,3

Wyspa, płynąc lewą odnogą.

Km 108,6 → 291,4

Początek wsi Szostaki, wysepka – płynąc prawą odnogą. Nieco dalej dogodna plaża na postój.

Km 107,8 → 292,2

Wyspa, główny nurt prawą odnogą.

Km 107,4 → 292,6

Szostaki – widoczne zabudowania, połączy drogą do wsi.

Km 106,9 → 293,1

Wyspa, główny nurt prawą odnogą, spokojnie można płynąc lewą.

Km 105,4 → 294,6

Mała wysepka bez drzew, płynąc prawą odnogą.

Km 104,4 → 295,6

Zalewsze – słup nr 1210.

Km 103,1 → 296,9

Większa wyspa o długości około 100 m.

Km 102,8 → 297,2

Na wprost polski, piaszczysty brzeg opadający do wody pod kątem 45°, z sosnowym lasiem.

Km 102,2 → 297,8

Wyspa, płynąc prawą odnogą, przed wyspą polski słup.

Km 100,6 → 299,4

Prawy brzeg wyższy, piaszczysty, z sosnowym zagajnikiem na długości ok. 300 m.

Km 99,6 → 300,4

Napowietrzna linia telefoniczna nad rzeką.

Km 98,7 → 301,3

Wyspa – płynąc prawą odnogą.

Km 98,2 → 301,8

Białoruski słup nr 1218.

Km 95,9 → 304,1

Widok złoczonej kopuły cerkwi, następnie bazyliki w Kodniu.

Km 95,7 → 304,3

Mała wysepka bez drzew, płynąc prawą odnogą – do ujścia Kałamanki w Kodniu kolejne dwie wyspy.

Km 95,3 → 304,7

Drużyna wyspa, płynąc lewą odnogą.

Km 95,9 → 304,1

Lewą, główną odnogą (po prawej wyspa) wąskie miejsce przybijania do niskiego, podmokłego brzegu. Niewidoczne z wody zabudowania za krzakami i słup nr 1224. Jeśli nie planujemy wpływać do Kodnia rzeką Kałamanką, jest to najlepsze miejsce do bicia w Kodniu – dopiero po wyjściu z zakrzaczenia, w odległości 500 m, widoczne pozostałości zamku z kaplicą, następnie przez most na Kałamance 100 m do centrum miejscowości.

GPS: E: 51° 54' 785", N: 23° 37' 000"

Km 94,4 → 305,6

Trzecia, duża wyspa przed ujściem Kałamanki o długości 300 m na wysokości Kodnia.

Km 93,1 → 306,9

Kodeń. Ujście Kałamanki – słabo czytelne. Można wpływać na zbiornik zalewu, po 300 m pierwszy mostek, po 50 m drugi i próg piętrzący. Przed drugim mostem po prawej kemping. 200 m za ujściem Kałamanki niezbyt wygodne (urwisty brzeg) miejsce przybijania, ostatnie w Kodniu.

Kodeń, ujście Kałamanki, fot. Józef Tworek

Km 92,8 → 307,2

Z prawej szerokie starorzecze (odnoga) i początek wyspy o długości 600 m – płynąc na wprost głównym nurtem.

Km 90,9 → 309,4

Mała wyspa z lewej, za nią polski słup.

Km 89,2 → 310,8

Na prawym brzegu dobrze widoczny słup białoruski nr 1230.

Km 88,6 → 311,4

Zabudowania przysiółka Łęgi.

Km 86,1 → 313,9

Nad brzegiem dom z poddaszem (ciemnozielony dach) i budynek gospodarczy – początek wsi Okczyn.

Km 85,6 → 314,4

Okczyn. Miejsce przybijania na wysokości słupa nr 1234 (niewidoczny z rzeki). Do Okczyna 300 m połączy drogą (na wprost budynku nr 22).

GPS: E: 51° 57' 310", N: 23° 38' 118"

Miejsce przybijania w Okczynie, fot. Józef Tworek

Km 82,5 → 318,5

Kostomoty. Wieś niewidoczna z rzeki. Możliwość przybijania na wysokości słupa nr 1240, w miarę wygodnie przy niskim stanie wody.

Km 756,0 → 325,0

Żuki. Niewielki przysiółek przed wsią Murawiec, ostatnia przed Michalkowem możliwość kończenia spływu na tym odcinku rzeki, na zakręcie w prawo zabudowania wsi. Możliwość przybijania na wysokości słupa nr 1249 – łąka w pobliżu drogi. Z tego miejsca najbliższe do Lebidziewa (pozostałości twierdzy) i mizaru w Zastawku.

Km 72,5 → 327,5

Michalków – wysokość słupa nr 1254 (niewidoczny z rzeki), bezpośrednio przed czołem drogowego nasypu ziemnego. Dojazd z drogi asfaltowej (naprzeciw wjazdu do Michalkowa) bezpośrednio przy wale nasypu od strony południowej połączy drogą 700 m. Dojazd może być bardzo trudny, szczególnie po intensywnych

opadach. Ostatecznie można jechać waleń nasypu (wyjazd tyłem!).

☞ E: 52° 03' 069", N: 23° 39' 272"

UWAGA!

Odcinek Michalków – Kuzawka (18 km szlaku) niemożliwy do przepływania z powodu niedroźnego kanału granicznego za mostem w Terespolu. Konieczność łądowego przemieszczania się przez Terespol – za przejazdem kolejowym wjazd na drogę wojewódzką nr 698 (kierunek: Janów Podlaski). Wyłączenie teoretycznie można spływać poniżej Michalkowa jeszcze 3 km do słupa nr 1259, aczkolwiek nie ma tam możliwości wyjazdu i trzeba wracać w górę rzeki do Michalkowa. Dalej jest zakaz wpływania z powodu przebiegu granicy za mostem drogowym w Terespolu.

Km 52,5 → 347,5

Kuzawka – możliwość wodowania na początku wsi od strony południowej – przed budynkiem nr 4 po lewej (świetlica) i małym cmentarzykiem z drewnianym krzyżem poległych w 1920 r., 50 m do brzegu rzeki. Wyjazd drogą przez wieś do skrzyżowania z drogą nr 698.

☞ E: 52° 05' 562", N: 23° 32' 919"

Km 49,0 → 351,0

Neple – ujście Krzyny
Z Bugu do centrum Nepli, mostu drogi nr 698 i za nim kempingu po prawej (ośrodek Caritas) – 2 km w górę Krzyny. Ośrodek kempingowy prowadzony przez Caritas. Dojazd przez park – uzgadniać z Caritas.

Km 45,0 → 355,0

Krzyczew – na wysokości słupa nr 1290 drewniana cerkiew widoczna z rzeki, poniżej wodowskaz łąkowy. Dobre miejsce przybijania 800 m niżej, przy słupie nr 1291. Od miejsca przybicia 400 m połączoną drogą do gospodarstwa agroturystycznego z polem namiotowym, kolejne 100 m do asfaltowej drogi przez wieś.

☞ E: 52° 09' 054", N: 23° 29' 279"

Km 38,5 → 361,5

Łęgi – w pobliżu słupa nr 1300, za odnogą starorzecza zadaszenie i miejsce biwakowe.

Km 34,0 → 366,0

Pratulim – miejsce przybijania za wsią poniżej zalesionego terenu za słupem nr 1305. Do wsi połączoną drogą 300 m do skrzyżowania i w prawo 200 m do sanktuarium Męczenników Unickich.

☞ E: 52° 10' 322", N: 23° 25' 863"

Km 32,0 → 368,0

Zaczopki – możliwość postoju i biwakowania przy słupie nr 1308, skąd do Zaczopek 2 km na północ.

Km 26,0 → 374,0

Woroblin – miejscowość w prostej linii od Bugu w odległości 1,5 km, możliwość dogodnego postoju poniżej słupa nr 1316.

Km 24 → 376

Ujście rzeki Leśna (prawobrzeżne) – bezpośrednio przed słupem biatoruskim nr 1319.

Km 16,0 → 384,0

Wygoda – przy miejscu przybijania wydzielony teren biwakowy z zadaszeniem turystycznym. Ok. 300 m poniżej słupa nr 1332 pochylnia (wykonana do wodowania łodzi SG). Miejsce biwakowe za pasem nadbrzeżnych łóz i drzew, na skraju Łęgów Janowskich. Do Wygody, przy studni, połączoną drogą ok. 800 m.

Km 7,5 → 392,5

Buczyce – miejscowość w odległości 1,5-2 km od rzeki. Zabagniony, trudny dostępny teren.

Km 1,0 → 399,0

Bubel Stary – dogodne warunki postojowe i etapowe w pobliżu słupa granicznego nr 1338, do południowego skraju wsi połączoną drogą ok. 1 km.

Km 0,2 → 399,8

Granica państwa

Wyspa, płynąć lewą odnogą. Za wyspą na prawo łagodny brzeg. Przed końcem granicy rzecznej na prawym, biatoruskim brzegu słynna już budka strażnicza z manekinem, dalej na wysokiej skarpie zasięki graniczne odchodzące na północ i po raz pierwszy stojące obok siebie słupki graniczne: polski i biatoruski.

Km 0,0 → 400,0

Niemirów – pierwsza polska miejscowość na prawym brzegu Bugu. Koniec szlaku „Bug graniczny” Gołębie – Niemirów. Niemirów znajduje się administracyjnie w woj. podlaskim, powiat siemiatycki, gmina Mielnik. Przeprowadza promowa do Gnojna.

Miejsce przybijania poniżej wyspy, przy przystani promowej na ładnej polanie, zadaszenie turystyczne.

Do Gnojna (woj. lubelskie, powiat biały, gmina Konstantynów), pierwszej miejscowości poza granicą rzeczną na Bugu na lewym brzegu, 1,5 km. W Gnojnie stacja wodna ZHP z polem namiotowym w odległości ok. 2 km do wsi. Połączenie promowe Niemirów – Gnojno.

Km	Brzeg	Miejscowości, budowle wodne, urządzenia i inne	↷
400,0		Styk granicy lądowej i rzecznej – słup nr 820	0,0
398,5	L	Gołębie	1,5
389,7	L	Kryłów – wodowskaz	10,3
388,7	L	Kryłów – most na wyspę	11,3
381,8	P	Leźnica – cerkiew	18,2
378,6	L	Kosmów – słup nr 847	21,4
358,6	L	Czumów – pałac	41,4
354,7		Most kolejowy	45,6
352,4	L	Ujście rzeki Huczwa – słup nr 875	47,6
346,9	L	Husynne – starorzecze, ujście rzeki Huska	53,1
343,5	L	Łukaszówka	56,5
339,9	L	Strzyżów – cukrownia, wodowskaz	60,1
326,1		Zosin – most drogowy	73,1
315,4	L	Horodło – poniżej wyspy	84,5
310,0	L	Bereźnica – słup nr 923	89,7
306,4	L	Matcze – słup nr 928	93,6
291,6	L	Starosiele – 2 km	108,4
288,5	L	Dubienka – 2 km	111,5
278,9	L	Ujście rzeki Wehianka	121,1
276,9	L	Uchańka – starorzecze	123,1
270,3	L	Husynne – słup nr 972	129,7
256,7	L	Dorohusk – ujście rzeki Udal, buhta	143,3
253,3		Dorohusk – most kolejowy	146,7
252,6		Dorohusk – most drogowy, wodowskaz	147,4
250,6	L	Okopy – słup nr 993	149,4
240,5	L	Świerże – młyn, słup nr 1008	159,5
237,5	L	Hnieszów – 1,5 km, słup nr 1013	162,5
221,0	L	Siedliszcze, ujście rzeki Uherka	179,0
218,5	L	Wola Uhruska – pochylnia SG	181,5
216,6	L	Bytyń – ośrodek rekreacyjny	183,4
205,6	P	Zabuże (UA)	194,4
198,5	L	Zbereże – remiza	201,5
191,6	P	Grabowa (UA)	208,4
185,5	L	Wółczyń – łąka za wsią	214,5
175,8	L	Sobibór – dwór, słup nr 1079	224,2
172,2		Trójstyk, ujście Kanału Mościckiego (P)	227,8
171,5	L	Dubnik – ujście wody, zadaszenie	228,5
167,7	L	Pozostałość mostu kolejowego z XIX w.	232,3
166,5	L	Orchówek – słup nr 1133	233,5
162,5	L	Ujście rzeki Włodawka	237,5
162,2	L	Włodawa – wodowskaz, słup nr 1137	237,8
152,4	L	Różanka – zadaszenie, słup nr 1148	247,6
145,2	L	Pawluki – słup nr 1156	254,8
132,4	L	Kuzawka – ujście rzeki Hanna	267,6
130,1	L	Kuzawka – dawny port, zadaszenie	269,9
126,3	L	Sławatycze – słup nr 1182	273,7
122,8		Most drogowy	277,2
114,3	L	Jabłeczna – zespół cerkiewny	285,7
107,4	L	Szostaki	292,6
104,4	L	Zalewsze – słup nr 1210	295,6
95,9	L	Kodeń – zamek	304,1
93,1	L	Kodeń – ujście rzeki Kałamanka	306,9
85,6	L	Olczyn – słup nr 1234	314,4
82,5	L	Kostomoty – słup nr 1240	318,5
73,6	L	Żuki – słup nr 1249	326,4

70,6	L	Michalków – nasyp, słup nr 1254	329,4
Michalków – Terespol – Kuzawka			
52,5	L	Kuzawka – początek wsi	347,5
49,0	L	Ujście rzeki Krzna	351,0
45,0	L	Krzyczew – cerkiew, wodowskaz	355,0
38,5	L	Łęgi – słup nr 1300	361,5
34,0	L	Pratulín – słup nr 1305	366,0
32,0	L	Zaczopki – poniżej słupa nr 1308	368,0
24,0	P	Ujście rzeki Leśna	376,0
16,0	L	Wygoda – poniżej słupa nr 1332	384,0
1,0	L	Bubel Stary – słup nr 1338	399,0
0,0	P	Niemirów – za stykiem granicy lądowej i rzecznej oraz wyspą zadaszenie	400,0

lubelskie *Smakuj życie!*

Lewobrzeżne dopływy Bugu granicznego

Rozdział 7

Spływ Uherką, fot. Marta Gołębiowska

Od kilku lat systematycznie wzrasta zainteresowanie szlakami kajakowymi na lewobrzeżnych dopływach Bugu granicznego: Huczwie (ujście 352,5 km szlaku „Bug graniczny”), Uherce (ujście 221 km szlaku „Bug graniczny”), Włodawce (ujście 162,5 km szlaku „Bug graniczny”), Krznie (ujście 49,0 km szlaku „Bug graniczny”). Rzeki te są wykorzystywane do organizacji 1-3-dniowych spływów. Na Włodawce organizuje się również spływy na jej dopływach (Krzewianka, Krzemianka, Tarasienka) lub etapy początkowe spływów Bugiem. Spośród innych dopływów do rozpoczynania spływów Bugiem mogą być wykorzystywane również: Wełnianka z Dubienki (ujście 278,9 km szlaku „Bug graniczny”), Udal z Husynnego (ujście 256,7 km szlaku „Bug graniczny”) i Kałamanka z Kodnia (ujście 93,1 km szlaku „Bug graniczny”). O ile Krzna i Huczwa od dawna są opisane w literaturze dla kajakarzy, o tyle Uherka i Włodawka stały się modne dopiero w ostatniej dekadzie dzięki publikacjom przewodnikowym oraz organizacjom spływów promocyjnych i niekomercyjnych, a także dostępności kajaków w rozwijających się wypożyczalniach we Włodawie i powiecie. Mankamentem wszystkich dopływów są regulacje melioracyjne większości szlaków na tych dopływach Bugu. W ostatnich latach, w wyniku zaniechania lub ograniczenia tych prac oraz intensywnej działalności bobrów, przyroda z powodzeniem przywraca naturalną kolej rzeczy, czego dowodem jest okazała tama bobrów na Więziennym Rowie (Krzewianka) powstała w 2009 r. Szlaki kajakowe na dopływach Bugu możemy zakwalifikować jako wiosenne, ale ich pokonywanie jest możliwe nawet w środku lata.

HUCZWA – lewobrzeżny dopływ Bugu, płynie przez Grzędę Sokalską, Padół Zamojski i Roztocze. Długość 75 km, pow. dorzecza 563 km², wypływa w okolicy Tomaszowa Lubelskiego. W pobliżu także źródła Sołokii i Wieprza. Dopływy prawe: Kamień, dopływy lewe: Rachanka, Białka, Siniocha. Ważniejsze miejscowości nad Huczwą: Łaszczów, Tyszowce, Turkowice, Wronowice, Werbkowice, Hrubieszów. Uchodzi do Bugu na wschód od Hru-

bieszowa (6 km do ujścia). Szlak kajakowy Huczwą od Łaszczowa do ujścia o długości 55 km.

- Długość rzeki: 77 km.
- Długość szlaku: 55 km.
- Skala trudności: szlak trudny.
- Skala uciążliwości: szlak uciążliwy.
- Malowniczość: szlak bardzo malowniczy.

Szlak kajakowy Huczwa rozpoczyna się w Łaszczowie i dzielony może być na następujące etapy:

- Łaszczów – Tyszowce: 12 km.
- Tyszowce – Werbkowice: 20 km.
- Werbkowice – Hrubieszów: 17 km.
- Hrubieszów – ujście: 6 km.

Na szlaku Huczwy nie ma żadnych urządzeń i ułatwień dla kajakarzy. Rzeka może być wykorzystywana jako samodzielny szlak na organizację 2-3-dniowych imprez lub jako miejsce startowe na Bug: z Werbkowic (jaz przy cukrowni) – 23 km do ujścia, z Hrubieszowa (most i jaz przed rozwidleniem) – 9 km do ujścia, z Gródka (okolicie grodziska, kładka) – 1 km do ujścia. Mimo braku zagospodarowania turystycznego, Huczwa może być bardzo atrakcyjnym urozmaiczeniem dla kajakarzy wędrujących Bugiem.

Spływ Huczwą pod mostem koło Hrubieszowa, fot. Józef Tworek

Km	Brzeg	Miejscowości, budowle wodne, urządzenia i inne	↻
55,0		Łaszczów – most żelbetonowy, droga 852	0,0
54,5		Czerkazy – most betonowy	0,5
50,5		Kol. Dobużek – most rolniczy	4,5
47,0		Mikulin – most drewniany	8,0
44,0		Tyszowce – most żelbetowy, droga 850	11,0
43,5		Tyszowce – most	11,5
38,0		Turkowice PTR – jaz	17,0
36,0	L	Czermno – grodzisko	19,0
34,0		Wronowice – most	21,0
29,0		Malice – jaz kozłowy, most	26,0
28,0		Konopne – most	27,0
25,0		Werbkowice – most	29,5
25,5		Werbkowice – most	30,0
24,5		Werbkowice – Terebiniec – most	30,5
23,5		Werbkowice – most żelbetowy, droga 847	31,5
23,0		Werbkowice cukr. Jaz	32,0
17,5		Podhorce – most	37,5
17,0		Podhorce – most	38,0
12,0		Brodzice – most kolei wąskotorowej	43,0
11,0		Sławęcín – most	44,0

9,0		Hrubieszów – jaz z mostem	46,0
8,0		Hrubieszów – most żelbetowy, droga 844	47,0
6,5		Hrubieszów – stopień z piętrzeniem	48,5
4,0		Hrubieszów – most żelbetowy, droga 74	51,0
1,0		Gródek – kładka	54,0
1,0	P	Gródek – grodzisko	54,0
0,0		Ujście do Bugu	55,0

UHERKA – lewobrzeżny dopływ Bugu, płynie przez Pagóry Chełmskie i Obniżenie Dubienki. Długość 44 km, pow. dorzecza 575 km². Wypływa spod wsi Zagroda na południe od Chełma. Dopływy prawe: Słyszówka, Gdola, dopływy lewe: Janówka, Garka, Lepietucha. Ważniejsze miejscowości nad Uherką: Chełm, Stańków, Zarzecze, Ruda, Rudka, Siedliszcze. Uchodzi do Bugu poniżej wsi Siedliszcze przed Uhruskim. Szlak kajakowy Uherką: Stańków – Zarzecze – Siedliszcze o długości 28 km.

- Długość rzeki: 44 km.
- Długość szlaku: 28 km.
- Skala trudności: szlak łatwy, otwarty dla wszystkich.
- Skala uciążliwości: szlak nieuciążliwy.
- Malowniczość: szlak malowniczy.

Km	Brzeg	Miejscowości, budowle wodne, urządzenia i inne	➔
27,8		Most betonowy Stańków – zalew	0,0
27,5		Próg betonowy	0,3
26,0	L	Ujście Garki	1,8
25,0		Mostek drewniany – Wólka Czulcz	2,8
23,4		Most betonowy – Zarzecze Holówka	4,6
21,2		Most drewniany	6,6
21,1		Jaz kozłowy	6,7
21,0		Most betonowy z progiem	6,8
19,2		Most betonowy – Sajczyce Majdan	8,8
16,0		Ujście Lepietuchy	11,8
16,0		Pozostałość drewnianego mostu	11,8
13,3	P	Iłowa – Sykowie	14,5
10,0		Most betonowy – Ruda	17,9
8,9	L	Wodowskaz	17,9
8,3		Jaz kozłowy	18,9
6,5		Most kolejowy	21,3
5,9	P	Ujście Gdoli	22,1
3,2		Most betonowy – Rudka	25,5
1,3		Most betonowy – Siedliszcze I	26,6
0,8		Most betonowy niski – Siedliszcze II	26,9
0,0		Ujście do Bugu	27,8

Dogodne punkty etapowe lub postojowe spływu to: Stańków – zalew (początek szlaku), Zarzecze (23,4 km), Sajczyce (19,2 km), Iłowa-Sykowie (13,3 km), Ruda (10,0 km), Rudka (3,2 km), Siedliszcze (0,8 km).

Szlak kajakowy Uherką jest jedynym profesjonalnie oznakowanym szlakiem na omawianym terenie. Poza oznakowaniem brak jest zagospodarowania. Istnieją plany zagospodarowania: Rudka (gm. Ruda-Huta) przy Centrum Kultury i Rekreacji (doskonale miejsce biwakowe): budowa pomostu, urządzenie pola biwakowego z za-

pleczem (bieżąca woda, sanitariaty, natryski, zaplecze kuchenne); Siedliszcze (gm. Wola Uhruska): zadaszenie turystyczne.

WŁODAWKA – lewobrzeżny dopływ Bugu, płynie przez Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie na Polesiu Zachodnim. Długość 31,5 km, wypływa ze zbiornika Wytuczno. Dopływy prawe: Krzemianka, Tarasienka, Więzienny Rów, dopływy lewe: Mietułka, Ulanówka. Ważniejsze miejscowości nad Włodawką: Kołaczce, Suchawa, Okuninka, Włodawa. W przeszłości

Spływ Włodawką, fot. arch. PTTK Włodawa

(od 1387 r.) Włodawka była rzeką graniczną między Wielkim Księstwem Litewskim a Koroną. Szlak kajakowy Włodawką: Kołaczce – Suchawa – Włodawa o długości 24 km.

Km	Brzeg	Miejscowości, budowle wodne, urządzenia i inne	➔
23,9		Kołaczce – próg, kładka stalowa	0,0
22,5		Most żelbetowy Kołaczce, droga nr 819	1,4
16,8	P	Ujście rz. Krzewianki	7,1
13,0		Jaz żelbetowy – Suchawa (I)	10,9
12,9		Most żelbetowy – Suchawa	11,0
10,4	P	Ujście rz. Krzemianki	13,5
8,1		Most drewniany – Adamki	15,8
8,0	L	Pomost, pole biwakowe	15,9
6,8		Jaz żelbetowy	17,1
5,9		Kładka drewniana dla pieszych	18,0
4,6		Most żelbetowy (Włodawa – Chełm nr 812)	19,3
4,5		Stopień z piętrzeniem	19,4
3,7	P	Ujście rz. Tarasienki	20,1
3,4		Kładka stalowa (szlak rowerowy)	20,5
1,5		Most żelbetowy (ul. Okunińska, droga nr 816)	22,4
1,1		Kładka drewniana (ogródki)	22,8
0,7		Most drewniany (Grobla)	23,2
0,0		Ujście do Bugu	23,9
1,3		Most betonowy – Siedliszcze I	26,6
0,8		Most betonowy niski – Siedliszcze II	26,9
0,0		Ujście do Bugu	27,8

- Długość rzeki: 51,5 km.
- Długość szlaku: 24 km.
- Skala trudności: szlak łatwy, otwarty dla wszystkich.
- Skala uciążliwości: szlak nieuciążliwy.
- Malowniczość: szlak bardzo malowniczy.

Dogodne punkty etapowe lub postojowe na Włodawce to: Kołaczce (most drogi 819), Suchawa (most), Adamki, Okuninka (most na 812), Włodawa (most na 816). Szlak Włodawki posiada bardzo dobrze urządzone miejsce pobytowe w Adamkach – pole namiotowe, obszerne zadaszania turystyczne, miejsce na ognisko, pomosty stałe dla kajakarzy i wędkarzy, suche sanitariaty. Mankamentem jest trudny dojazd (drogi gruntowe) oraz brak wody i energii elektrycznej. Od 2011 r. podobne zagospodarowanie na początku szlaku w Kołaczach.

Dopływy Włodawki:

Krzewianka (Więzienny Rów) – szlak o długości 9 km, początek przy moście w Szczęśnikach, ujście do Włodawki powyżej Suchawy (km 16,8). Szlak łatwy, nieuciążliwy, malowniczy.

Krzemianka – szlak o długości 9 km, początek przy moście drogi Osowa – Dubeczno, ujście poniżej Suchawy (km 10,4). Szlak trudny, bardzo uciążliwy, bardzo malowniczy.

Tarasienka – szlak o długości 8 km, początek w Kolonii – Żłobek, ujście poniżej Okuninki (km 3,7). Szlak łatwy, nieco uciążliwy, bardzo

malowniczy. Przy niskim stanie wody krótszy wariant szlaku od mostu pomiędzy Okuninką i Tarasiukami. Ponieważ Tarasienka przepływa przez jezioro Glinki (wypływ 100 m na lewo od wpływu), możliwy jest postój nad brzegiem jeziora (1 km od wypływu).

Na dopływach Włodawki brak jest infrastruktury turystycznej ułatwiającej spływy kajakowe.

Tarasienka, fot. Kamila Lis

KRZNA – lewobrzeżny dopływ Bugu, płynie na Nizinie Południowopodlaskiej i Polesiu Podlaskim. Długość 119,9 km, powierzchnia dorzecza 3 353,2 km². Początek Krzny stanowią dwie strugi wypływające w podmokłych lasach na Równinie Łukowskiej (Krzna Północna na wys. 165 m n.p.m. i Krzna Południowa na wys. 169 m n.p.m.). W Międzyrzeczu Podlaskim strugi łączą się i dalej jako Krzna płyną przez Zakłęśność Łomaską i Równinę Kodeńską. Ujście na wysokości 130 m n.p.m. poniżej wsi Neple. Kanał Wieprz – Krzna o długości 140 km łączy Borowicę nad Wieprzem z Międzyrzecem Podlaskim. Dopływy prawe: Dziegiarka, Rudka, Zielawa, Czapelka, dopływy lewe: Krzymosza, Piszczanka, Złota Krzywula, Klukówka. Główne miejscowości nad Krzną: Łuków, Międzyrzec Podlaski, Biała Podlaska. Szlak kajakowy Krzną: Biała Podlaska – Neple o długości 44 km. Przy wyższych stanach wody możliwość dogodnego spływania z Międzyrzecza Podlaskiego.

- Długość rzeki: 120 km.
- Długość szlaku: 68 km.
- Skala trudności: szlak łatwy, otwarty dla wszystkich.
- Skala uciążliwości: szlak nieuciążliwy.
- Malowniczość: szlak malowniczy.

Km	Brzeg	Miejscowości, budowle wodne, urządzenia i inne	→
68,0		Most – Międzyrzec Podlaski, ul. 3 Maja	0,0
68,0		Kolektor ciepłowniczy – Międzyrzec Podlaski	0,0
67,5		Kolektor ciepłowniczy – Międzyrzec Podlaski	0,5
67,5		Most – Międzyrzec Podlaski, ul. Lubelska	0,5
67,5		Kładka – Międzyrzec Podlaski, ul. Zamczysko	0,5
67,0		Kolektor ciepłowniczy – Międzyrzec Podlaski	1,0
66,5		Kładka – Międzyrzec Podlaski	1,5
66,0		Kolektor ciepłowniczy, Międzyrzec Podlaski	2,0
63,0		Most – Wysokie	5,0
58,0		Most – Kolonia Rogoźnica	10,0
58,0		Jaz – Kolonia Rogoźnica (Puchacze)	10,0
49,0		Most – Styrzyniec	19,0
45,0		Most – Porosiuki	23,0
45,0		Jaz – Porosiuki	23,0
43,5		Most drewniany – Sławacinek Stary	24,5
42,5		Kładka – Biała Podlaska, ul. Droga Wojskowa	25,5
40,0		Most – Biała Podlaska, ul. Łomaska	28,0
39,5		Most – Biała Podlaska, Al. Tysiąclecia (droga nr 83)	28,5
39,0		Kładka – Biała Podlaska, ul. Mickiewicza	29,0
38,5		Most – Biała Podlaska, ul. Jana Pawła II	29,5
38,0		Kładka – Biała Podlaska, ul. Kąpielowa	30,0
36,0		Jaz – Biała Podlaska (Sielczyk)	32,0
35,0		Most – Biała Podlaska, ul. Gwardii Ludowej	33,0
31,0		Jaz – Czosnówka	37,0
26,0		Most – Woskrzenice Duże (droga nr 2)	42,0
21,0		Most – Koczukówka	47,0
17,0		Most – Kijowiec	51,0
16,5		Jaz – Kijowiec	51,5
11,5		Most – Nowosiółki	56,5
9,0		Jaz – Malowana Góra	59,0
8,5		Most – Malowana Góra	59,5
2,0		Most – Neple (droga nr 698)	66,0
0,0		Ujście do Bugu	68,0

Szlak kajakowy Krzna rozpoczyna się w Międzyrzeczu Podlaskim i dzielony jest na następujące etapy:

- Międzyrzec Podlaski – Biała Podlaska: 25 km.
- Biała Podlaska – Woskrzenice: 20 km.
- Woskrzenice – Neple: 25 km.

Dla zaspokojenia podstawowych potrzeb kajakarzy zorganizowane zostały na szlaku Krzny dwie stacje z polem namiotowym w Woskrzenicach i Neplach, skąd istnieje możliwość kontynuacji spływu Bugiem, nad którym zlokalizowane zostały podobne stacje w Pratulinie (z Nepli 35 km), Janowie Podlaskim (z Pratuliny 25 km) i Gnojnie (15 km z Janowa Podlaskiego).

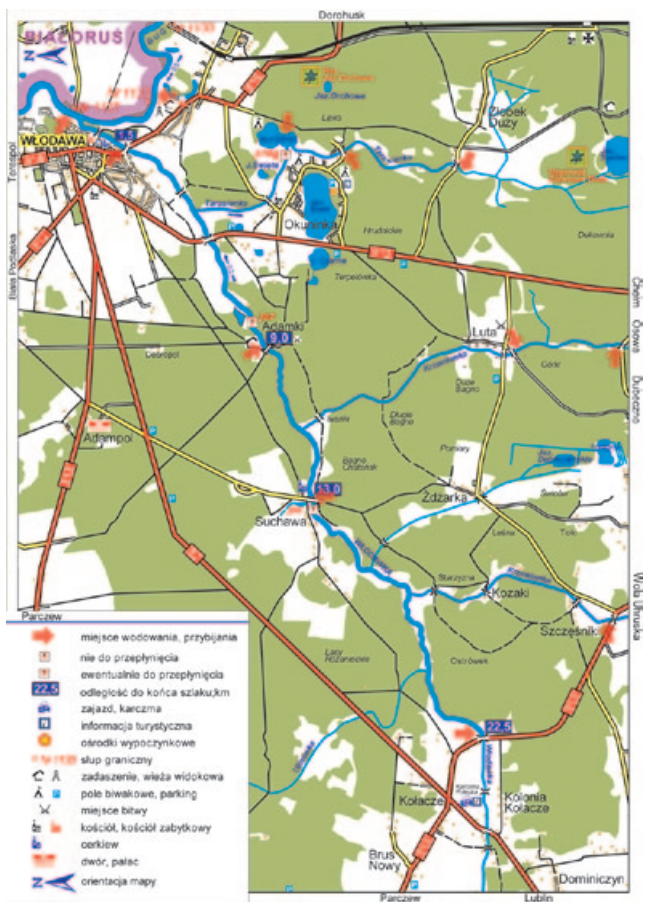
Odcinek Bugu granicznego od Kuzawki do Niemirowa (Gnojna) wraz ze szlakiem Krzny stanowią zamknięty, bardzo atrakcyjny kom-

pleks, dostatecznie przygotowany do uprawiania turystyki kajakowej.

Dopływy granicznego Bugu stanowią doskonałe uzupełnienie szlaku głównego, mogą być również miejscem niewielkich, bardzo atrakcyjnych spływów 1-3-dniowych. Warunkiem dalszej popularzacji i rozwoju turystyki kajakowej na szlakach Huczwy, Uherki, Włodawki i Krzny jest poprawa zagospodarowania tych rzek pod kątem ułatwień dla kajakarzy, podstawowego oznakowania i wydawnictw przewodnikowych.

Spływ Krzną, fot. Marek Pomietto

lubelskie *Smakuj życie!*

Bezpieczeństwo na sływach

Rozdział 8

Tamy bobrów niejednokrotnie mogą utrudniać spływy, fot. Józef Tworek

Zagadnienie bezpieczeństwa na spływach jest bardzo obszerne i obejmuje w różnym stopniu takie tematy jak:

- technika wiosłowania i pływania,
- znajomość zagrożeń,
- ratownictwo i posługiwanie się sprzętem,
- umiejętność udzielania pierwszej pomocy,
- nawigacja, łączność i sygnalizacja na wodzie,
- znajomość węzłów,
- znaki żeglugowe i oznakowanie szlaków kajakowych,
- ubiór i ekwipunek,
- prognozowanie pogody i jej wpływ na program i uczestników.

Jednym z najważniejszych i często niedocenianym elementem, mającym niewątpliwie przełożenie na bezpieczeństwo, jest rozstrzygnięcie, z kim i pod czym kierownictwem znajdziemy się na kajakowym szlaku. Szczególnie nowicjusze muszą mieć pewność, że ich braki w teorii i praktyce oraz słabości w nieznanym otoczeniu znajdą zrozumienie i spotkają się z życzliwym wsparciem, radą i pomocą bardziej doświadczonych. Na spływach nie ma demokracji, a uczestnicy muszą wiedzieć, że kluczowe decyzje związane przede wszystkim z bezpieczeństwem podejmują posiadający niezbędną wiedzę i kwalifikacje przedstawiciele organizatora. Jeśli komandor spływu zarządzi przenoszenie kajaków brzegiem dla ominięcia przeszkody – powinniśmy się do tego zastosować. Nawet na najmniejszym spływie uczestnicy powinni mieć pewność, że jest z nimi ktoś, kto posiada uprawnienia instruktora rekreacji ruchowej, instruktora PZK, przodownika PTTK lub chociażby doświadczenie obejmujące znajomość szlaku czy odznaki kajakowe.

Kajakarstwo jest wyjątkowo przyjemnym i zdrowym sposobem obcowania z naturą. Jest też bezpieczne, pod warunkiem, że postępujemy rozsądnie, przestrzegając kilku podstawowych, podanych niżej zasad.

Zawsze licz się z możliwością wywrotki kajaka.

- Każda nieumiejąca pływać osoba, która wsiada do kajaka, podej-

muje ryzyko. Można je zmniejszyć, zakładając kamizelkę ratunkową. Jeżeli wozisz w kajaku dzieci, to pamiętaj, że w razie wypadku jedna osoba dorosła będzie w stanie ratować tylko jedno dziecko.

- Podczas wywrotki w pierwszej kolejności ratuj człowieka, jego sprzętem zajmiesz się później.
- Osoby potrafiące pływać powinny liczyć się z ograniczeniem swoich możliwości przez ubranie, szybki prąd na rzece, falę na jeziorze lub morzu i niską temperaturę wody. Dlatego w trudnych warunkach należy zakładać kamizelkę asekuracyjną, a na morzu i większych akwenach śródlądowych – kamizelkę ratunkową.
- Nigdy nie pływaj samotnie na trudnej rzece. Zawsze powinien być koło Ciebie ktoś, kto pomoże Ci w razie wypadku.
- Nigdy nie pływaj w nocy. Udzielenie pomocy w ciemności jest bardzo trudne, a często wręcz niemożliwe.
- Nigdy nie wsiadaj do kajaka po spożyciu alkoholu lub środków odurzających. One spowalniają Twoje reakcje i ograniczają rozsądek. Alkohol nie rozgrzewa, ale przyspiesza utratę ciepła.
- Wypadki są nieoczekiwane. W krytycznych sytuacjach nie ma czasu na demokrację i dlatego każda grupa powinna wybrać osobę, która w razie wątpliwości podejmie szybką decyzję. Takim decyzjom należy się bezwzględnie podporządkować.

Woda jest potencjalnie groźnym i zdradliwym żywiołem.

- Przed spływem dowiedz się jak najwięcej o trasie, którą chcesz przepłynąć. Pamiętaj, że największym niebezpieczeństwem są spiętrzenia wody – powinieneś wiedzieć, czy i gdzie znajdują się sztuczne progi, tamy, młyny. Zachowaj tam szczególną ostrożność. Spływająca woda tworzy poniżej spiętrzenia poziome zawirowanie stanowiące pułapkę dla osoby, która się w nim znajdzie. Nie należy próbować przepływać takich miejsc, bo konsekwencje wywrotki są tam dużo poważniejsze niż gdzie indziej.
- Pamiętaj, że rzeki są szczególnie groźne przy wezbranej wodzie; pływanie przy stanach powodziowych jest zawsze i wszędzie niebezpieczne.

Odowiedni sprzęt jest koniecznym warunkiem bezpieczeństwa, fot. © Philip Pilosia

- Przed wypływaniem na otwarte akweny (duże jeziora, morza itp.) zawsze trzeba sprawdzić warunki pogodowe. Wybieraj taki akwen, na którym sobie poradzisz w konkretnych warunkach hydrologicznych i meteorologicznych, uwzględniając sprzęt, którym dysponujesz.
- Wody górskie i morza stwarzają szczególne zagrożenia. Jeżeli chcesz po nich pływać, to powinienesz zdobyć odpowiednie umiejętności i zaopatrzyć się we właściwy sprzęt.

Kajak to mała łódka.

- Zwracaj uwagę na większe jednostki pływające i zawsze ustępuj im z drogi; jesteś najmniejszy i najbardziej zwrotny. Zachowaj zawsze duży odstęp od statków, barek, promów.

Odpowiedni sprzęt jest koniecznym warunkiem bezpieczeństwa.

- Twój kajak powinien być niezatapialny (dzięki wodoszczelnym komorom lub workom wypornościowym).
- Zawsze miej pod ręką (a najlepiej na sobie) kamizelkę asekuracyjną (na dużych akwenach – ratunkową).
- Pamiętaj o odpowiednim ubraniu; zwłaszcza przy złej pogodzie i w zimnej wodzie właściwe ubranie może uratować życie. Ubranie nie może krępować ruchów i być zbyt ciężkie; gruby płaszcz i kalosze mogą po wywrocie pociągnąć Cię na dno.
- Na wodach górskich pamiętaj o założeniu kasku i zabraniu ze sobą rzutki (na wodach nizinnych przynajmniej na części kajaków).
- Nigdy nie zaskodzi wozić ze sobą szczelnie zapakowanej apteczki – jeżeli nie będziesz jej miał pod ręką, to okaże się niezbędna! Naucz się udzielać pierwszej pomocy.

Staraj się cały czas uczyć i rozwijać swoje umiejętności i wiedzę.

- Im więcej umiesz, tym większe jest Twoje (i innych uczestników sphywu) bezpieczeństwo.
- Ćwicz techniki udzielania pierwszej pomocy, posługiwania się rzutką ratunkową, stosowania węzłów. W razie potrzeby natychmiastowego zastosowania tych umiejętności nie ma czasu na naukę.

Zwracaj uwagę na innych i pomagaj im w razie potrzeby.

• Węzły

Dla zdecydowanej większości naszego społeczeństwa sztuka posługiwania się i znajomość praktycznego zastosowania węzłów to tajemna wiedza żeglarzy i alpinistów. Jest w tym sporo racji, podsycają ją także skutecznie sami zainteresowani, czemu trudno się dziwić. Sposoby łączenia lin były opracowywane przez wieki przez żeglarzy jako podstawowy element ich rzemiosła i bezpieczeństwa. Uzyskanie patentów żeglarskich i uprawnień taternickich wiąże się z bezwzględnym wymogiem perfekcyjnej, praktycznej znajomości węzłów. Dla potrzeb turystów kajakarzy, a również ułatwienia sobie codziennych, często prozaicznych zajęć, nie jest to wymogiem formalnym, ale warto poznać i nauczyć się przynajmniej kilku podsta-

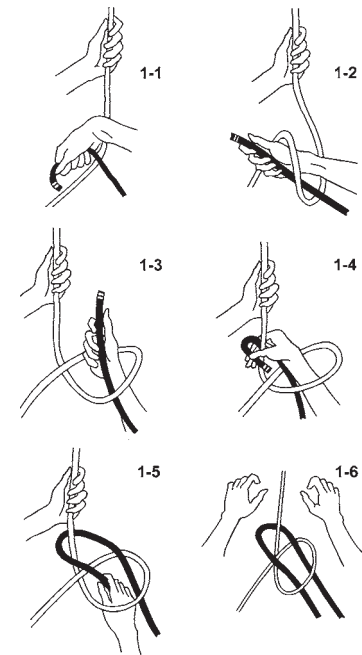
wowych węzłów. Sztuki wiązania węzłów uczymy się z wyprzedzeniem, a nie w sytuacji konieczności natychmiastowego zastosowania.

Węzeł ratowniczy – jest to węzeł, który powinien być koniecznie znany nie tylko ludziom związanym z uprawianiem rekreacji na wodzie. Jest on bardzo ważny w kontekście praktycznej znajomości udzielania pierwszej pomocy w różnych okolicznościach.

Węzeł ratowniczy może być używany przy wyciąganiu z wody człowieka, który jeszcze nie utracił przytomności. Jeśli rzucimy linę przytomnemu, ale znajdującemu się w niebezpieczeństwie człowiekowi, to będzie on mógł jedną ręką trzymać linę, a drugą wykonać węzeł ratowniczy i w ten sposób znaleźć się w niezaciskającej się pętli, co pozwoli przyholować go do kajaka lub brzegu.

Podaną linę trzyma się cały czas lewą ręką. Ręką prawą wprowadza się wolny koniec liny pod pachami. Wiązanie węzła rozpoczyna się, wykonując ruch nadchwytem i podchwytem (ryc. 1-1) wokół trzymanej liny. W ten sposób ręka prawa razem z trzymany końcem liny znajduje się w pętli (ryc. 1-2). Wolny koniec przekładamy teraz wokół liny (ryc. 1-3) i ciągnąc go do siebie (ryc. 1-4), zaciskamy pętlę (ryc. 1-5).

Przez zawiązanie węzła ratowniczego tworzy się na linie „oczko” (ryc. 1-6), które może także służyć do nałożenia liny na pacholek przy pomocy itp. Węzeł ratowniczy trzyma niezawodnie, a rozwiązuje się bardzo łatwo.

Węzeł ratowniczy

Więcej informacji na temat bezpieczeństwa (i nie tylko) znajdziesz:

- na stronie internetowej www.kajak.org.pl,
- na stronie internetowej www.ktkaj.pttk.pl,
- na stronie internetowej www.kajaki.nadbugiem.pl,
- w poradniku „Kajakarstwo”. M. Weckwerth. Pascal, Bielsko-Biała 2006 oraz w wielu publikacjach i na stronach internetowych związanych z kajakarstwem.

Mapy szlaku

Rozdział 9

1. Gołębie – Kryłów – Kosmów

Szlak kajakowy "BUG GRANICZNY" mapa turystyczna

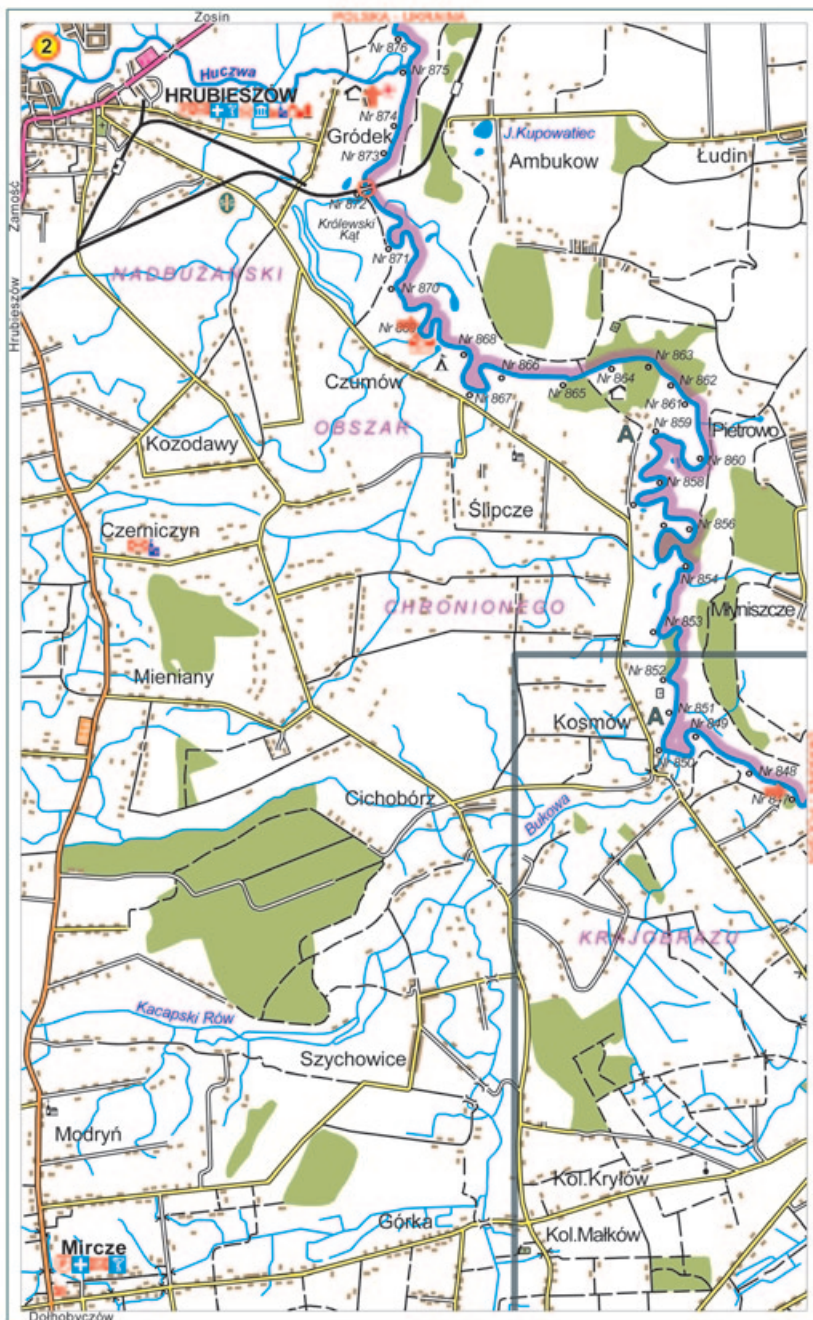

	granica państwa		wybrane miejsce wodowania, przybijania
	słup graniczny (nr po aktualizacji)		wodowskaz
	przejście graniczne		muzeum, informacja turystyczna
	drogi krajowe		zabytkowy dwór
	drogi wojewódzkie		zabytkowy park, grodzisko
	drogi powiatowe, gminne lokalne, gruntowe, leśne		zamek (ruiny zamku), fort
	kolej		inny zabytek architektury, pomnik (kopiec)
	zabudowa		✂ budownictwo drewniane, wiatrak
	lasy, parki		✂ pole bitwy, miejsce pamięci (martyrologii)
	rzeki, jeziora, zbiorniki		♠ punkt widokowy, wieża widokowa
	granica parków: narodowych, krajoobrazowych		♠ zakład przemysłowy z kominem
	rezerwat przyrody	WŁODAWA	miasto powiatowe
	Placówka Straży Granicznej	Dubienka	siedziba gminy
	Policja, Straż Pożarna	Kuzawka	wieś
	pocztą, stacja paliw	Dubnik	mała wieś, przysiółek
	hotel, schronisko		numer arkusza mapy
	kemping, pole biwakowe		
	gospodarstwo agroturystyczne		
	ośrodki wypoczynkowe, zadaszanie turystyczne		
	ośrodek zdrowia, apteka		
	zabytkowy kościół, cerkiew (d.cerkiew)		
	kościół, kaplica		
	cmentarz		

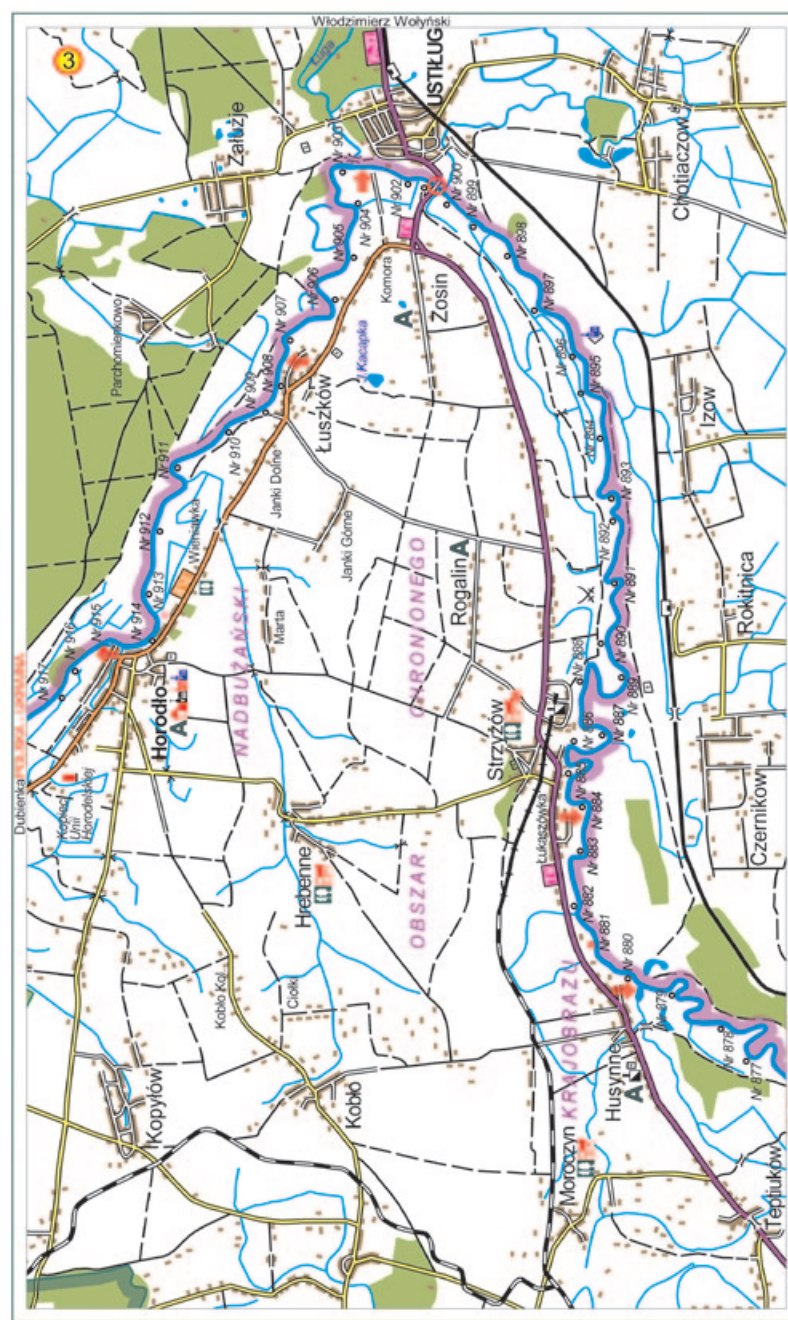
- 1 Gołębie - Kryłów - Kosmów
- 2 Kosmów - Czumów - Gródek
- 3 Husynne - Zosin - Horodło
- 4 Matcze - Skryhiczyn - Starosiele
- 5 Dubienka - Dorohusk - Okopy
- 6 Świerże - Hnieszów - Wola Uhruska
- 7 Zbereże - Wolczyny - Sobibór
- 8 Orchówek - Włodawa - Różanka
- 9 Kuzawka - Sławatycze - Jabłeczna
- 10 Szostaki - Koderń - Kostomłoty
- 11 Michałków - Terespol - Kozłowice
- 12 Kuzawka - Krzyżew - Pratulín
- 13 Zaczopki - Woroblin - Wygoda
- 14 Niemirów - Gnojno - Serpelice

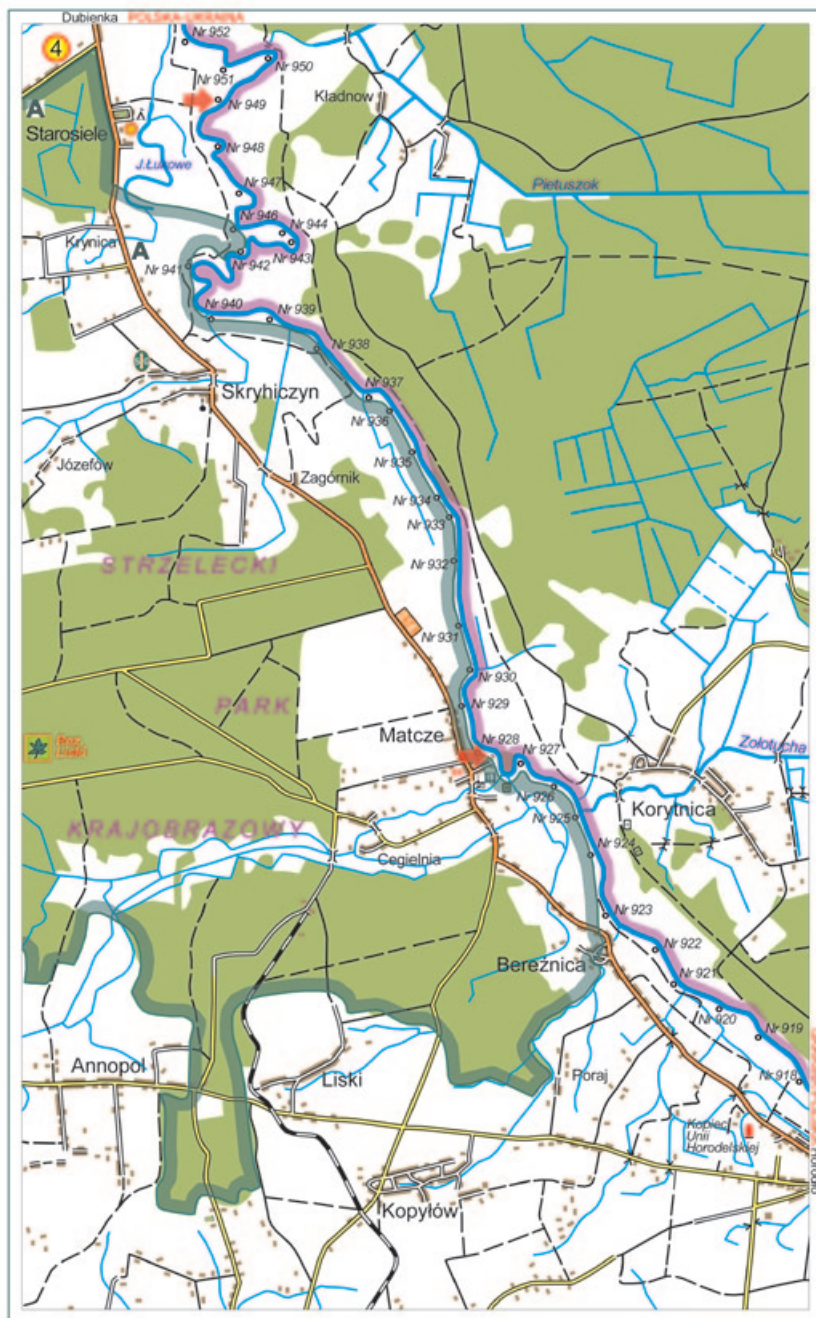
2. Kosmów – Czumów – Gródek

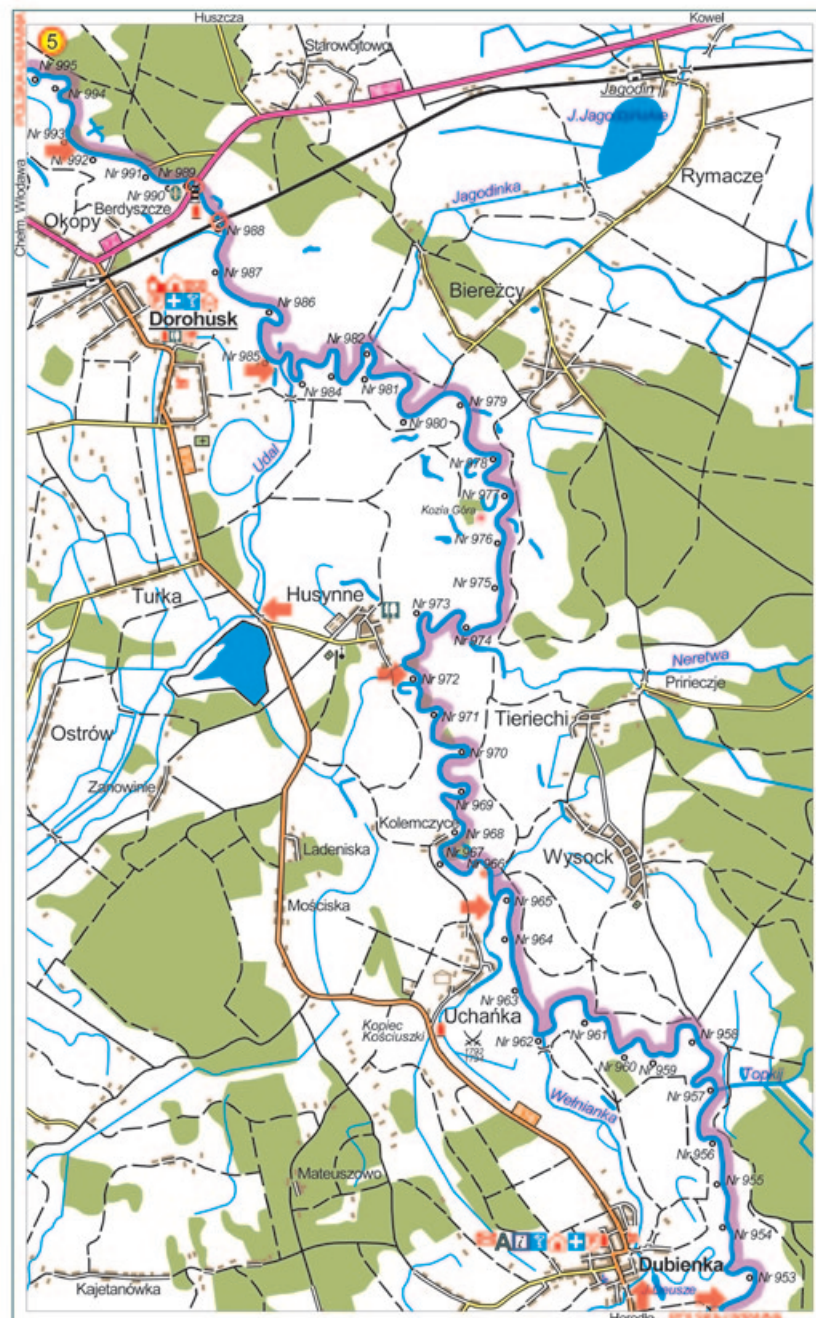
3. Husynne – Zosin – Horodło

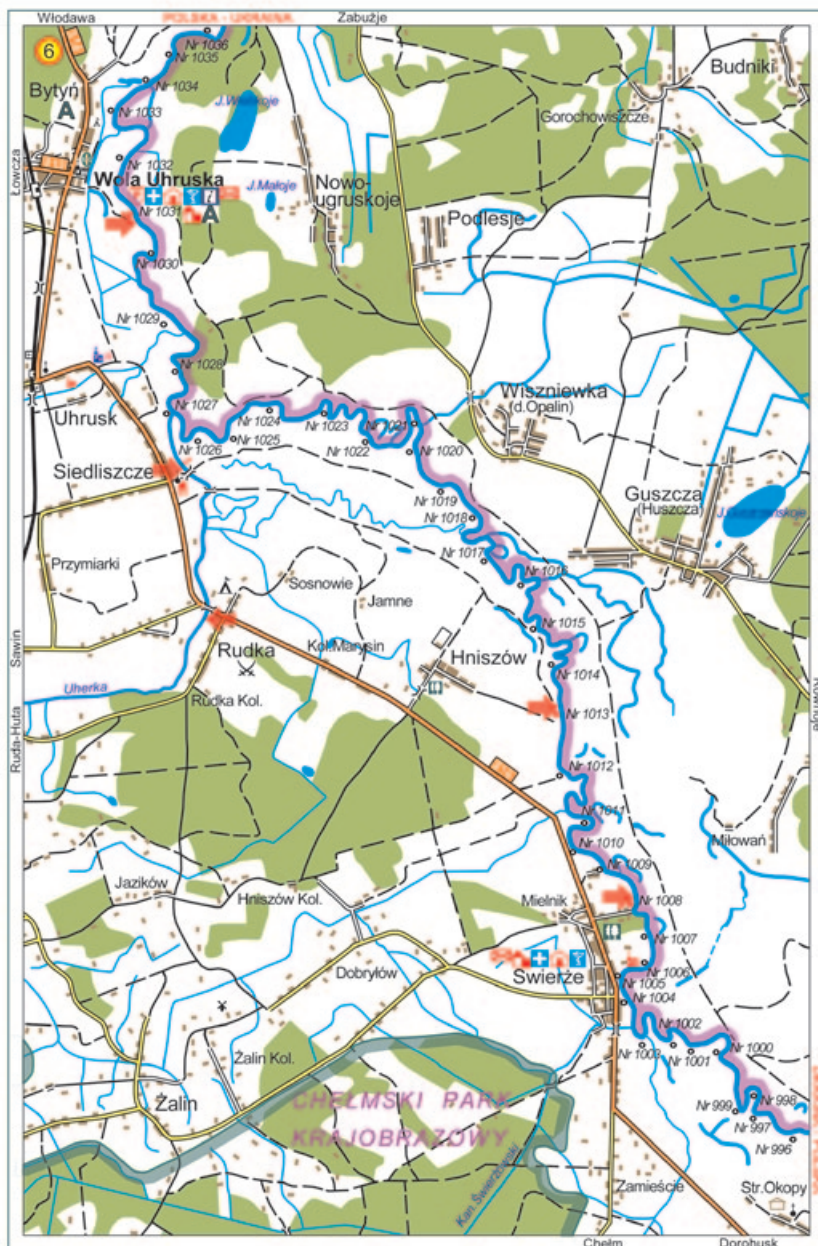
4. Matcze – Skryhiczyn – Starosiele

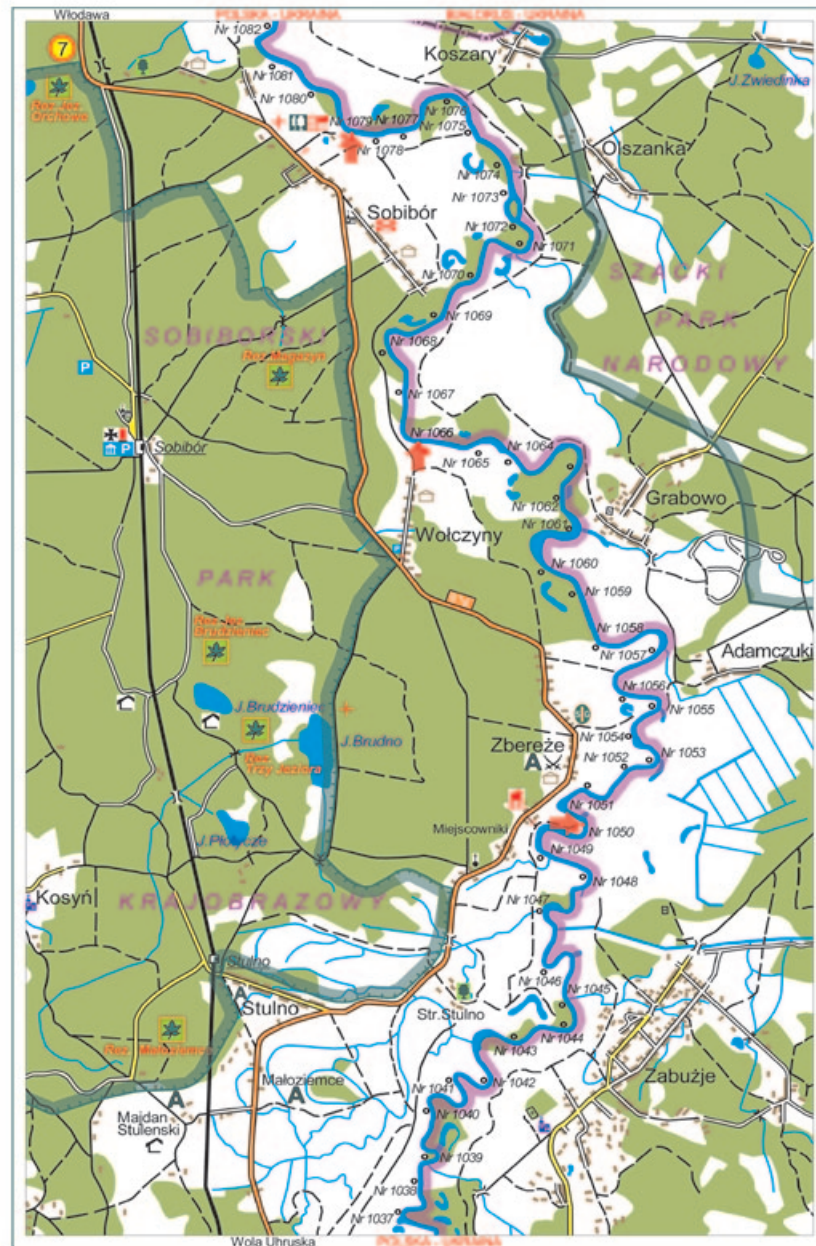
5. Dubienka – Dorohusk – Okopy

6. Świerże – Hniszów – Wola Uhruska

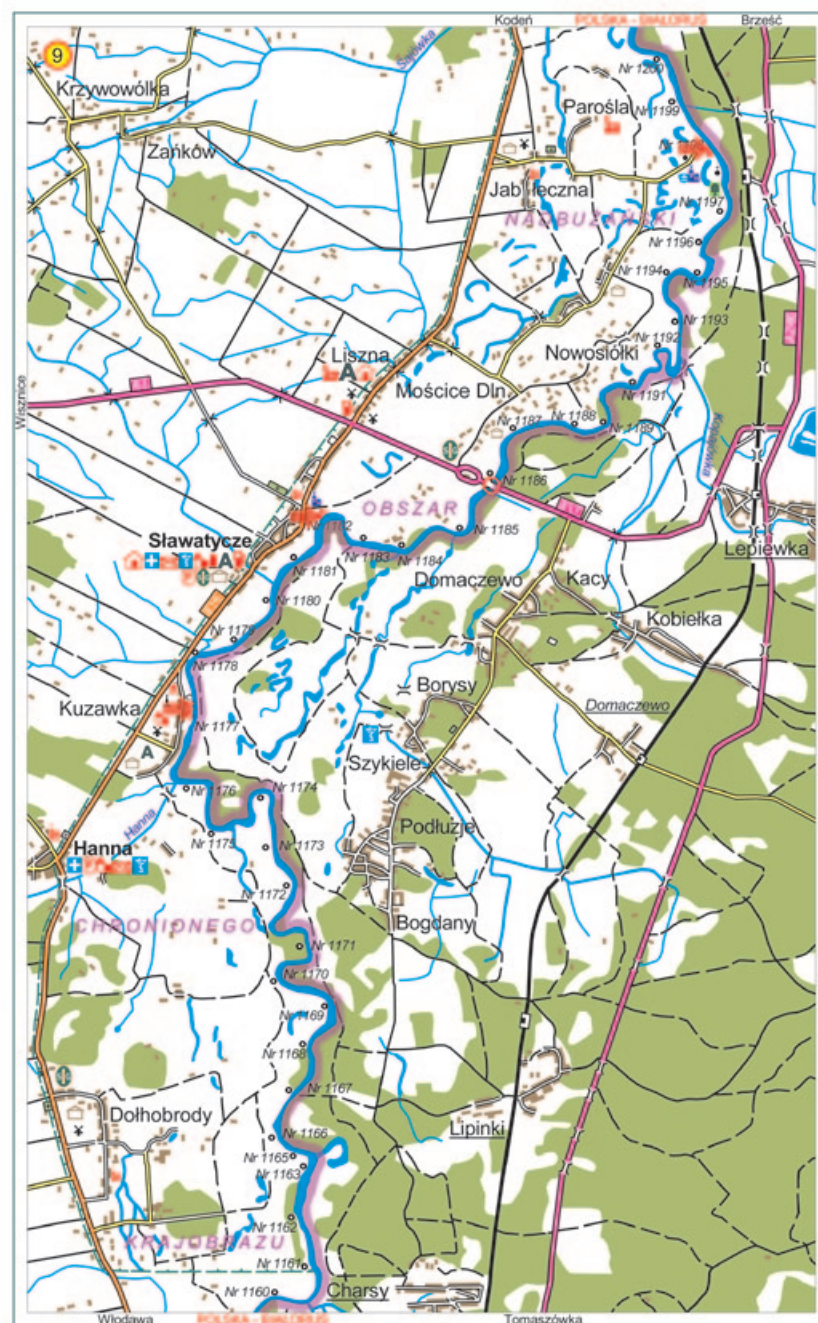
7. Zbereże – Wołczyny – Sobibór

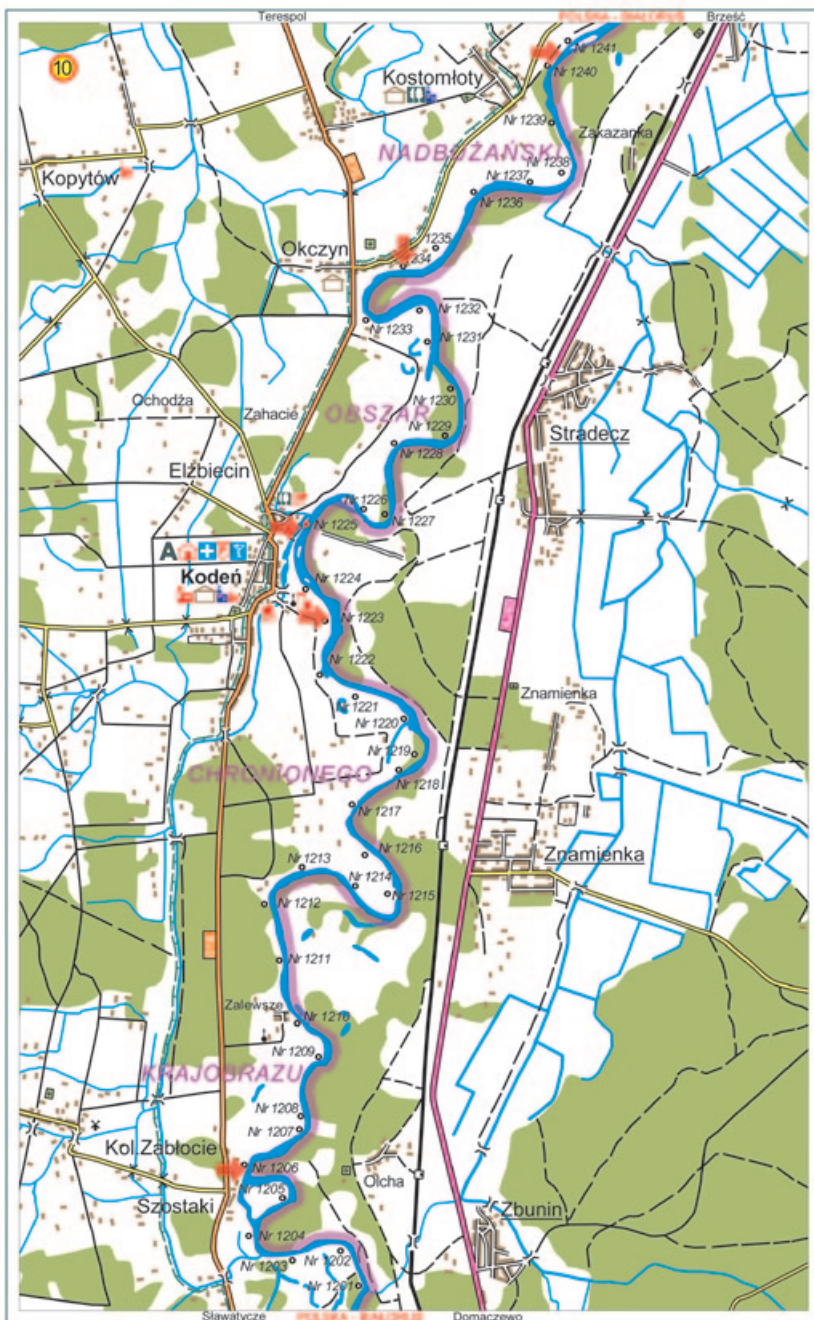
8. Orchówek – Włodawa – Różanka

9. Kuzawka – Sławatycze – Jabłeczna

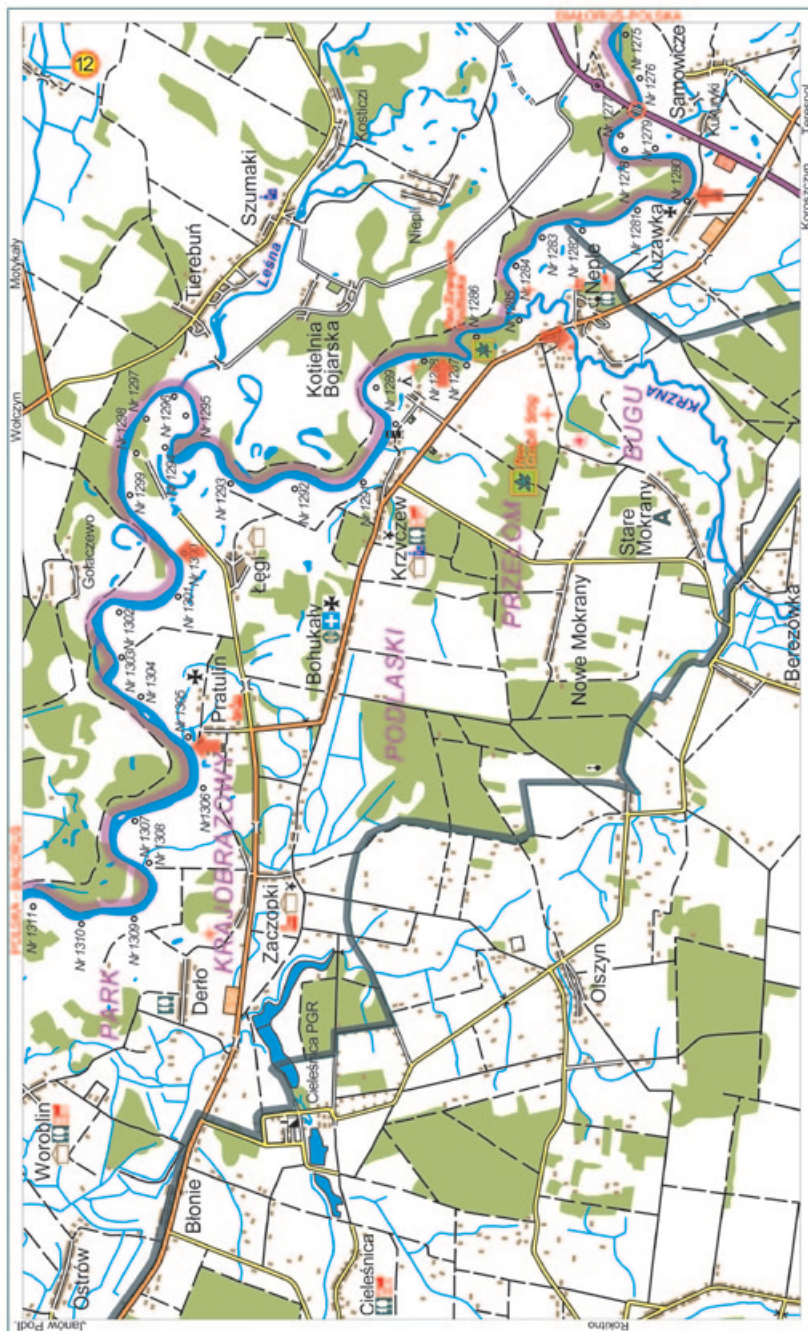
10. Szostaki – Kodeń – Kostomłoty

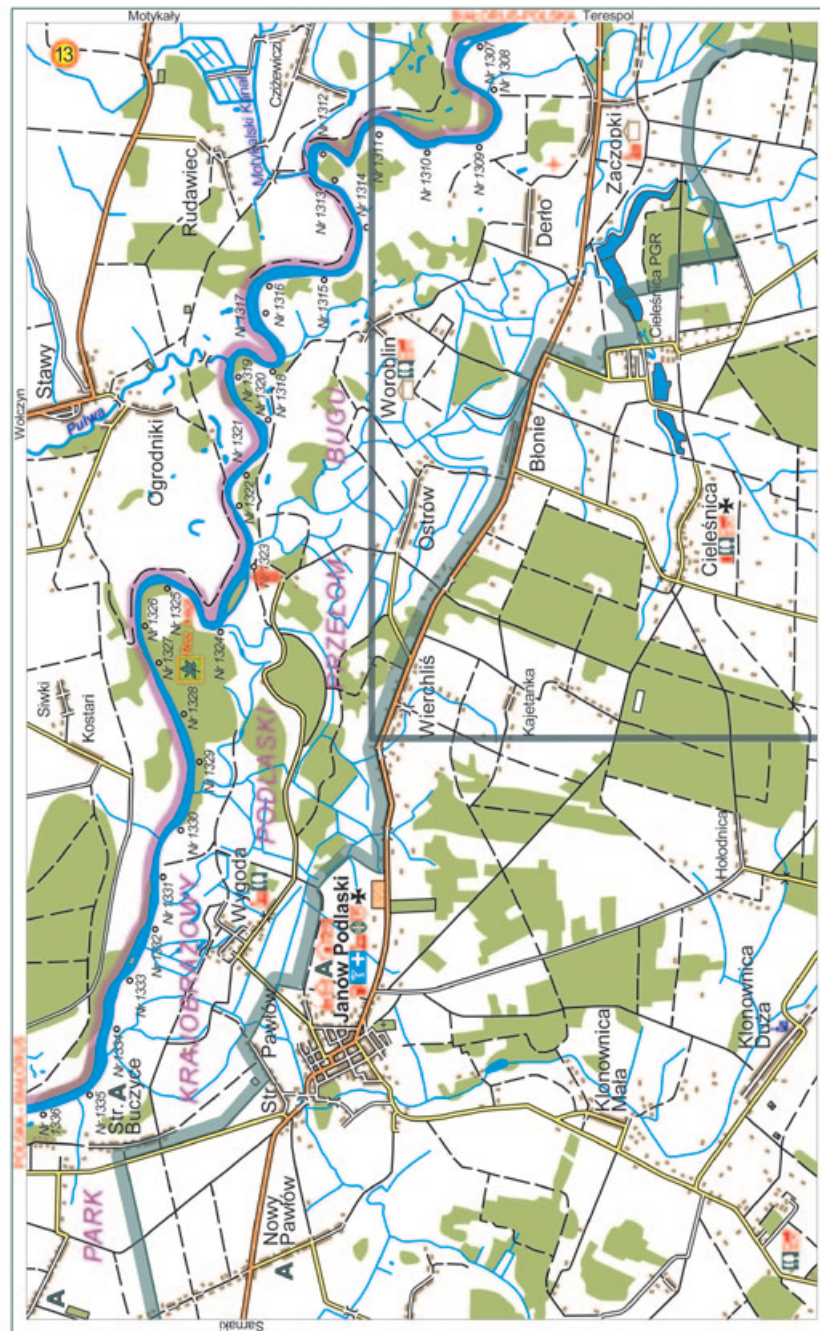
11. Michalków – Terespol – Kozłowice

12. Kuzawka – Krzyczew – Pratulin

13. Zaczopki – Woroblin – Wygoda

14. Niemirów – Gnojno – Serpelice

lubelskie *Smakuj życie!*

Informacje
praktyczne

Rozdział 10

Przydatne adresy

Kajaki to świetny sposób spędzania czasu dla całych rodzin,
 fot. @helenecanada

Samorządy

URZĄD MARSZAŁKOWSKI WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

DEPARTAMENT PROMOCJI I TURYSTYKI

✉ 20-072 Lublin, ul. Lubomska 1-3
 📞 sekretariat: tel. 81 44 16 789, fax 81 44 16 79
 🌐 www.lubelskie.pl

STAROSTWO POWIATOWE W HRUBIESZOWIE

✉ 22-500 Hrubieszów, ul. Narutowicz 34
 📞 tel. 84 69 650 68
 🌐 www.starostwo.hrubieszow.pl

URZĄD GMINY DOŁHOBYCZÓW

✉ 22-540 Dołhobyczów, ul. Spółdzielcza 2a
 📞 tel. 84 653 25 24
 🌐 www.dolhobyczow.pl

URZĄD GMINY MIRCZE

✉ 22-530 Mircze, ul. Kryłowska 20
 📞 tel. 84 651 90 04
 🌐 www.mircze.pl

URZĄD GMINY HRUBIESZÓW

✉ 22-500 Hrubieszów, ul. Bolesława Prusa 8
 📞 tel. 84 696 26 81
 🌐 www.hrubieszow-gmina.pl

URZĄD GMINY HORODŁO

✉ 22-523 Horodło, ul. Jurydyka 1
 📞 tel. 84 65 15 447
 🌐 www.horodlo.pl

STAROSTWO POWIATOWE W CHELMIE

✉ 22-100 Chełm, pl. Niepodległości 1
 📞 tel. 82 562 75 01
 🌐 www.powiat.chelm.pl

URZĄD GMINY DUBIENKA

✉ 22-145 Dubienka, ul. 3 Maja 6,
 📞 tel. 82 566 80 02
 🌐 www.dubienka.lubelskie.pl

URZĄD GMINY DOROHUSK

✉ 22-175 Dorohusk, ul. I Armii WP 50
 📞 tel. 82 566 10 89
 🌐 www.dorohusk.lubelskie.pl

URZĄD GMINY RUDA-HUTA

✉ 22-110 Ruda-Huta, ul. Niepodległości 44
 📞 tel. 82 568 60 33
 🌐 www.ruda-huta.home.pl

STAROSTWO POWIATOWE WE WŁODAWIE

✉ 22-200 Włodawa, al. Piłsudskiego 24
 📞 tel. 82 572 56 90
 🌐 www.powiat.wlodawa.pl

URZĄD GMINY WOLA UHRUSKA

✉ 22-230 Wola Uhruska, ul. Parkowa 5
 📞 tel. 82 591 50 03
 🌐 www.wolauhruska.pl

URZĄD GMINY WŁODAWA

✉ 22-200 Włodawa, al. Jana Pawła II 22
 📞 tel. 82 572 12 34
 🌐 www.gmina-wlodawa.pl

URZĄD MIASTA WŁODAWA

✉ 22-200 Włodawa, al. Piłsudskiego 41
 📞 tel. 82 57 21 444
 🌐 www.wlodawa.eu

URZĄD GMINY HANNA

✉ 22-220 Hanna, Hanna 43b
 📞 tel. 83 379 80 27

STAROSTWO POWIATOWE W BIAŁEJ PODLASKIEJ

✉ 21-500 Biała Podlaska, ul. Brzeska 4
 📞 tel. 83 343 75 31
 🌐 <http://powiatbialski.pl>

URZĄD GMINY SŁAWATYCZE

✉ 21-515 Sławatycze, Rynek 14
 📞 tel. 83 378 33 58
 🌐 www.slawatycze-gmina.pl

URZĄD GMINY KODEŃ

✉ 21-509 Kodeń, ul. 1 Maja 20
 📞 tel. 83 375 41 55
 🌐 www.koden.pl

URZĄD GMINY TERESPOL

✉ 21-550 Terespol, ul. Wojska Polskiego 47
 ☎ tel. 83 576 12 20
 🌐 www.terespol.ug.gov.pl

URZĄD MIASTA TERESPOL

✉ 21-550 Terespol, ul. Wojska Polskiego 130
 ☎ tel. 83 375 23 27
 🌐 www.terespol.pl

URZĄD GMINY ROKITNO

✉ 21-504 Rokitno, Rokitno 39A
 ☎ tel. 83 345 35 50
 🌐 www.rokitno.pl

URZĄD GMINY JANÓW PODLASKI

✉ 21-505 Janów Podlaski, ul. Bialska 6a
 ☎ tel. 83 341 30 77
 🌐 www.janowpodlaski.pl

URZĄD GMINY KONSTANTYNÓW

✉ 21-543 Konstantynów, ul. Kard. St. Wyszyńskiego 2
 ☎ tel. 83 341 41 92
 🌐 www.konstantynow.lubelskie.pl

Szlak Tarasieni – jezioro Glińki, fot. Józef Tworek

Ośrodki i punkty informacji turystycznej

CENTRUM PROMOCJI WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

✉ 20-076 Lublin, Krakowskie Przedmieście 41
 ☎ tel. 81 525 28 83, fax 81 525 29 48
 @ e-mail: centrum.promocji@lubelskie.pl

Lublin

LUBELSKI OŚRODEK INFORMACJI TURYSTYCZNEJ I KULTURALNEJ

✉ 20-113 Lublin, ul. Jezuicka 1/3
 ☎ tel. 81 532 44 12
 🌐 www.loitik.eu
 @ e-mail: infotur@loit.lublin.pl

Biała Podlaska

CENTRUM INFORMACJI TURYSTYCZNEJ

✉ 21-500 Biała Podlaska, ul. Warszawska 11
 ☎ tel. 83 342 62 89
 🌐 www.bialapodlaska.pl
 @ citbialapodlaska@go2.pl

Włodawa

PUNKT INFORMACJI TURYSTYCZNEJ

✉ 22-200 Włodawa, Rynek 4
 ☎ tel. 82 572 20 69
 🌐 www.grazka.ovh.org
 @ e-mail: grazka.2@wp.pl

Chełm

INFORMACJA TURYSTYCZNA

✉ 22-100 Chełm, ul. Lubelska 63
 ☎ tel. 82 565 36 67
 🌐 www.itchełm.pl
 @ e-mail: itchełm@wp.pl

Zamość

ZAMOJSKI OŚRODEK INFORMACJI TURYSTYCZNEJ

✉ 22-400 Zamość, Rynek Wielki 13
 ☎ tel. 84 639 22 92
 🌐 www.zoit.zamosc.pl
 @ e-mail: zoit@osir.zamosc.pl

Sławatycze

GMINNE CENTRUM INFORMACJI

✉ 21-515 Sławatycze, Rynek 14
 ☎ tel. 83 378 34 73
 🌐 www.gci.nadbugiem.pl
 @ e-mail: arkadiuszmształ@interia.pl

Hrubieszów

GMINNE CENTRUM INFORMACJI TURYSTYCZNEJ

✉ 22-500 Hrubieszów, ul. B. Prusa 8
 ☎ tel. 84 696 21 90

Kwieciste łąki pod Dubienką, fot. Olgierd Bielak

PUNKT INFORMACJI TURYSTYCZNEJ PRZY PBP

✉ 22-500 Hrubieszów, ul. 3 Maja 11
 ☎ tel. 84 697 26 89
 @ e-mail: pbphrub@wp.pl

Dorohusk

PUNKT INFORMACJI TURYSTYCZNEJ PRZY GM.BP

✉ 22-175 Dorohusk, ul. Parkowa 8
 ☎ tel. 82 566 11 14

Dubienka

PUNKT INFORMACJI TURYSTYCZNEJ PRZY DK

✉ 22-145 Dubienka
 ☎ tel. 82 566 80 83

Informacja o kwaterach agroturystycznych

LUBELSKI ZWIĄZEK STOWARZYSZEŃ AGROTURYSTYCZNYCH

✉ 24-150 Nałęczów, al. Kasztanowa 2
 ☎ tel. 81 501 43 11
 🌐 www.agroturystyka.pl
 @ e-mail: info@agroturystyka.pl

**„POWIATOWE CENTRUM” STOWARZYSZENIE AGROTURYSTYKI
 W HRUBIESZOWIE Z SIEDZIBĄ W HORODLE**

✉ 22-523 Horodło, ul. Hrubieszowska 1
 ☎ tel. 84 651 51 01 (GOK)
 🌐 www.agroturystyka.pl/hrubieszow
 @ e-mail: horodlo@agroturystyka.pl

NADBUŻAŃSKIE STOWARZYSZENIE AGROTURYSTYCZNE

✉ 22-230 Wola Uhruska, ul. Parkowa 5
 ☎ tel. 82 591 51 48
 🌐 www.wolauhruska.pl
 @ e-mail: info@agroturystyka.pl

PODLASKIE STOWARZYSZENIE AGROTURYSTYCZNE

✉ 21-505 Janów Podlaski, ul. Piłsudskiego 58
 ☎ tel. 503 010 912
 🌐 www.podlaskiestowarzyszenie.eu

Pole biwakowe w Adamkach, fot. Józef Tworek

Spytawy kajakowe

NETSTUDIO MAREK POMIĘTŁO

✉ 21-500 Biała Podlaska, ul. Narutowicza 38/32
 ☎ tel. kom.: 606 972 793
 Bazy: Włodawa, Śladowy, Kodeń, Biała Podlaska
 🌐 www.kajaki.nadbugiem.pl, www.kajakowaprzygoda.pl
 @ e-mail: mp@nadbugiem.pl

Organizacja spływów na Bugu, Włodawce i Krznie, wypożyczalnia i transport kajaków, usługi pilotów, instruktorów i ratowników.

F.H.U. „OKUNINKA.INFO” WALDEMAR KAZURO

✉ 22-200 Włodawa, Suszno 78
 ☎ tel. kom.: 509 325 666, 505 514 813
 Bazy: Włodawa, Okuninka
 🌐 www.okuninka.info
 @ e-mail: poczta@okuninka.info

Wypożyczalnia i transport kajaków, obsługa spływów, spływy łodziami.

ZARZĄD ODDZIAŁU PTTK WŁODAWA

✉ 22-200 Włodawa, ul. Żołnierzy WiN 25
 ☎ tel. 82 572 17 09

Organizacja spływów wg kalendarza PTTK/PZK na Bugu, Uherce i Włodawce z dopływami.

OPEN-BUG HENRYK JÓZIUK

✉ 22-100 Chełm, ul. Trubakowska 4a/21
 ☎ tel. 504 061 040
 Baza: Świerże
 🌐 www.splywybugiem.szu.pl
 @ e-mail: joziuk44@vp.pl

Wypożyczalnia kajaków, spływy po Bugu.

UCZNIOWSKI KLUB SPORTOWY KIKO PRZY SP NR 4

✉ 22-400 Zamość, ul. Zamoyskiego 4
 ☎ tel. 84 638 95 00
 🌐 www.ukskiko.republika.pl

Organizacja spływów wg kalendarza PTTK/PZK na Bugu oraz rzekach Roztocza i Ukrainy.

PHU RELAKS MARIUSZ SZYMAŃSKI

✉ 22-470 Zwierzyniec, ul. 2 Lutego 12
 ☎ tel. kom.: 609 471 538, 505 057 988
 Baza: Zwierzyniec
 🌐 www.splywykajakowe.roztocze.net.pl
 @ e-mail: szymanski.mariusz@op.pl

Wypożyczalnia i transport kajaków, organizacja spływów.

GMINNY OŚRODEK SPORTU I REKREACJI

✉ 22-230 Wola Uhruska, ul. Sportowa 1
 ☎ tel. 82 591 50 69

Wypożyczalnia kajaków.

Literatura

1. Bondyr N., Tworek J., *Ogólnopolskie Spływy Kajakowe „BUG”*. Informator – przewodnik, Zarząd Oddziału PTTK w Chełmie, Chełm 1992.
2. Bondyr N., *Roztoczańskie szlaki kajakowe*, Zarząd Oddziału PTTK w Chełmie, Chełm 1992.
3. Dubaj S., *Chełmskie formacje ochrony granicy państwowej w latach 1945-2002*, [w:] *Rocznik Chełmski*, T. 8, 2002, s. 331-359.
4. Gawarecki H., Marszałek J., Szczepanik T., Wójcikowski W., *Lubelszczyzna. Przewodnik, Sport i Turystyka*, Warszawa 1979.
5. Gloger Z., *Dolinami rzek. Opis podróży wzdłuż Niemna, Wisły, Bugu i Biebrzy*, Warszawa 1903.
6. Gołębiowski J., *Chełmskie. Przewodnik turystyczny*, [w:] „Promotor”, Lublin 1998.
7. Grodecki Z. (red), *Informator dróg wodnych śródlądowych – żeglownych*, Wydawnictwo Komunikacji i Łączności, Warszawa 1961.
8. Heinrich A., *Szlaki wodne Polski. Oficjalny przewodnik Polskiego Związku Kajakowego*, Główna Księgarnia Wojskowa, Warszawa 1935.
9. Jastrzębski B., *Turystyczne szlaki wodne Polski*, Sport i Turystyka, Warszawa 1960.
10. Kondracki J., *Geografia fizyczna Polski*, PWN, Warszawa 1978.
11. Kozłowski W.A., *Życie sportowe w Chełmie w latach 1918-1939*, Chełmskie Towarzystwo Regionalne, Chełm 2004.
12. *Ochrona i stan środowiska w województwie chełmskim. Informator 1994*, Chełm 1995.
13. *Słownik geograficzno-krajoznawczy Polski*, PWN, Warszawa 1992.
14. Rąkowski G., *Polska egzotyczna. Przewodnik – część druga*, O.W. „REWASZ”, Warszawa 1996.
15. Skurzyński P., *Kajaki od A do Z. Poradnik i przewodnik dla kajakarzy*, Pascal, Bielsko-Biała 2003.
16. Turski S., *Trzy Polesia*, Starostwo Powiatowe we Włodawie, Włodawa 2010.
17. Tworek J., *Rzeka Bug dla kajakarzy: przewodnik*, TAWA, Chełm 2008.
18. Tworek J., *Uherka: przewodnik dla kajakarzy*, TAWA, Chełm 2007.
19. Tworek J., *Włodawka: przewodnik dla kajakarzy*. TAWA, Chełm 2007.
20. Wawryniuk A., *Leksykon miejscowości powiatu chełmskiego*, Starostwo Powiatowe w Chełmie, Chełm 2002.
21. Wawryniuk A., *Powiat włodawski: historia, geografia, gospodarka, polityka. Monografia miejscowości*, Starostwo Powiatowe we Włodawie, Włodawa 2010.
22. Weckwerth M., *Kajakarstwo*, Pascal, Bielsko-Biała 2006.

23. Wójcikowski W., *Polesia czar: knieje i mszany, miasta i wioski*, Tylda-WA, Lublin 2006.
24. Wysocki S., *Żeglarstwo śródlądowe*, Sport i Turystyka, Warszawa 1964.
25. Zięba M., *Nasz Bug*. KUL, Lublin 2008.
26. Zubkowicz R. i in., *Biała Podlaska-Brześć. Nieodkryty wschód*, Amistad Sp. z o.o., Kraków 2008.

Mapy

1. Mapa turystyczna 1:50 000, *Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie – część wschodnia*, KARTPOL, Lublin 1997.
2. Mapa turystyczna 1:100 000, *Działy Grabowieckie*, KARTPOL, Lublin 1998.
3. Mapa turystyczno-topograficzna 1:200 000, *Roztocze od Kraśnika do Lwowa*, Wojskowe Zakłady Kartograficzne, Warszawa 1993.
4. Mapa turystyczna 1:150 000, *Województwo chełmskie*, KARTPOL, Lublin 1997.
5. Mapa turystyczna 1:200 000, *Chełm – Kowel. Pogranicze polsko-ukraińskie*, KARTPOL, Lublin 2004.
6. Mapa turystyczno-krajoznawcza 1:50 000, „*Podlaski Przełom Bugu*” - park krajoznawczy, DONATECH, Biała Podlaska.
7. Mapa turystyczna 1:50 000, *Poleski Park Narodowy*, Zakład Kartografii UMCS, Lublin 1994.
8. Mapa turystyczna 1:300 000, *Województwo lubelskie*, KARTPOL, Lublin 2003.
9. Mapa topograficzna Polski 1:100 000, *Arkusz Tomaszów Lubelski M-34-59/60, M-35--49*, WZKart., Warszawa 1999.
10. Mapa topograficzna Polski 1:100 000, *Arkusz Zamość M-34-47/48, M-35-37*, WZKart., Warszawa 1999.
11. Mapa topograficzna Polski 1:100 000, *Arkusz Chełm M-34-35/36*, WZKart., Warszawa 1999.
12. Mapa topograficzna Polski 1:100 000, *Arkusz Włodawa M-34-23/24*, WZKart., Warszawa 2000.
13. Mapa topograficzna Polski 1:100 000, *Arkusz Biała Podlaska N-34-143/144*, WZKart., Warszawa 2000.
14. Mapa topograficzna Polski 1:100 000, *Arkusz Wisznice M-34-11/12*, WZKart., Warszawa 2000.

Indeks

Bereźnica 14, 83, 91
 Bubel Łukowska 31
 Bubel Stary 31, 68, 90, 92
Chełmski Park Krajobrazowy 38
 Czumów 12, 35, 37, 53, 55, 68, 82, 91, 108
Derło 30
 Dołhobrody 23, 66, 68, 87
 Dorohusk 8, 9, 14, 16, 17, 35, 39, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 65, 66, 68, 70, 72, 74, 75, 84, 91, 111, 123, 126
 Dubienka 8, 14, 15, 16, 18, 35, 37, 38, 46, 49, 53, 55, 65, 68, 75, 83, 91, 94, 96, 111, 123, 125, 126
 Dubnik 20, 54, 56, 68, 86, 91
Gnojno 32, 53, 54, 58, 68, 72, 77, 90, 99, 100, 120
 Gołębie 10, 34, 46, 47, 54, 55, 68, 70, 72, 74, 75, 77, 80, 90, 91, 107
 Gródek 12, 37, 75, 95, 96, 97, 108
Hanna (wieś) 23, 24, 41, 49, 53, 57, 66, 68, 123
 Hanna (rzeka) 23, 33, 46, 87, 91
 Hniszów 17, 18, 56, 68, 85, 91, 112
 Horodło 8, 13, 14, 37, 38, 46, 49, 53, 54, 55, 65, 68, 83, 91, 109, 122, 126
 Huczwa 12, 46, 53, 75, 82, 91, 94, 95, 100
 Husynne 12, 16, 53, 55, 68, 82, 84, 91, 94, 109
Jabłeczna 25, 41, 57, 68, 88, 91, 115
 Janów Podlaski 31, 42, 49, 54, 67, 68, 90, 99, 124, 126
Kodeń 8, 26, 41, 49, 52, 53, 57, 66, 67, 68, 76, 89, 91, 94, 116, 123, 127
 Kolemcyce 16, 84
 Kosmów 11, 55, 68, 81, 91, 107, 108
 Kostomłoty 27, 68, 89, 91, 116
 Kryłów 8, 10, 11, 34, 37, 49, 53, 54, 55, 65, 68, 73, 75, 80, 81, 91, 107
 Krzna 28, 29, 33, 35, 41, 46, 47, 53, 58, 68, 75, 76, 90, 92, 94, 98, 99, 100, 127
 Krzyczew 29, 49, 53, 58, 68, 74, 75, 90, 92, 118
 Kuzawka 8, 9, 24, 28, 53, 54, 57, 58, 68, 73, 74, 87, 88, 90, 91, 92, 100, 115, 118
Lebiedziew 27, 28, 89
Łęgi 30, 58, 89, 90, 92
 Łukaszówka 55, 82, 91
 Łuszków 13, 68, 83
Matcze 14, 55, 68, 83, 91, 110
 Michalków 9, 27, 28, 53, 57, 68, 73, 74, 89, 90, 92, 117
 Mościce Dolne 25, 88,
 Murawiec 27, 89
Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu 33, 37, 41
 Neple 28, 29, 58, 68, 90, 98, 99
 Niemirów 31, 32, 46, 47, 53, 58, 67, 68, 72, 74, 80, 90, 92, 100, 120
Okczyn 27, 57, 89, 91
 Okopy 56, 68, 84, 91, 111
 Orchówek 8, 20, 21, 57, 87, 91, 114

Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu 29, 33, 35, 41, 47
 Pratulini 30, 35, 53, 58, 68, 90, 92, 99, 118
 Prehoryłe 10, 11, 81
Różanka 22, 23, 35, 57, 68, 87, 91, 114
Siedliszcze 18, 19, 38, 53, 56, 68, 76, 80, 85, 91, 96, 97
 Skryhiczyn 14, 65, 66, 68, 110
 Ślawatycze 8, 24, 41, 49, 52, 53, 54, 57, 66, 67, 68, 74, 76, 88, 91, 115, 123, 125, 127
 Sobiborski Park Krajobrazowy 19, 33, 36, 39
 Sobibór 20, 22, 40, 56, 68, 86, 91, 113
 Starsiele 14, 55, 68, 83, 91, 110
 Stawki 23, 87
 Strzelecki Park Krajobrazowy 14, 33, 37
 Strzyżów 12, 13, 14, 34, 49, 55, 75, 82, 91
 Stulno 19
 Suszno 22, 87, 127
 Szostaki 25, 88, 91, 116
Ślipcze 11, 34, 46, 53, 81, 82
 Świerże 17, 46, 53, 56, 68, 84, 85, 91, 112, 127
Tarasienka 21, 40, 94, 97, 98, 100, 124
 Terespol 5, 9, 25, 27, 28, 29, 41, 42, 46, 49, 52, 53, 54, 58, 67, 68, 73, 74, 90, 92, 117, 124
Uchańka 15, 16, 54, 55, 68, 70, 76, 84, 91
 Udal 16, 46, 53, 56, 75, 84, 91, 94
 Uherka 18, 38, 46, 48, 53, 56, 75, 76, 85, 91, 94, 96, 97, 100, 127
Wełnianka 15, 37, 46, 53, 55, 75, 83, 91, 94
 Włodawa 8, 19, 20, 21, 22, 25, 35, 40, 49, 53, 54, 57, 66, 68, 72, 75, 76, 87, 94, 97, 98, 114, 123, 125, 127
 Włodawka 20, 21, 22, 40, 46, 53, 75, 76, 87, 91, 94, 97, 98, 100, 127
 Wola Uhruska 19, 40, 49, 54, 56, 66, 68, 85, 91, 97, 112, 123, 126, 127
 Wołczyń 20, 47, 56, 68, 86, 91, 113
 Woroblin 30, 90, 119
 Wygoda 31, 58, 68, 90, 92, 119
Zaczopki 30, 90, 92, 119
 Zalewsze 26, 88, 91
 Zberezę 19, 56, 66, 68, 86, 91, 113
 Zosin 13, 34, 52, 54, 65, 68, 74, 82, 83, 91, 109
Żuki 27, 68, 89, 91

 Smakuj życie!

Kajakiem po Bugu

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Wydawnictwo współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013.